

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Michael Kudláček

Předpoklady povinnosti k náhradě újmy

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: JUDr. Petr Šustek, Ph.D.

Tematický okruh: Občanské právo hmotné

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 27. 11. 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že **práce nebyla využita** k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 363781 znaků včetně mezer.

Mgr. Michael Kudláček

V Českých Budějovicích dne 18. 12. 2019

OBSAH

ÚVOD	1
1 PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST	4
1.1 Odpovědnost obecně	4
1.1.1 Perspektivní pojetí odpovědnosti	5
1.1.2 Retrospektivní pojetí odpovědnosti	6
1.2 Odpovědnost osoby (de lege lata)	7
1.3 Deliktní odpovědnost (deliktní způsobilost)	10
2 POVINNOST NAHRADIT ÚJMU	13
2.1 Obsah povinnosti nahradit újmu	13
2.2 Funkce a účel náhrady újmy	14
2.3 Pojem škody a újmy	15
2.4 Subjektivní a objektivní odpovědnost	18
2.5 Culpa in contrahendo	20
2.6 Náhoda	25
3 PŘEDPOKLADY POVINNOSTI K NÁHRADĚ ÚJMY	30
3.1 Porušení povinnosti	30
3.1.1 Obecně	30
3.1.1.1 Jednání a protiprávnost	30
3.1.1.2 Okolnosti vylučující protiprávnost	34
3.1.2 Porušení dobrých mravů	35
3.1.2.1 Dobré mravy	35
3.1.2.2 Skutková podstata § 2909	36
3.1.3 Porušení zákonné povinnosti	39
3.1.3.1 Obecně	39
3.1.3.2 Zásah do absolutního práva	40
3.1.3.3 Porušení ochranné normy	44
3.1.3.3.1 Teorie ochranného účelu normy	44
3.1.3.3.2 Ochranná norma a její účel	46
3.1.3.3.3 Čistá majetková újma	50
3.1.4 Porušení smlouvy	53
3.1.4.1 Kategorie porušení smlouvy	54
3.1.4.2 Následky porušení smlouvy	55
3.1.4.3 Znaky porušení smlouvy	55
3.1.4.4 Předmět náhrady škody	58
3.1.4.6 Příčinná souvislost a přičitatelnost	60
3.1.4.7 Zúčastněné osoby	64
3.1.4.8 Liberace	66

3.2	Vznik újmy	69
3.2.1	Obecně	69
3.2.2	Škoda (majetková újma)	70
3.2.2.1	Skutečná škoda	71
3.2.2.2	Ušlý zisk	72
3.2.2.3	Čistá majetková újma	73
3.2.3	Nemajetková újma	74
3.2.3.1	Náhrada při ublížení na zdraví a při usmrcení	77
3.2.3.2	Pretium affectionis	79
3.3	Příčinná souvislost a přičitatelnost	81
3.3.1	Obecně	81
3.3.2	Faktická kauzalita	84
3.3.2.1	Conditio sine qua non	86
3.3.2.2	Další systémy	88
3.3.3	Právní kritéria přičitatelnosti	89
3.3.3.1	Teorie adekvátnosti	91
3.3.3.2	Ochranný účel normy	94
3.3.3.3	Předvídatelnost	94
3.3.4	Zvláštní typy kauzality	96
3.3.4.1	Souběžná kauzalita	97
3.3.4.2	Kumulativní kauzalita	99
3.3.4.3	Minimální kauzalita	99
3.3.4.4	Alternativní kauzalita	100
3.3.4.5	Preemptivní kauzalita	102
3.3.4.6	Psychická kauzalita	104
3.4	Zavinění	108
3.4.1	Obecně	108
3.4.2	Formy a stupně zavinění	111
3.4.2.1	Nedbalost	112
3.4.2.2	Hrubá nedbalost	116
3.4.2.3	Úmysl	117
3.4.3	Spoluúčast poškozeného	118
4	ZPŮSOB A ROZSAH NÁHRADY ÚJMY	120
5	PROMLČENÍ PRÁVA NA NÁHRADU ÚJMY	122
5.1	Promlčení obecně	122
5.2	Promlčení práva na náhradu újmy	123
6	ZÁVĚR	128

ÚVOD

Každá osoba je zásadně povinna nést sama nepříznivé následky vzniklé na jejích právních statcích – vychází se z pravidla známého od dob římského práva *casum sentit dominus*. Téma předkládané rigorózní práce se věnuje výjimkám z uvedené maximy a zabývá se podmínkami, za nichž povinnost hradit újmu vzniklou ve sféře poškozené osoby bude mít osoba od poškozeného odlišná – škůdce; pro deliktní právo jsou tyto předpoklady klíčové. Klade se otázka, jak se k těmto institutům právní řád postaví, tj. které jednotlivé předpoklady bude zákonodárce ke vzniku povinnosti škůdce hradit poškozenému újmu vyžadovat, které částečně či případně vůbec.¹

Téma pod názvem Předpoklady povinnosti k náhradě újmy jsem si zvolil především ze dvou hlavních důvodů. Prvním je relativně nedávná rekonstrukce soukromého práva, která se citelně dotkla i oblasti náhrady škody a nemajetkové újmy. Podle mého názoru je stále – i šest let po nabytí účinnosti občanského zákoníku – proběhlá legislativní změna aktuální, část teoretických výkladů není jednotná, judikatura není komplexní ani není ustálena, mnoho praktických problémů ještě „neprošlo“ soudní soustavou vůbec a čekají tak na své autoritativní vyřešení; s tím vším je spojena řada zajímavých problémů, které se pokusím postihnout.

Druhým důvodem mé volby je praktická použitelnost předkládaného tématu. Deliktní právo totiž není pouhou teoretickou disciplínou, naopak se jedná o častý předmět činnosti řady praktikujících právnických profesí, mé nevyjímaje. Navíc snad každý člověk se za dobu svého života někdy (většina spíše častěji) aktivně setká se situací, kdy dojde k zásahu do statků osoby jedné a tento zásah lze přičítat osobě druhé.

Osu celého soukromého práva představuje člověk, jeho postavení coby svobodného jednotlivce a úprava práv spjatých přirozeně s jeho osobou.² Občanské právo je v důsledku přijetí občanského zákoníku ve srovnání se starou úpravou systematičtější a preciznější.³ To platí i pro závazky z deliktů, zejména je to pak patrné při rozčlenění jednotlivých skutkových podstat, náhradě nemajetkové újmy a u zásahů do přirozených práv člověka. Občanský zákoník je kodexem inspirovaným přirozenoprávním smýšlením, což se zřetelně odráží především v jeho první části, ale patrný je tento dopad i u závazků z deliktů, kde občanský zákoník

---

¹ Zde se bude typicky jednat o tzv. fakultativní flexibilní předpoklady.

² [online]. [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

³ Úvodem si dovoluji otevřeně prohlásit, že se považuji za příznivce občanského zákoníku, jeho koncepci i zásady. Zároveň se však snažím bez dalšího nepřehlížet určité jeho dílčí nedostatky.

zakazuje chování osob, která vybočují ze stanovených pravidel, a toto určitým způsobem postihuje.⁴

Soukromé právo poskytuje ochranu na více úrovních, vedle možností vindikační či negatorní žaloby jde např. o odpovědnost za vady či o soutěžněprávní normy. Typickým občanskoprávním institutem v tomto smyslu je bezesporu právo náhrady újmy, jehož předmětem ochrany jsou právní statky, zejména pak zdraví člověka, vlastnictví a osobnostní práva.

V rámci této práce postupuji od obecnějších kapitol postupně ke konkrétní problematice. V první kapitole se věnuji tématu právní odpovědnosti; zde považuji za nutné zaujmout stanovisko k diskuzím vyvolaným změnou terminologie nového kodexu. V kapitole druhé rozebírám několik otázek úzce spojených s problematikou deliktního práva, resp. s předpoklady povinnosti k náhradě újmy a dále v krátkosti popisuji některé nové, resp. oproti předchozí úpravě pozměněné civilistické instituty jako je *culpa in contrahendo* či *casus mixtus*.

Jádrem práce je pak kapitola třetí, kde se věnuji postupně základním předpokladům vzniku povinnosti k náhradě újmy, a to jak těm v zásadě obligatorním – protiprávnímu jednání, újmě, a příčinné souvislosti, tak i předpokladu fakultativnímu – zavinění (toto dělení je orientační a je možné jej dále konkretizovat).⁵

Poslední dvě kapitoly jsou kratšího rozsahu, jelikož tato práce na daná témata primárně necílí; způsobu a rozsahu náhrady újmy se věnuji v kapitole čtvrté, tématu promlčení práva na její náhradu potom v kapitole páté.

V předkládané práci je mým cílem zaměřit se na obecné občanskoprávní předpoklady vzniku povinnosti hradit újmu. Nebudu se zabývat speciálními úpravami dle jiných soukromoprávních předpisů, jako je např. zákoník práce nebo zákon o obchodních korporacích. Zároveň se nebudu pokoušet o přímou komparaci s předcházející občanskoprávní úpravou. Nedotknu se ani tématu náhrady újmy způsobené výkonem veřejné moci (speciálnímu zákonu č. 82/1998 Sb.). Rovněž si neosobuji odvětví deliktního práva obsáhnout jako celek, včetně všech jeho oblastí. Zvláštní pozornost tak nemám v úmyslu věnovat otázkám prevence ani způsobu a rozsahu náhrady škody, nebudu ani detailněji rozebírat jednotlivé zvláštní skutkové podstaty (především pak tzv. objektivní odpovědnosti).

---

⁴ SVEJKOVSKÝ Jaroslav. Náhrada škody – závazky z deliktů. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 2011, č. 5, str. 36. ISSN 1210-6348.

⁵ TICHÝ, L., Neuspokojivé řešení smluvní odpovědnosti za škodu v o z. (plaidoyer za předvídatelnost škody). In: *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 2018, č. 3. Str. 20. ISSN 1210-6348.

Mým cílem je zhodnocení aktuálně účinné právní úpravy deliktního práva, lépe řečeno jen její části. Zaměřím se na nejdůležitější ustanovení – skutkové podstaty občanského práva, které se dotýkají předpokladů vzniku povinnosti k náhradě újmy. Budu se snažit na každém místě rozebrat důvod přijetí té které normy a zároveň zhodnotím její kvalitu. U stěžejních ustanovení se budu snažit neopomenout inspirační zdroje a různé možnosti výkladu, pokud budou možné.

Navzdory vymezenému rozsahu práce se domnívám, že předkládané téma je na jedné straně dostatečně široké, aby mělo vypovídací hodnotu samo o sobě (bez zvláštních požadavků na užší specializaci čtenáře). Na straně druhé se jedná o materii natolik konkrétní, aby byl srozumitelně představen základní předmět zájmu rigorózní práce – předpoklady, které musí být splněny ke vzniku povinnosti škůdce k náhradě újmy v občanském právu.

1 PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST

1.1 Odpovědnost obecně

Odpovědnost je tradiční součástí práva, jež znamená (resp. byla označována jako) přiřítání určitého jevu vůli určité osoby. Považuji za důležité a nutné věnovat v této práci tématu odpovědnosti náležitý prostor, a to zejména z důvodu, že odpovědnost byla v civilním právu tradičně spojována s náhradou škody. Dle některých názorů je náhrada škody ústřední součástí odpovědnosti a deliktní právo má být označováno též jako právo odpovědnosti.⁶

Za nepřesné bych označil omezování odpovědnosti pouze na právo občanské. S fenoménem odpovědnosti se lze setkat napříč celým právním řádem, a to jak v právu soukromém – typicky v souvislosti s povinností nahradit újmu či odpovědností za vady, tak i v právu veřejném v podobě odpovědnosti trestněprávní, správněprávní či disciplinární. Odpovědnost v tomto smyslu přesahuje svým záběrem zvolené téma; zároveň je však jeho nedílnou součástí.

Otázka odpovědnosti dokonce jde za hranice práva a právní vědy jako takových. Jednáním osoby mohou být porušeny různé sociální či kulturní normy, a může tak nastat více druhů odpovědnosti. Tyto je nutné rozlišit, mj. proto, že se liší ve svých sankcích. Gerloch rozlišuje odpovědnost právní, politickou, ústavní a morální.⁷ Právní odpovědnost je základní formou realizace práva a může být založena pouze právními normami. Jejimi funkcemi jsou prevence, satisfakce, reparace a popř. i represe.

Ačkoli je pojem odpovědnost hojně užíván jak mezi právními laiky, tak i v odborné české právní terminologii, nejsou jeho vymezení a výklad zdaleka jednoznačné.⁸ Dovolím si na tomto místě částečně nesouhlasit s Tichým v tom smyslu, že pojmově jde v případě odpovědnosti o jasnou kategorii.⁹ Spíše jsem toho názoru, že jde o termín v českém prostředí poměrně nevyhraněný, když v různých případech může mít různý význam. Myslím si, že v řadě případů lze pojem odpovědnosti nahradit a že je tento termín v českém právu nadužíván.

---

⁶ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 4.

⁷ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 8073802333. Str. 157.

⁸ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 352.

⁹ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 6.

Významná neshoda co se nahlížení na kategorii právní odpovědnost týče, se skrývá v otázce, zda je osoba odpovědná za dodržení (primární) právní povinnosti nebo zda odpovídá až následně – teprve poruší-li tuto povinnost.

Odpovědnost v širším slova smyslu je možné vymezit jako právní povinnost. Primární povinnost znamená chovat se podle jejího základu (řídít se zákonem, dodržovat smlouvu). Dvěma základním pojetím, totiž primární (perspektivní) a sekundární (retrospektivní), se budu věnovat blíže dále.

Za zajímavou považuji také tzv. koncepci komplexní, která výše uvedené kombinuje, resp. integruje, nestaví proti sobě. Odpovědnost je v tomto smyslu přítomna skrytě od počátku, tedy před samotným porušením povinnosti, ale samotným porušením této povinnosti se zviditelní, začne mít „hmatatelné“ rysy.

1.1.1 Perspektivní pojetí odpovědnosti

Teorie perspektivní (nebo též aktivní) odpovědnosti spočívá na myšlence, že osoba odpovídá za náležité plnění povinnosti, nikoli až za její neplnění. Tato odpovědnost „vzniká již spolu se vznikem původní (primární) občanskoprávní povinnosti a provází ji latentně až do jejího porušení spojeného s újmou v majetkové sféře postiženého, kdy se aktivizuje a působí právní následky“¹⁰.

V českém právním prostředí byl „průkopníkem“ tohoto přístupu Knapp, který byl přesvědčen, že osoba není odpovědná z toho důvodu, že byla stížena právní sankcí, ale naopak je postižena sankcí právě proto, že je odpovědná.¹¹

Ve smyslu perspektivního pojetí působí odpovědnost nejdříve preventivně vedle primární povinnosti a neprojevuje se. Porušením primární povinnosti začne tato (již dříve vzniklá) odpovědnost účinkovat. Proto Knapp odpovědnost v první fázi označuje za latentní, když zde odpovědnost osoby nutí splnit jejich primární povinnost, aniž by nastupovala povinnost jiná.

Osobně se kloním k této koncepci právní odpovědnosti navzdory tomu, že v odborné veřejnosti převládá názor jiný (odpovědnost jako následek porušení povinnosti). Ve shodě s Knappem se tak domnívám, že vznik právní odpovědnosti nastává ve stejný moment jako vznik primární povinnosti.

¹⁰ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 355.

¹¹ KNAPP, V. Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. *Stát a právo*, I., 1956, s. 66–85.

Domnívám se, že člověk by měl odpovídat za své jednání, ať už toto má následky pozitivní či negativní. V případě následku negativního může typicky nastupovat vznik povinnosti k náhradě škody; tato již ovšem není odpovědností za škodu, ale právě odpovědností za jednání člověka, které nebylo v souladu s právem.

Dle mého názoru je nezanedbatelným argumentem ve prospěch chápání odpovědnosti coby primární povinnosti užívání tohoto pojmu obecnou češtinou; lze do určité míry rozpoznat, v jakém smyslu je odpovědnost v tomto smyslu vnímána. Pojem odpovědnost je v kontextu aktivního pojetí odpovědnosti často užíván v hovorovém jazyce, typicky „zařídím to na svou odpovědnost“, nebo „vzal na sebe odpovědnost a konal“ (podobně Švestka)¹². Z toho dovozují, že i právní laik chápe odpovědnost přinejmenším širěji, než tvrdí zastánci sankčního pojetí odpovědnosti.

Druhým argumentem ve prospěch aktivního pojetí odpovědnosti je její korelace s jedním ze základních principů, na kterém stojí občanské právo – principem prevence (principem předcházení újmám). Odpovědnost v tomto smyslu nutí osoby řádně jednat a hledět si svých práv.

1.1.2 Retrospektivní pojetí odpovědnosti

Odpovědnost v právu lze chápat i jako následek porušení povinnosti primární (dle Tichého jde o odpovědnost ve vlastním úzkém smyslu).¹³ Tato teorie spojuje odpovědnost přímo se sankcí právní normy.

Převážná většina českých právníků, kteří se věnovali tématu odpovědnosti v právu, jsou zastánci tohoto přístupu. Např. Knappová právní odpovědnost chápe skrze vymezení vůči právní sankci. Vychází z toho, že odpovědnost je vždy povinností vůči jinému subjektu.¹⁴ Podle Lubyho je dokonce v rámci občanského práva odpovědnost totéž co sankce.¹⁵ Zastáncem sankčního pojetí odpovědnosti je např. i Gerloch, dle kterého jde o „*zvláštní formu právního vztahu, ve kterém dochází na základě porušení právní povinnosti ke vzniku nové právní povinnosti sankční povahy*“.¹⁶

¹² DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 350.

¹³ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 7.

¹⁴ KNAPPOVÁ, M. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*. Praha: ČSAV, 1968 (nové vydání Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003).

¹⁵ LUBY, Š. *Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve I*. Bratislava, 1958.

¹⁶ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 8073802333. Str. 160.

S koncepcí sankční odpovědnosti a některými z argumentů uváděných na její podporu se převážně neztotožňuji. Podle mého názoru se totiž odpovědností člověk nemá až stíhat, odpovědnost mu je vlastní (imanentní), odpovědně se má osoba chovat! To ji vede k řádnému plnění jejích povinností a plní i svou preventivní funkci. Domnívám se, že odpovědnost je obecnou kategorií existující bez ohledu na to, zda se osoba dostane do určitého právního poměru, zatímco povinnost je zcela konkrétní právní pojem, na základě kterého musí osoba něco konat.

Na druhou stranu nelze rozporovat skutečnost, že některé oblasti českého právního řádu užívají termín odpovědnost v tomto retrospektivním smyslu (typicky § 12 trestního zákoníku). Zákonodárce byl při přijímání nového civilního kodexu postaven před nelehký úkol – zvolit některý ze dvou základních konceptů a toho se důsledně držet. V rámci právního řádu sice pojem odpovědnosti nebude nadále chápán jednotně, v soukromém právu by mělo být však do budoucna *de lege lata* jasno. Tento závěr ale dle mého názoru nebrání, aby v rámci občanskoprávní teorie bylo hovořeno například o subjektivní a objektivní odpovědnosti či odpovědnosti předsmělné s tím, že jde o ustálené teoretické termíny; rovněž v této práci se místy této terminologii nevyhýbám.

1.2 Odpovědnost osoby (de lege lata)

Úvodem předesílám, že hlavní pozornost této práce je upřena na předpoklady, za nichž je člověk povinen hradit újmu. Ačkoli jediné fyzická osoba je svéprávná, lze odpovědnost v obecné rovině přičítat rovněž osobě právnické; tento umělý útvar nenabývá svéprávnosti ani deliktní způsobilosti. Jelikož rozsah práce mi nedovoluje podrobně se věnovat deliktní odpovědnosti právnické osoby samostatně, budu se soustředit primárně na člověka; tomu je totiž věnována v kodexu centrální pozornost.

Nicméně je třeba kriticky uznat, že v odborné literatuře je méně pozornosti věnováno právě zvláštnostem, týkajících se deliktní odpovědnosti právnických osob. I v zahraničí je většinou věnováno odpovědnosti právnických osob méně prostoru. „*Přestože základní úprava směřuje především vůči osobám fyzickým, je obvykle aplikována i vůči osobám právnickým a ne vždy je tento přístup vhodný.*“¹⁷

---

¹⁷ PELIKÁNOVÁ, Irena. Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku. Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. Praha: [Ústředí české advokacie], 2011, č. 3. Str. 18. ISSN 1210-6348.

Ačkoli občanský zákoník stojí na antropocentrickém pojetí, nepomíjí téma právnických osob jako dalšího subjektu soukromých práv a povinností.¹⁸ Právnická osoba je umělý fiktivní výtvor, jehož existenci dovoluje právní řád; dle Eliáše je věcí státu, přizná-li různým entitám tohoto druhu způsobilost mít práva a povinnosti.¹⁹ Podobně také důvodová zpráva osvětluje, že na rozdíl od člověka, jehož právní osobnost pozitivní právo uznává (uznat musí), právnické osobě její právní osobnost pozitivní právo poskytuje (dát může).²⁰

V předchozím textu byly představeny dvě základní koncepce odpovědnosti. V této kapitole se pokusím zasadit pojem odpovědnosti do kontextu občanského zákoníku. Dle důvodové zprávy k § 24 toto ustanovení „*obsahuje obecnou zásadu, podle níž každý odpovídá za své jednání v míře odpovídající stupni vlastní svéprávnosti (jeho schopnosti posoudit vlastní jednání a ovládnout je)*“²¹.

Citované ustanovení obsahuje obecnou klauzuli odpovědnosti člověka za své vlastní jednání coby základní hodnoty liberálního právního řádu, jehož základem je člověk jako svobodná a rozumná bytost.²² Funkcí tohoto ustanovení je zdůraznit odpovědnost člověka za své vlastní jednání vůči jiné osobě (nikoli vůči společnosti, to je předmětem trestního práva). Jde tedy o nastavení hranice chování a jednání člověka v rámci soukromého práva.²³

Odpovědnost je v soukromém právu *de lege lata* navázána na premisu, že osoba svou právní povinnost splní. V této souvislosti dochází k odklonu od dosavadní terminologie pracující se spojením „odpovědnost za škodu“. Člověk tak neodpovídá za to, že ke škodě došlo, ale odpovídá právě za to, že jeho jednáním k ní vůbec nedojde.²⁴

Někdy je občanskému zákoníku vytýkáno, že termín odpovědnost neužívá jednotně.²⁵ Osobně jsem toho názoru, že jde o nepočtené případy; jedná se o několik ustanovení

¹⁸ Hurdík J., in: .LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. Str. 131.

¹⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

²⁰ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

²¹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

²² Dobrovolná, E., in: .LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. Str. 182.

²³ Dobrovolná, E., in: LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. Str. 182.

²⁴ Obdobně Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1497.

²⁵ Např. § 1970 "ledaže dlužník není za prodlení odpovědný" Dále i § 1625, 1935. GERLOCH, Aleš a Karel BERAN. *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-058-1. Str. 31 – 33.

z celkových 3081; nevyčítal bych zákonodárci tuto drobnější nedůslednost, která nemůže mít vliv na smysl celkového pojetí.

Kritika té nebo oné koncepce odpovědnosti bude vždy kritikou do značné míry akademickou; souhlasím s Melzerem, že jádrem problému je zde názvosloví, nikoli obsah právní úpravy.²⁶ V současné době je v právní i mimoprávní obci dosavadní terminologie natolik zakořeněna, že v dohledné době nelze očekávat změnu.

Odpovědnou za své jednání může být pouze osoba schopná posoudit důsledky tohoto jednání (rozumová složka) a ovládnout je (volní složka).²⁷ Z dikce ustanovení § 24 vyplývá, že pro naplnění odpovědnosti je zapotřebí kumulativně splnit požadavek obou uvedených složek; v opačném případě člověk není odpovědný za své jednání.

Dle důvodové zprávy občanský zákoník opouští „*pojetí odpovědnosti jako hrozby sankcí*“.²⁸ Souhlasím s Pražákem, že v kontextu příslušných ustanovení občanského zákoníku i důvodové zprávy jde o méně přesné vyjádření.²⁹ Důvodová zpráva zjevně chtěla deklarovat, že občanský zákoník se vymezuje vůči odpovědnosti coby hrozbě sankcí, neboli vyjadřuje odklon od odpovědnosti jako sekundární povinnosti. Občanský zákoník se naopak chtěl přiklonit k pojetí aktivnímu pojetí odpovědnosti „*v duchu tradic antické a křesťanské civilizace, podle nichž člověk odpovídá za své jednání v plném rozsahu, a odpovídá tedy především za to, že se chová řádně, po právu a že splní své povinnosti.*“³⁰

Lze konstatovat, že pojetí soukromoprávní odpovědnosti ve smyslu retrospektivní teorie občanský zákoník opustil. V rámci předkládané práce je toho důsledkem změna terminologie v oblasti náhrady újmy.³¹

²⁶ MELZER, Filip. Corpus delicti aneb obrana úpravy deliktního práva v návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 2011, č. 3. Str. 18. ISSN 1210-6348.

²⁷ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. Str. 180.

²⁸ [online]. [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

²⁹ Pražák. In: GERLOCH, Aleš a Karel BERAN. *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-058-1. Str. 29.

³⁰ [online]. [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

³¹ TICHÝ, Luboš, ed. *Vývoj práva deliktů odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. Vodnář, 2005. ISBN 80-85889-63-3. Str. 71.

1.3 Deliktní odpovědnost (deliktní způsobilost)

Tradiční právní nauka dovozuje, že způsobilost člověka založit vlastní právní odpovědnost se označuje jako deliktní způsobilost.³² Podle mého názoru je zde ovšem patrný vliv sankční doktríny odpovědnosti, kdy odpovědnost nastává až porušením povinnosti. Kdybychom ve shodě s občanským zákoníkem vycházeli z aktivního pojetí odpovědnosti, je otázkou, do jaké míry by se překrýval obsah a význam pojmů deliktní odpovědnost a deliktní způsobilost. Pokud bychom např. v intencích občanského zákoníku prohlásili, že dítě není v určitém nižším věku doposud deliktně odpovědné, vyjadřujeme se o jeho deliktní nezpůsobilosti, resp. o skutečnosti, že deliktní způsobilost (pro konkrétní situaci) ještě nenabylo.

Nicméně nadále by podle mého názoru mělo platit, že deliktní způsobilost je jedním z předpokladů pro to, aby člověk mohl odpovídat za své jednání. Občanský zákoník váže podmínky deliktní způsobilosti člověka na podmínky svéprávnosti.³³ Konkrétně pak § 24, věnující se odpovědnosti člověka, formuluje zároveň jeho deliktní způsobilost. Uvedené termíny jsou tak navzájem provázány.

Rozdíl v předmětných kategoriích spatřuji konkrétně v tom, že deliktní odpovědnost může mít i osoba deliktně nezpůsobilá, typicky v rámci objektivní odpovědnosti. Deliktní způsobilost není nic jiného než schopnost jednat zaviněně; nejedná se o způsobilost být subjektem povinným k náhradě škody.³⁴ Deliktní způsobilost člověka se vymezuje jako způsobilost k zaviněným protiprávním jednáním (nebo tradičně též jako způsobilost člověka založit vlastní právní odpovědnost). Je-li pro založení této odpovědnosti rozhodné též zavinění, hovoří se o odpovědnosti za zavinění – odpovědnosti subjektivní. V soukromém právu existuje také odpovědnost bez zavinění – odpovědnost objektivní; jedná se o odpovědnost nezávislou na deliktní způsobilosti toho, kdo právo porušil a kdo odpovídá za nastalou újmu.³⁵ V podrobnostech k tomuto tématu odkazují na kapitolu 2.4.

Pro určení vzniku deliktní způsobilosti a jejího rozsahu lze vyjít z obsahu § 24 v kombinaci s § 2922. „Každý člověk odpovídá za své jednání, je-li zároveň po psychické stránce

³² DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 227.

³³ HURDÍK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074783708. Str. 133 – 134.

³⁴ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 258.

³⁵ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 228.

*s to své jednání posoudit a zároveň je ovládnout.*³⁶ Uvedené platí i v situaci, kdy se člověk přivede nedbalostně nebo úmyslně do stavu, v němž by jinak za toto své protiprávní jednání nebyl povinen hradit újmu.

Osoba tak odpovídá za protiprávní jednání mající za následek újmu v rozsahu své vlastní právní způsobilosti – svéprávnosti. Deliktní způsobilost osoba nabývá v momentě dosažení plné svéprávnosti.³⁷ Dílčí deliktní způsobilost mají však i osoby dosud plně nesvéprávné. Na rozdíl od české úpravy znají některé jiné právní řády absolutní věkové limity pro deliktní způsobilost; v těchto jurisdikcích je člověk do určitého – předem přesně určeného – věku deliktně neodpovědný.³⁸

Svéprávnost i deliktní způsobilost člověka jsou výrazem jeho schopností rozumových a volních. Deliktně způsobilou může být jen plně svéprávná osoba, nestižená duševní poruchou. Lidé, kteří dosud nenabývali plné svéprávnosti nebo jsou na své svéprávnosti omezeni³⁹, jsou odpovědní jen tehdy, jsou-li v konkrétním případě s to posoudit následky svého jednání a ovládnout jej.

Co se umělých útvarů – právnických osob – týče, pro ty občanský zákoník nově formuluje obecnou deliktní způsobilost, a to v tom rozsahu, „*ve kterém je deliktní chování osob plnicích úkoly právnícké osoby přičítáno z hlediska jejich následků, zejména odpovědnostních, přímo právnícké osobě*“⁴⁰. Právnícká osoba sama za sebe nejedná; svéprávnost a deliktní způsobilost je výsledek „*přičítání právně relevantního jednání osob fyzických v určitém vztahu k právnícké osobě této právnícké osobě na základě konstrukce zastoupení*“.⁴¹ Občanský zákoník tak z důvodu teoretické čistoty upravuje jednání „za“ právníckou osobu (nikoli jednání jejím jménem apod.).

Deliktní způsobilost je poněkud atypickým předpokladem vzniku povinnosti k náhradě újmy, resp. je předpokladem pro existenci protiprávnosti a zavinění. V základním výčtu tradičně uváděných předpokladů nefiguruje, jelikož ji lze podřadit pod jiné předpoklady

³⁶ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 228.

³⁷ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 228.

³⁸ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 157.

³⁹ V této souvislosti poznamenávám, že soud může člověka toliko omezit na svéprávnosti, nemůže přímo omezit jeho způsobilost k protiprávnímu jednání, ta je až důsledkem omezení svéprávnosti.

⁴⁰ HURDÍK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074783708. Str. 150 - 152

⁴¹ HURDÍK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074783708. Str. 134 – 135.

(typicky právě pod protiprávní jednání či zavinění). Pro přehlednost věnuji tomuto tématu zvláštní kapitolu.

2 POVINNOST NAHRADIT ÚJMU

Do této kapitoly zařazuji otázky, které podle mého názoru nemohou být v rámci zvoleného tématu zcela opomenuty, zároveň se však nejedná o centrální problematiku předkládané práce, proto si dovoluji přistoupit ke stručnějšímu rozsahu jednotlivých okruhů. Snad spíše než povinnost nahradit újmu by tato kapitola mohla nést označení „některé otázky související s povinností nahradit újmu“ či „některé otázky související s deliktním právem a s porušením smlouvy“, popřípadě podle staré terminologie „odpovědnost za škodu“.

Svou pozornost zaměřím na několik oblastí úzce souvisejících s předpoklady vzniku povinnosti nahradit újmu. Tyto kapitoly lze rovněž chápat jako konkrétnější úvod ke stěžejní kapitole IV. Pro vyloučení pochybností předesílám, že následující podkapitoly spolu nepojí žádné zvláštní pouto, jde o souhrn teoretických i konkrétněji praktických disciplín.

2.1 Obsah povinnosti nahradit újmu

Už od časů starověkých Římanů platí v právu zásada, že škoda postihuje vlastníka (náhodu pocítuje vlastník). Vlastník je v obecné rovině povinen nést škodní následky vzniklé na jeho majetku bez zavinění druhé osoby, tj. zásahem vyšší moci (či možná ještě výstižněji náhodou). Dodnes je pravidlo *casum sentit dominus* živým principem, který má své konkrétní odrazy v občanském zákoníku (např. v § 2130 či v § 2918).

Povinnost k náhradě újmy je obsahem závazkového poměru vzniklého mezi škůdcem a poškozeným. Obsah povinnosti nahradit újmu je pozitivněprávně zakotven v části čtvrté, hlavě III občanského zákoníku, v užším slova smyslu pak v úvodním ustanovení pro deliktní právo (§ 2894); to stanoví, že povinnost nahradit jinému újmu zahrnuje vždy povinnost k náhradě újmy na jmění (škody). Dle důvodové zprávy se vychází ze zdejší tradice i z úpravy ABGB, BGB, PÉTL, z obsahu Québeckého občanského zákoníku nebo z návrhu novely rakouského deliktního práva.⁴²

Újmu a škodu musí zákonodárce legalizovat tím, že negativní následek jako škodu v právním slova smyslu označí; náhrady způsobilé jsou pouze újmy takto uznané. „Právní řád přiřazuje zájmy jednotlivým fyzickým nebo právníckým osobám a vybavuje jejich nositele

---

⁴² ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

(majitele) subjektivním právem, tj. oprávněním nakládat s podstatou věci a požitky z ní podle libosti a každého z tohoto práva vyloučit“.⁴³ Deliktní právo chrání práva těchto nositelů.

Jako první důležitý krok je zapotřebí vyhledat v rámci občanského zákoníku definici pojmu jmění. Dle ustanovení § 495 jmění osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů. Jedná se tak o souhrn aktiv i pasiv. Tato zákonná terminologie je odlišná od té předešlé; pojem jmění byl za staré úpravy vymezen tak, jak je dnes užíván pojem majetku. Příkladem jmění může být například obchodní závod (§ 502) nebo pozůstalost (§ 1475 odst. 2). Majetkem v nynějším slova smyslu jest toliko aktivní stránka jmění osoby.

2.2 Funkce a účel náhrady újmy

V rámci právní (deliktní) odpovědnosti lze vysledovat několik funkcí, zejména reparační (v rámci ní pak naturální restituci a odškodnění), satisfakční (zde je typickou formou zadostiučinění), preventivní a represivní.⁴⁴ Základní funkcí deliktního práva v širším slova smyslu je především funkce reparační a preventivní; okrajově pak funkce sankční.

V rámci charakteristiky funkcí a účelů deliktního práva lze vysledovat více rovin. Podle některé je účelem povinnosti nahradit újmu poskytnutím spravedlivé náhrady poškozenému, dále je jí samotná prevence (ta má v sobě zahrnut prvek odstrašení). Jiným prizmatem lze základní funkce deliktního práva členit na odčinění škody (kompenzační funkce), funkci prevenční, usměrňovací či sankční. Náhrada újmy tím sleduje dva hlavní cíle – zabránit vzniku újmy a obnovit *status quo*.

Všechna tato rozlišení mají veskrze stejný základ. Není možné říci, že některé třídění je horší nebo méně přesné. Deliktním právem prostupuje zejména funkce prevence a kompenzační funkce coby základní principy celého soukromého práva.

Prevenční funkce je reprezentována cílem zabránit vzniku škodlivého následku nebo jej odvrátit. Kompenzační funkce znamená snahu nahradit poškozenému, oč přišel, čímž dochází ke spravedlivému rozložení nepříznivých dopadů spojených se vznikem škody.

K otázce sankční roviny deliktního práva v této souvislosti připojím jen jednu poznámku. Současné deliktní právo není založeno na „ztrestání“ škůdce, není v něm ani prostor pro zásadu „*nulla poena sine lege*“; z toho plyne, že jednotlivá ustanovení týkající se

⁴³ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 92.

⁴⁴ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 8073802333. Str. 161.

předpokladů povinnosti k náhradě škody, či způsobu a rozsahu náhrady škody práva náhrady škody lze interpretačně dotvářet, typicky pomocí analogie.⁴⁵

Někdy by na první pohled mohlo dojít k zaměnění dvou na první pohled vzájemně blízkých kategorií, a to tzv. sankční náhrady škody a tzv. zvýšené náhrady škody. Jednoduše vyjádřeno je sankční náhrada zaměřena na potrestání škůdce, jeho odrazení či dokonce zastrašení od podobných jednání⁴⁶, zatímco zvýšená náhrada škody cílí primárně na zájmy poškozeného a kompenzaci jeho ztrát.

2.3 Pojem škody a újmy

Jak již bylo výše uvedeno, škodu (újmu) fakticky vzniklou je třeba nejprve jako škodu či újmu označit a vymežit, aby se jednalo o škodu v právním slova smyslu. „Nejprve“ existuje přirozená újma jako neprávní kategorie sloužící k označení poškození cizích právních statků, resp. obdobné „křivdy“. Ne každá takováto újma je ovšem právně relevantní. Je otázkou juristického hodnocení, zda konkrétní narušení chráněné sféry osoby je újmou v právním smyslu.⁴⁷ Půjde o ni, jedná-li se o zásah hodný náhrady. Rovněž je otázkou, zda půjde o újmu v právním smyslu, vznikla-li nebo zvětšila-li se z důvodů skutečností, které lze přičítat poškozenému; domnívám se, že ano, nicméně taková újma nebude logicky hodna náhrady (ačkoli vznikla na právně chráněných statcích). Je-li v rámci předkládané práce použit termín újma nebo škoda, mají se tím na mysli právní pojmy. Tak tomu v deliktním právu i v právu vůbec bude nejčastěji.

Újma (škoda) bývá vymežována jako každá újma způsobená na majetku, právech nebo osobě a poté „doplněná“ o ušlý zisk. Napříč moderními jurisdikcemi není pravidlem pozitivněprávně škodu definovat, vlastně se jedná spíše o výjimečný přístup. Myslím si, že není chybou našeho zákonodárce, když v rámci § 2894 škodu popisuje. Stanovení těchto základních mantinelů může podle mého názoru být ve prospěch právní jistoty osob.

Definic škody lze v rámci právní teorie nalézt velké množství. Často citovanou je ta, podle které jde o rozdíl hodnoty mezi majetkem poškozeného v určitém časovém okamžiku a

⁴⁵ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 11.

⁴⁶ Podrobněji např. Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví. Praha: C.H. Beck, 1993-2008. ISSN 1210-6410. Str. 922.

⁴⁷ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1497.

jeho hodnotou bez mezitím proběhlé škodní události.⁴⁸ Domnívám se, že za uvedené vymezení si lze dosadit při vhodné formulaci i újmu nemajetkovou.⁴⁹ Zajímavé je zde srovnání s římským právem, kde škoda (*interesse*) byla chápána jako „*rozdíl mezi majetkovým stavem poškozeného v okamžiku rozsudku a majetkem, který by poškozený měl, kdyby ke škodlivému následku nebylo došlo*“.⁵⁰ Základ je tedy podobný, obě definice se liší ve specifikaci časového okamžiku porovnání.

Co se právní terminologie týče, zná český právní řád slovo újma a škoda. Dovolím si v dílčím rozsahu nesouhlasit s Tichým, který oba termíny užívá jako synonyma.⁵¹ Osobně mám škodou v této práci na mysli výhradně majetkovou újmu, kdežto újmu může být jak újma majetková, tak i nemajetková. Je-li třeba v konkrétním kontextu postihnout výhradně újmu v imateriálním smyslu, je třeba užít pojem újma nemajetková, popř. imateriální. Újma (bez adjektiva) se jeví jako vhodný zastřešující pojem pro škodu i nemajetkovou újmu.

Obsah právního pojmu újma se skládá z řady několika prolínajících se úrovní (majetková, nemajetková, přímá, následná, reálná, skutečná, předvídatelná atd.). Hlavnímu dělení škody, resp. újmy, se věnuji v kapitole o újmě jako jednoho z předpokladů nutného (obligatorně) ke vzniku povinnosti nahradit újmu. V této kapitole se omezím na několik úvodních poznámek.

Předesílám, že u rozlišování škody a nemajetkové újmy je hlavním rozlišovacím kritériem předmět ochrany. Majetkové újmy vznikají ve vlastnické sféře osoby a na věcech v právním slova smyslu vůbec. Nemajetkové újmy pak typicky na přirozených právech člověka, jako je život, zdraví a svoboda.

Pod újmu majetkovou (škodu) se tradičně řadí skutečná škoda a ušlý zisk. Obě tyto složky lze objektivně stanovit; zároveň jsou relativně samostatné, tedy na sobě nezávislé.⁵² Jedním zásahem tak může vzniknout například jen skutečná škoda nebo i skutečná škoda a ušlý zisk. Skutečnou škodu lze objektivně vyjádřit penězi a napravit ji poskytnutím peněžité náhrady. V podrobnostech se tématu nahraditelnosti ušlého zisku věnuji v dalších kapitolách.

Dalšími formami majetkové újmy, která částečně překrývá výše uvedené třídění na skutečnou škodu a ušlý zisk, jsou škoda přímá (bezprostřední škodní následek) a následná

---

⁴⁸ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 92.

⁴⁹ Např. rozdíl mezi zdravotním stavem poškozeného před úrazem a po něm.

⁵⁰ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. Str. 223.

⁵¹ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 91.

⁵² Podrobněji k předpokladu náhrady ušlého zisku odkazují na kapitolu a zásahu do absolutního práva a porušení ochranné normy.

(vzniklá následkem působení škody přímé); posledně jmenované škody nemusí být nutně kryté zaviněním (v podrobnostech dále). Někdy se pod nepřímé škody řadí reflexní škody.

Preventivní škody vznikají v důsledku opatření, ke kterým poškození přistupují, aby zabránili vzniku škod *pro futuro*; zde se ale již jedná o spornější kategorii. Jako reálná škoda se označuje typicky poškození věci. Početní škoda je pak újma vyjádřitelná v penězích (výpočet rozdílu pomocí diferenční teorie). Zajímavou kategorií je tzv. čistá majetková újma, tedy taková, která vznikla jinak než zásahem do absolutního práva.

Také nemajetkové újmy lze vnitřně členit na jednotlivé typy, zejména podle toho, do jakého konkrétního práva bylo zasaženo. V podrobnostech odkazují na zvláštní kapitolu 3.2.3.

V rámci občanského zákoníku je v § 2894 vymezena škoda ve smyslu, ve kterém byla do roku 2013 dovozována judikatorně. Nejvyšší soud opakovaně judikoval, že „*škodou se rozumí újma, která nastala (projevuje se) v majetkové sféře poškozeného a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi, a je tedy napravitelná poskytnutím majetkového plnění, především poskytnutím peněz k uvedení věci do předešlého stavu*“⁵³. Výše uvedené ustanovení občanského zákoníku zavádí též legislativní zkratku škody jako újmy na jmění (souhrnu jejího majetku a jejích dluhů).

Uvedený posun terminologie souvisí s tím, že nabytím účinnosti občanského zákoníku se za škodu považuje i vznik dluhu. Má se tím zřejmě na mysli dluh bez toho, aby jej poškozený svému věřiteli splnil.⁵⁴ Poškozený má právo, aby ho škůdce dluhu zprostil nebo mu poskytl odpovídající náhradu. Jedná se o odchylku od dosavadní soudní rozhodovací praxe.⁵⁵ V důsledku tohoto legislativního kroku do budoucna nebude použitelná judikatura, podle které, chtěl-li dlužník s úspěchem žádat o náhradu škody vůči osobě, která mu nezaplatila částku, kterou měl použít na úhradu svého dluhu, musí dlužník nejprve zaplatit dlužnou částku svému věřiteli a teprve pak požadovat náhradu škody. Nejvyšší soud byl toho názoru, že nejsou formálně splněny předpoklady vzniku odpovědnosti žalované za škodu, protože žalobkyně svým věřitelům na jejich pohledávkách dosud nic nezaplatila. Uvedený názor byl podle mého názoru neudržitelný pro svůj přehnaný formalismus.

Dle § 2894 zahrnuje povinnost nahradit jinému újmu vždy povinnost k náhradě újmy na jmění. Důvodová zpráva tomuto ustanovení dodává, že základní koncepcí zůstává náhrada

---

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 16.11.2011, sp. zn. 28 Cdo 5197/2008 [ASPI ID: JUD208798CZ].

⁵⁴ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 1090.

⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 20. 2.2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001 [ASPI ID: JUD26509CZ].

majetkové újmy, a nemajetková újma se hradí jen v případech zvláště stanovených.⁵⁶ Na druhé straně je ale v rámci občanského zákoníku dostatečný prostor pro poškozené žádat náhradu nemajetkové újmy.

Obecné předpoklady vzniku povinnosti hradit škodu však mají platit i pro vznik povinnosti odčinit nemajetkovou újmu. Jinými slovy, pro vznik povinnosti hradit újmu nemajetkovou platí stejné předpoklady jako pro vznik povinnosti hradit škodu. Proto také většina ustanovení občanského zákoníku setrvává na pojmu "škoda" s tím, že obdobné podmínky platí i pro nemajetkovou újmu, plyne-li z právního řádu povinnost odčinit ji. V rámci této práce uvedený legislativně technický přístup do důsledku nesdílím (viz výše).

2.4 Subjektivní a objektivní odpovědnost

Jak bylo uvedeno výše, deliktní způsobilost se chápe jako schopnost k zaviněným protiprávním jednáním. V případě, že je pro založení povinnosti hradit újmu nezbytné zavinění, jedná se o odpovědnost subjektivní. Tento typ odpovědnosti se vztahuje k vlastnímu jednání škůdce. Vyžaduje se zde prokázání⁵⁷ předpokladu zavinění, tj. vnitřního vztahu škůdce k jeho jednání.⁵⁸

Soukromé právo tradičně zná také odpovědnost bez ohledu na zavinění, kterou teorie označuje jako odpovědnost objektivní – nezávislou na deliktní způsobilosti škůdce.⁵⁹ Tato „přísná“ odpovědnost je odpovědností za protiprávní stav, za výsledek. Důvodem existence objektivní odpovědnosti v civilních kodexech je především spravedlivější uspořádání věcí, kdy ten, kdo má prospěch z určité činnosti, by spíše měl nést následky tím zvýšeného nebezpečí, než osoby tímto rizikem poškozené. Dalším důvodem může být i praktické řešení důkazních obtíží.

Tichý zdůrazňuje, že v rámci odpovědnosti subjektivní a objektivní by se neměla uměle stanovovat žádná ostrá dělicí linie.⁶⁰ Hranicí je „pouze“ zavinění, které sice formálně u objektivní odpovědnosti přítomno není, ale míra péče zde roli hraje, především v podobě liberačních důvodů.

⁵⁶ ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

⁵⁷ Díky zákonné vyvratitelné domněnce ovšem poškozený nemusí prokazovat nedbalost.

⁵⁸ TICHÝ, L. K rozlišování mezi tzv. subjektivní a objektivní odpovědností. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 2013, č. 1-2. Str. 18. ISSN 1210-6348.

⁵⁹ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 228.

⁶⁰ TICHÝ, L. K rozlišování mezi tzv. subjektivní a objektivní odpovědností. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 2013, č. 1-2. Str. 20. ISSN 1210-6348.

V rámci občanského zákoníku lze rozeznávat dva hlavní důvody existence objektivní odpovědnosti, a to nadměrné nebezpečí spojené s některými činnostmi a spravedlivé uspořádání věcí z důvodů na straně poškozeného.⁶¹

Budou-li si subjektivní a objektivní odpovědnost konkurovat, je v rámci občanského práva odpovědnost objektivní subsidiární. Jednotlivé skutkové podstaty je třeba podrobit výkladu a z něj dovodit, o jaký typ se bude jednat.⁶² Podstatné je, jakým způsobem je nastavena míra přísnosti této odpovědnosti, tedy zda ve prospěch poškozeného či škůdce.

Pro objektivní odpovědnost je typická přípustnost liberace (nikoli exkulpace – nelze se vyvinut, jelikož zavinění je irelevantní), a to jako reakce na jinak přílišnou rigiditu s přísnou odpovědností spojenou. Odpovědnost za riziko ale liberační důvody nemusí vůbec připouštět, pak se jedná o tzv. absolutní objektivní odpovědnost.⁶³ Od této striktní formy se ovšem v posledním období spíše upouští.

V rámci občanského zákoníku jsou příslušné skutkové podstaty objektivní odpovědnosti možnostem liberace nakloněny různě benevolentně či přísně. Zatímco někdy je liberace prakticky vyloučena, tak např. u škod z provozu dopravních prostředků je jejich šíře poměrně značná.⁶⁴ Ne všechny zvláštní skutkové podstaty jsou ovšem automaticky založené na odpovědnosti objektivní, např. v rámci ustanovení § 2924 upravující škodu z provozní činnosti (k 31. 12. 2013 řazené k odpovědnosti objektivní) došlo oproti dřívější úpravě k zásadní změně, když do budoucna se bude jednat o speciální odpovědnost založené na zavinění.⁶⁵

Větší rozsah a počet exoneračních důvodů ve svém důsledku znamená posun od absolutní objektivní odpovědnosti k odpovědnosti, která se fakticky přibližuje odpovědnosti subjektivní.⁶⁶ Liberace typicky spočívá v oprávnění škůdce poukázat na to, že újma by vznikla i při vyvinutí veškerého úsilí (případy *vis maior*); procesně má toto břemeno tvrzení a důkazní žalovaný (domnělý škůdce).

Tichý rozdíl mezi tzv. odpovědností za zavinění a bez zavinění shrnuje tak, že u prvně jmenované platí: „*neodpovídá, pokud nezavinil či ledaže zavinil*“, zatímco u odpovědnosti

⁶¹ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Delikt ní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 312.

⁶² V podrobnostech Tichý a Hrádek. TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Delikt ní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 313.

⁶³ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 356.

⁶⁴ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 878.

⁶⁵ Podobně např. Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1603.

⁶⁶ TICHÝ, L. K rozlišování mezi tzv. subjektivní a objektivní odpovědností. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 2013, č. 1-2. Str. 19. ISSN 1210-6348.

přísné: „odpovídá, ledaže existují okolnosti ležící mimo odpovědnostní vztah a nezávisle na škůdci, které škůdci zabránily v pozitivním jednání nebo dokonce škodu vyvolaly či přímo způsobilý“.⁶⁷ Přes poměrně složitější formulaci nelze mít vůči definici Tichého námitek.

Názorné je členění jednotlivých důvodů – kategorií v rámci objektivní odpovědnosti, které provádí Bezouška. Ten hovoří o jednotlivých skutkových podstatách náhrady újmy bez ohledu na zavinění.⁶⁸

Prvním okruhem – a podle mého názoru zároveň typickým důvodem, proč vůbec původně došlo k zavedení přísné odpovědnosti – jsou případy mimořádného nebezpečí. Dále se jedná o nebezpečí z důvodu vady, která vzniká díky určité věci (popř. vztah výhody a rizika). Třetí oblastí je zvýšení rizika vzniku újmy. Bezouška ještě připojuje kategorii objektivní odpovědnosti zavedené ze sociálních důvodů; jediný *de lege lata* případ, který sem může spadat, je případ majetné a zároveň deliktně neodpovědné osoby (blíže § 2920). V českém prostředí jde o civilistickou „novinku“.⁶⁹ Konečně se jedná o případ porušení smlouvy, kdy se nově jedná o odpovědnost bez ohledu na zavinění (blíže v kapitole 3.1.4.).

2.5 Culpa in contrahendo

Smlouva je uzavřena, jakmile si strany ujednají její obsah. Až poté mohou nastupovat právní následky porušení smlouvy; této problematice se věnuji předně v kapitole 3.1.4. V následujících řádcích upřu pozornost na zajímavé téma, které časově předchází okamžiku uzavření smlouvy. O uplatnění tzv. předsmuvní odpovědnosti lze uvažovat v případě určité vady v jednání potenciální smluvní strany předcházející vlastnímu uzavření smlouvy. Dle Lavického jde o případy, kdy dojde k porušení povinnosti jednat poctivě v průběhu negociačního procesu.⁷⁰

Východiskem pro institut *culpa in contrahendo*, který stojí na pomezí mezi právem a etikou, je několik základních zásad soukromého práva; prolíná se v něm předně svoboda jednotlivce na straně jedné a jeho odpovědnost na straně druhé.⁷¹

⁶⁷ TICHÝ, L. K rozlišování mezi tzv. subjektivní a objektivní odpovědností. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 2013, č. 1-2. Str. 18. ISSN 1210-6348.

⁶⁸ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1502.

⁶⁹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1502.

⁷⁰ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-535-0. Str. 48.

⁷¹ MATULA, Zbyněk. *Culpa in contrahendo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-719-3.

Je nepochybné, že před vlastní perfekcí právního jednání osoby vynakládají prostředky, čas i energii. Tato (jinak) faktická činnost, která má vyústit v založení právního poměru, by bez předšmluvní odpovědnosti zůstala zřejmě právem ignorována. Z přirozenoprávního hlediska by bylo jistě nespravedlivé, kdyby byl účastník smluvního vyjednávání oprávněn svévolně smlouvu neuzavřít, nastaly-li již jisté kvalifikované předpoklady a očekává-li druhá strana legitimně (je v dobré víře), že kontrakt bude uzavřen.

V soukromoprávní úpravě účinné do 31. 12. 2013 v zásadě chybělo⁷² explicitní zákonné zakotvení předšmluvní odpovědnosti. Tento stav se toho času snažila překlenout judikatura⁷³ pomocí prevenční povinnosti dle § 415 zákona č. 40/1964 Sb.⁷⁴, popřípadě byl použitelný i § 424 zákona č. 40/1964 Sb. Jako inspirační zdroj mohla sloužit i předšmluvní odpovědnost bohatě doktrinálně zpracovaná v zahraniční literatuře.

Předmětné téma zařazuji do zvláštní kapitoly, mimo jádro práce. Mým záměrem je mj. symbolicky poukázat na jistou nejednoznačnost teoretického zakotvení tohoto institutu. Často se totiž klade otázka, zda je *culpa in contrahendo* svou povahou smluvní či deliktní kategorií. Sice by se první pohled mohlo jevit, že předšmluvní odpovědnost je svou povahou povinností k náhradě škody založené porušením smlouvy, ale dle převážné části názorů tomu tak není.⁷⁵

Kdyby měla předšmluvní odpovědnost systematicky spadat do kategorie způsobení škody porušením smlouvy, bylo by nutno si v teoretické rovině vypomoci konstrukcí o předběžném smluvním závazku. Oporu pro toto tvrzení bych si dovedl představit např. i u ustanovení § 3 odst. 2 písm. d) občanského zákoníku, podle kterého daný slib zavazuje. Z komparativního pohledu lze v rámci rakouského či německého právního řádu registrovat názory řadící předšmluvní odpovědnost mezi specifické právní poměry, na které se aplikují ustanovení o porušení smluvní povinnosti.

Myslím si, že dosavadní zařazení předšmluvní odpovědnosti k deliktní povinnosti k náhradě újmy lze označit za možný přístup odpovídající našemu právnímu myšlení. Smlouva je sjednána, jakmile si strany sjednají její obsah; do té doby ji z formálního hlediska nelze

⁷² Výjimku tvořil § 271 a 373 obchodního zákoníku. MATULA, Zbyněk. *Culpa in contrahendo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-719-3.

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 12. 7.2010, sp. zn. 23 Cdo 3724/2009 [ASPI ID: JUD191265CZ]. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 29. 2.2012, sp. zn. 23 Cdo 4110/2009 [ASPI ID: JUD214337CZ]. Podobně též Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. 29 Odo 1166/2004 [ASPI ID: JUD102385CZ].

⁷⁴ Podrobně Matula in MATULA, Zbyněk. *Culpa in contrahendo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-719-3. Str. 18.

⁷⁵ K některým aspektům předšmluvní odpovědnosti dle | epravo.cz. EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem - Sbírka zákonů, judikatura, právo [online]. Copyright © EPRAVO.CZ, a.s. 1999 [cit. 17.02.2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-nekterym-aspektem-predsmluvni-odpovednosti-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku-92404.html>

porušit. Není vyloučeno, že po upuštění od principu generální delikt ní skutkové podstaty § 420 zákona č. 40/1964 se od této teoretické koncepce v judikatuře ustoupí.

Člověk je svobodná bytost, na jejíž úvaze je, zda a v jakém rozsahu bude s ostatními lidmi navazovat právně relevantní poměry. V českém právním řádu až na výjimky není zakotven tzv. smluvní přímus.⁷⁶ Smluvní volnost může být omezena, ať už subjekty samými, zákonem či rozhodnutím orgánu veřejné moci.⁷⁷ Typickým příkladem povinnosti člověka smlouvu uzavřít je oblast pojištění, do jisté míry lze hovořit i o závazku založeném smlouvou o smlouvě budoucí.

Co se občanského zákoníku týče, nalezneme vlastní úpravu před smluvní odpovědnosti v § 1728 až 1730. Jako základ by měl ale sloužit již citovaný § 3 odst. 2 písm. d) občanského zákoníku. Dále podle § 6 má každý povinnost jednat v právním styku poctivě a nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu. K vymezení poctivosti jako právního termínu k jeho odlišení od principu dobré víry odkazují na důvodovou zprávu.⁷⁸

Už na základě citovaných ustanovení by dle mého názoru bylo lze dovést i samotnou povinnost k náhradě případné újmy vzniklé ještě před uzavřením smlouvy. S přihlédnutím k názorům, podle nichž jádro občanského zákoníku tvoří jeho prvních 13 paragrafů (s trochou nadsázky) a zbytek ustanovení na ně již pouze navazuje, pak i § 1728 a násl. jsou konkretizací uvedených základních zásad a jsou tak k § 3 odst. 2 písm. d) a § 6 ve vztahu speciality.

Z předestřené úvahy vyplývá, že úprava před smluvní odpovědnosti má kogentní charakter, alespoň do té míry, v jaké je vybudována na principu poctivosti a dobré víry jako jedné z hlavních zásad, na které stojí soukromé právo. Za dodržení těchto kritérií se strany v podrobnostech mohou dohodnout na průběhu jednání.⁷⁹

Institut *culpa in contrahendo* lze rozdělit na dvě části⁸⁰, a to jednak na odpovědnost potenciální smluvní strany za přerušeni jednání a její odpovědnost za zneužití informací poskytnutých při kontraktačním jednání.⁸¹ Informační povinnost chápu jako speciální případ před smluvní odpovědnosti, tento detailněji rozebírat nebudu.

---

⁷⁷ Hulmák, M., in: LAVICKÝ, Petr. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-535-0. Str. 47.

⁷⁸ ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

⁷⁹ Hulmák, M., in: LAVICKÝ, Petr. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-535-0. Str. 48.

⁸⁰ Podrobněji dělí *culpa in contrahendo* Matula. MATULA, Zbyněk. *Culpa in contrahendo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-719-3. Str.71.

⁸¹ PELIKÁN, Robert a PELIKÁNOVÁ, Irena, in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-638-9. Str. 28.

Dle § 1728 odst. 1 může každý vést jednání o smlouvě svobodně a neodpovídá za to, že ji neuzavře. Jde o konkrétní vyjádření principu autonomie vůle. Uvedené pravidlo je logické – při započetí negociace potenciální smluvní strany nemohou typicky dost dobře vědět, zda dosáhnou shody. „*Smluvní strana nemůže odpovídat za to, že nesouhlasí s druhou smluvní stranou.*“⁸² Navíc ani strany nemohou tušit, že konkrétní předmět plnění (ze strany dosud neznámého potenciálního spolukontrahenta) ji bude vyhovovat.

Paradoxně se na první pohled zdá, že uvedeným pravidlem je předsmluvní odpovědnost vyloučena. Druhá část odstavce – ledaže jednání o smlouvě zahájí nebo v takovém jednání pokračuje, aniž má úmysl smlouvu uzavřít – dává ale předmětnému ustanovení význam odlišný a zavádí *de lege lata* institut předsmluvní odpovědnosti. Smluvní strana je odpovědná za vedení jednání o smlouvě; v případě, že tuto neuzavře nemajíc ani předešlý úmysl ji uzavřít, může jí vzniknout povinnost nahradit újmu. Pelikánová trefně upozorňuje, že spíše než o neexistenci úmyslu smlouvu uzavřít by se mělo hovořit o existenci úmyslu smlouvu neuzavřít.⁸³

Zákon zakazuje ta jednání, u kterých chybí (od počátku) vůle osoby uzavřít smlouvu. Neuzavření smlouvy nelze označit za delikt; tím je totiž nepoctivé přerušování jednání nebo bezdůvodné nepokračování v něm.⁸⁴

Obecně lze u předsmluvní odpovědnosti konstatovat, že předpoklady vzniku povinnosti hradit újmu jsou existence předsmluvního poměru, porušení povinností, vznik újmy, příčinná souvislost a zavinění.⁸⁵ Pro naplnění skutkové podstaty ustanovení § 1728 odst. 1 nebude stačit nedbalostní jednání, na základě kterého nebude smlouva uzavřena, a to dle mého názoru ani ve formě nedbalosti hrubé.

Ustanovení § 1729 zakotvuje speciální případ předsmluvní odpovědnosti. Otázkou je, do jaké míry je výslovné zakotvení tohoto ustanovení nezbytné a nevystačil-li by si zákon s § 1728 odst. 1.⁸⁶ Domnívám se, že na citované ustanovení lze pohlížet jako na demonstrativní návod zákonodárce, ve kterém typizuje jednání nepoctivá. Jedná se o případy, ve kterých bude docházet ke vzniku povinnosti nahradit újmu. Zde jde o časové a kvalitativní upřesnění, kdy již probíhá pokročilý kontraktační proces v kombinaci s vysokou pravděpodobností uzavření

⁸² Hulmák, M., in: LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-535-0. Str. 49.

⁸³ PELIKÁN, Robert a PELIKÁNOVÁ, Irena, in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-638-9. Str. 23.

⁸⁴ PELIKÁN, Robert a PELIKÁNOVÁ, Irena, in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-638-9. Str. 22.

⁸⁵ MATULA, Zbyněk. *Culpa in contrahendo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-719-3. Str. 21.

⁸⁶ PELIKÁN, Robert a PELIKÁNOVÁ, Irena, in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-638-9. Str. 25.

smlouvy. Význam ustanovení je prohlouben také limitací náhrady újmy podle druhého odstavce. I pro celé toto ustanovení platí, co bylo obecně řečeno o autonomii vůle a poctivosti.

Dospějí-li strany při jednání o smlouvě tak daleko, že se uzavření smlouvy jeví jako vysoce pravděpodobné, jedná nepoctivě ta strana, která přes důvodné očekávání druhé strany v uzavření smlouvy jednání o uzavření smlouvy ukončí, aniž pro to má spravedlivý důvod. Nepoctivost se týká subjektivního jednání nepoctivé strany, důvodné očekávání vztahujeme ke straně „pocitivé“ a pravděpodobnost je objektivní kategorií.

Podle § 1729 právo na náhradu újmy může vzniknout pouze, jestliže smluvní strana již mohla důvodně očekávat uzavření smlouvy.⁸⁷ Pravidelně se tak bude jednat o ty případy, kdy je třeba pro uzavření smlouvy podstoupit poslední formální krok, zejména podpis nebo splnění podmínky atp.⁸⁸ Rozhodující kritérium je míra šance (pravděpodobnost) na uzavření smlouvy, která ve smyslu předmětného ustanovení musí být vysoká; podle mého názoru by se dalo hovořit procentuálně o pravděpodobnosti okolo 90% naděje na uzavření smlouvy. Bude-li se uzavření smlouvy jevit „pouze“ jako pravděpodobné (např. s pravděpodobností mezi 60 % až 80 %), nebude naplněna předmětná skutková podstata. Nelze *a priori* vyloučit možnost vzniku povinnost k náhradě újmy například skrze porušení dobrých mravů (§ 2909). O důvodné očekávání „pocitivé“ strany v uzavření smlouvy se může jednat pouze v případech, kdy její vyvolala nepoctivá smluvní strana.⁸⁹

Spravedlivým bude takový důvod, který mohla druhá smluvní strana při patřičné obezřetnosti předvídat; posouzení bude zajisté odvislé od okolností toho kterého případu. Dle Hulmáka jsou spravedlivými důvody takové důvody, které objektivně posuzováno s ohledem na předchozí jednání ospravedlňují ukončení takového jednání.⁹⁰ Nebude-li mít smluvní strana v závěrečné fázi kontraktačního procesu spravedlivý důvod k jeho ukončení, budeme její jednání vnímat jako nepoctivé.

Po hypotéze a dispozici navazuje sankční ustanovení, druhý odstavec § 1729; strana, která jedná nepoctivě, nahradí druhé straně škodu. Jak jsem uvedl výše, povinnost k náhradě újmy by bylo možné dovodit i bez existence tohoto odstavce, a to kombinací § 2910 a § 6.

---

⁸⁷ Hulmák, M., in: LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-535-0. Str. 61.

⁸⁸ Hulmák, M., in: LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-535-0. Str. 61.

⁸⁹ Obdobě závěr Nejvyššího soudu. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 25. 9.2007, sp. zn. 29 Odo 1335/2005 [ASPI ID: JUD102693CZ].

⁹⁰ Hulmák, M., in: LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-535-0. Str. 62.

Povinnost k náhradě újmy je omezena rozsahem, který odpovídá ztrátě z neuzavřené smlouvy v obdobných případech. Stejně jako pro obecnou úpravu náhrady újmy platí pravidlo, že institut náhrady škody nemá sloužit k vylepšení situace poškozeného oproti stavu před škodnou událostí.

Snad jen určitou obavu mám do budoucna z praktického úhlu pohledu. Nebude poškozená strana negociační fáze kontraktace procesně jako žalobkyně v obtížné situaci? Předpokladem povinnosti hradit případnou újmu z neuzavření smlouvy je mj. úmysl smlouvu neuzavřít ze strany škůdce; je zde zřejmý subjektivní aspekt. Navíc zavinění v této formě bude patrně nucen prokazovat poškozený. Uvidíme, jakým směrem se ubere praxe a judikatura. Pokud by pro poškozeného měl být značný problém domoci se svých nároků, dovedl bych si *de lege ferenda* představit ulehčení jeho právního (procesního) postavení, např. zakotvením speciální vyvratitelné domněnky, která by předpokládala absenci úmyslu uzavřít smlouvu u té smluvní strany, které ačkoli udržovala svého spolukontrahenta v dobré víře, že k uzavření smlouvy dojde, z marginálního důvodu smlouvu neuzavřela. Uznávám, že by se mohlo jednat o křehkou konstrukci, vyčkal bych tedy prozatím, jakým směrem se ubere výklad a judikatura k předmětným ustanovením, poté bych teprve uvažoval o případných legislativních změnách.

2.6 Náhoda

Újmu způsobenou náhodně je v obecné rovině povinen snést ten, koho postihla.⁹¹ Občanský zákoník v § 2904 zavádí pro některé případy povinnost osoby nahradit újmu způsobenou protiprávním jednáním také tehdy, kdy ke vzniku újmy přispěla mimo jiné i nahodilá příčina.⁹² Pro účely předmětného ustanovení je nezbytné terminologicky rozlišovat na jedné straně náhodu *stricto sensu* (její důsledky nese sám vlastník) a na druhé straně tzv. náhodu smíšenou – *casus mixtus*, které se *explicite* věnuje předmětná skutková podstata. Občanský zákoník tak výslovně vytváří výjimku pro obecné pravidlo, dle kterého je postihován vlastník.

Dle názoru Pelikánové není terminologicky zcela výstižné hovořit na tomto místě o újmě způsobené náhodou či odpovědností za náhodu; pokud totiž „*dá někdo k náhodě podnět, nejedná se již tak docela o náhodu*“⁹³. Osobně se domnívám, že ale není ani optimální používat

⁹¹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1522.

⁹² Konkrétně podle § 2904 újmu způsobenou náhodou nahradí ten, kdo dal ze své viny k náhodě podnět, zejména tím, že poruší příkaz nebo poškodí zařízení, které má nahodilé újmě zabránit.

⁹³ PELIKÁNOVÁ, Irena. Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 2011, č. 3. Str. 20. ISSN 1210-6348.

spojení „dát podnět k náhodě“, jelikož náhoda vzniká mimo sféru člověka. Samotnou náhodu nevyvolává škůdce, ten pouze vytvoří prostor k tomu, aby náhoda vedla k újmě, resp. umožní její intenzivnější realizaci co do jejího rozsahu.

Představená problematika přesahuje svým obsahem samotnou skutkovou podstatu. Myslím si totiž, že skrze toto téma lze vhodně demonstrovat základní zásadu deliktního práva, a tedy, že všechna ostatní pravidla jsou výjimkou z ní. V této souvislosti lze odkázat na úvod práce, ve které jsem vychodisko, že náhodu pocítuje vlastník, označil za základní princip fungující v soukromém či v deliktním právu.

Původním vzorem pro ustanovení § 2904 je ABGB, který institut náhody smíšené (tzv. *casus mixtus*) znal, a to včetně výslovně zakotveného pravidla náhody *stricto sensu*. Dalšími inspiračními zdroji jsou vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 a občanský zákoník z roku 1950. Za dobu účinnosti zákona č. 40/1964 Sb. české právo ale tuto otázku neřešilo.

Podle Pelikánové bylo (pro účely občanského zákoníku) nevhodné vypustit původní úvodní větu ustanovení dle § 1311 ABGB (pouhá náhoda postihuje toho, v jehož jmění nebo osobě se sběhla). Dle ní tak celé ustanovení mělo ztratit svou původní logiku.⁹⁴ Takový názor osobně hodnotím jako příliš formalistický. Myslím si, že pravidlo *casum sentit dominus* jako jedna z hlavních zásad (ze které ve smyslu § 3 odst. vyvěrá soukromé právo) prolíná celý občanský zákoník, není třeba explicitně opakovat na místech, kde se její dopad projevuje v konkrétním ustanovení. Tuto právní zásadu lze dovodit i výkladem deliktních norem pomocí argumentu *a contrario*, snad i pomocí argumentu *ad absurdum*. Nic by tak podle mého názoru nemělo bránit dosadit si ji implicitně před ustanovení v § 2904, tedy při výkladu si počínat stejně, jako by předmětná klauzule uvedený princip zakotvovala.

Dle původní terminologie byla náhoda událostí, za kterou nikdo neodpovídá. Za účinnosti občanského zákoníku bude vhodné vzhledem k opuštění konceptu jednoty civilního deliktu rozlišovat. Náhodou ve smyslu deliktního práva (v užším slova smyslu) bude nezaviněná újma či okolnost. Z důvodu toho, že v rámci vzniku povinnosti založené na porušení smlouvy je zavinění irelevantní, bude vhodné náhodu popsat jako následky, které nelze přičítat žádné smluvní straně.⁹⁵ V kontextu ustanovení § 2904 občanského zákoníku by se náhodou měla rozumět každá újmu působící okolnost, „*kteřá je v případě subjektivní odpovědnosti*

---

⁹⁴ PELIKÁNOVÁ, Irena. Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie]. 2011, č. 3. Str. 20. ISSN 1210-6348.

⁹⁵ MELZER, Filip. Náhrada újmy způsobené náhodou. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie]. 2018, č. 4. ISSN 1210-6348.

nezaviněná, v případě smluvní odpovědnosti pak taková, která není objektivně předvídatelná (je neadekvátní) ani odvratitelná“⁹⁶.

Základní podmínkou pro vznik povinnosti nahradit újmu vzniklou „na základě“ náhody je zaviněné „dání podnětu k jejímu vzniku“. Ve své podstatě se jedná o vyjádření přičitatelnosti následků protiprávního jednání škůdce, které je v obecné rovině upraveno v § 2909 a § 2910; na tomto místě je přičitatelnost rozšířena.

V případě § 2904 se jedná o samostatnou skutkovou podstatou „povinnosti nahradit újmu způsobenou náhodou“. Ačkoli lze argumentovat tím, že vždy musejí být naplněny všechny základní předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy, jedná se v případě předmětného ustanovení o určité specifikum. Svou samostatnost vykazuje přinejmenším ve smyslu ochranného účelu, který v sobě zahrnuje, a v důsledku čehož doplňuje předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy.⁹⁷ Rovněž dle Hrádka jde o klauzuli nezávislou na ostatních ustanoveních.⁹⁸

Pro vyjasnění pojmů bych postavil do kontextu vedle sebe termín náhoda a vyšší moc; druhý pojem je kvalifikovaným případem toho prvního.⁹⁹ Za náhodu je zpravidla označována taková událost, za kterou (dle tradiční terminologie) nikdo neodpovídá, resp. takové následky, které nelze přičítat žádné smluvní straně.¹⁰⁰ Náhodu lze chápat i jako skutečnost, která vylučuje povinnost nahradit újmu. Vyšší mocí lze potom označit okolnost vnějšího původu, mimořádného charakteru, typicky lidskou silou neodvratitelnou.¹⁰¹

Podle Hrádka spočívá podstata smíšené náhody (kterou upravuje právě § 2904) v tom, že „*škůdce porušil svoji zákonnou povinnost zaviněným konáním nebo opomenutím a v příčinné souvislosti s tím došlo ke vzniku náhody.*“¹⁰² Domnívám se, že se ani nemusí nutně jednat o povinnosti zákonnou, ale může jít i o povinnost smluvní, když pojem příkaz užitý v daném ustanovení je dostatečně obecný a zastřešuje více případů než pojem předpis. Jak jsem již výše

⁹⁶ MELZER, Filip. Náhrada újmy způsobené náhodou. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie]. 2018, č. 4. ISSN 1210-6348.

⁹⁷ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 125.

⁹⁸ Hrádek, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 908.

⁹⁹ Například Hrádek ale mezi oběma kategoriemi příliš nerozlišuje. HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 908.

¹⁰⁰ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 115.

¹⁰¹ Např. BOGUSZAK, Jiří, Jiří ČAPEK a Aleš GERLOCH. *Teorie práva. 2., přeprac. vyd.* Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-030-0. Str. 207. Podrobněji Melzer. MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 115.

¹⁰² HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 908.

uvedl, nejde navíc o přímý podnět škůdce k náhodě jako takové, ale spíše o poskytnutí příležitosti nahodilé okolnosti, aby ta vedla k újmě. Jinými slovy občanský zákoník v předmětném ustanovení řeší situaci, kdy vyvstane určitá na škůdci nezávislá okolnost, ale zároveň škůdce dá svým zaviněným jednáním určitý podnět,¹⁰³ resp. zvýší pravděpodobnost toho, že náhoda způsobí újmu.

Zároveň musí být dle Hrádka mezi zaviněným jednáním škůdce a náhodou vztah faktické příčinné souvislosti, přičemž následek způsobený náhodou je přičitatelný škůdci.¹⁰⁴ Takový závěr není podle mého názoru přesný. Domnívám se spíše, že náhoda (resp. vyšší moc) se realizuje za všech okolností, a to jak bez vlivu škůdce, tak i za jeho účasti. Právý rozdíl je právě v rozsahu újmy, kterou náhoda může způsobit; tento následek může být minimalizován a újma tak téměř eliminována. Škůdce např. poruší příkaz (který má chránit právě před takovou újmou, která nastane) a v důsledku toho má náhoda intenzivnější dopad do chráněných statků třetích osob, než kdyby škůdce příkaz dodržel. Nicméně pokud by bylo v lidských silách náhodu (vyšší moc) odvrátit zcela, je otázka, do jaké míry by se vůbec jednalo o mimořádnou okolnost vnějšího původu (nejednalo by se v důsledku o vyšší moc).

Dle teorie neoznačuje sousloví zaviněná náhoda druh náhody jako právní skutečnosti, nýbrž se jedná o „označení přičitatelnosti následků zaviněného jednání škůdce“. Škůdce tak má povinnost nahradit újmu, k jejímuž vzniku přispěl a která je nazývána z právního hlediska náhodou.

Občanský zákoník v demonstrativním výčtu rozeznává dva druhy relevantního podnětu: porušení příkazu a poškození zařízení, když tyto nahodilé újmě mají zabránit. Nedodržení příkazu (který musí mít ovšem vztah k náhodě a jehož účelem je takové náhodě zabránit) může vyplývat buď přímo z právního řádu, nebo popř. i z rozhodnutí příslušného orgánu. „*Nedodržení příkazu zakládá protiprávnost*“¹⁰⁵. Tuto protiprávnost může založit i porušení závazku plynoucího ze smlouvy. Pokud je porušen příkaz, který má svůj původ ve smlouvě, jedná se o porušení smluvní povinnosti ve smyslu § 2013. Domnívám se však, že zvětšila-li by se újma v případě porušení ochranné smluvní povinnosti, bylo by následně ustanovení § 2904 aplikovatelné – škůdcova povinnost k náhradě újmy by se rozšířila.

¹⁰³ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1522.

¹⁰⁴ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 909.

¹⁰⁵ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1523.

Do konce roku 2013 byl v českém civilním právu dominantním přístup, kdy negativní následky náhody nesl poškozený. „*Takový přístup byl však poměrně přímočarý a dovoľoval jisté odchylky, které ne vždy byly v rozhodovací praxi zohledňovány, vždy přitom k tíži poškozeného.*“¹⁰⁶ Důvodem pro zavedení institutu povinnosti k náhradě újmy způsobené (i) náhodou do občanského zákoníku vnímám jako snahu o vyplnění „právního vakua“, které dosud *de lege lata* existovalo mezi tradiční (delikt ní) povinnosti k náhradě újmy (kterou způsobila konkrétní osoba) na straně jedné, a typicky *vis maior* na straně druhé. Je neoddiskutovatelné, že mezi těmito dvěma kategoriemi může existovat řada nejednoznačných, složitě zařaditelných případů; zde bude mít ustanovení § 2904 do budoucna své místo.

Přijetí nové koncepce tak chápu jako vyvážení pomyslných misek vah ve prospěch poškozeného; je ovšem otázkou, jak se vyvine praxe okolo skutkové podstaty založené na smíšené náhodě, a zda nebude pro poškozeného nadále procesně náročným břemenem prokazovat příslušné podmínky pro vznik povinnosti škůdce hradit předmětnou újmu. Avšak s přihlédnutím ke shora uvedeným argumentům vnímám tento krok jako jednoznačně správný a rozumný. V případě, že bude norma citlivě aplikována, může přispět ke spravedlivějším řešením konkrétních případů, ve kterých sehraje roli jak náhoda, tak i protiprávní vliv škůdce.

De lege ferenda bych se pro případ porušení povinnosti ze strany škůdce, následkem čehož se plně prosadí újma způsobená náhodná událost, nebránil diskuzím o možnosti proporcionálního snížení přičitatelnosti (pomocí ustanovení, které by poměrně snižovalo přičitatelnost škody tomuto škůdci, i kdyby došlo k naplnění dané skutkové podstaty). Nemuselo by nutně jít o spoluúčast poškozeného ve smyslu § 2918, postačilo by užití obecného pravidla, že škoda postihuje vlastníka. Příčinná souvislost mezi zaviněným jednáním škůdce a škodou je zde totiž narušena náhodou. Ačkoli přijetí ustanovení § 2904 vítám, domnívám se, že v některých případech může být zároveň ospravedlnitelné, aby škůdci nevznikala povinnost k celé náhradě újmy, když jeho protiprávní jednání je jen „dílem do skládačky“.

---

¹⁰⁶ HRÁDEK, J., in: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 907.

3 PŘEDPOKLADY POVINNOSTI K NÁHRADĚ ÚJMY

3.1 Porušení povinnosti

3.1.1 Obecně

3.1.1.1 Jednání a protiprávnost

Vznik povinnosti škůdce nahradit újmu poškozenému předpokládá v první řadě porušení některé povinnosti, ať už půjde o povinnost zákonnou, smluvní, či mravní. Odmyslíme-li si některé případy tzv. objektivní odpovědnosti, pro to, aby se škůdci dal přičítat vznik újmy ve sféře jiné osoby, musí být splněna podmínka spočívající v jeho jednání, jímž poruší danou povinnost – protiprávní jednání.¹⁰⁷ O protiprávní jednání se jedná v případě, kdy se chování osoby dostává do rozporu s tím, co stanoví objektivní právo.¹⁰⁸

V úvodní kapitole jsem uvedl, že odpovědnost se v tradiční teorii chápe jako přičítání určitého jevu vůli osoby, přičemž tato vůle nachází svůj vnější výstup v jejím jednání. „*Jednání tak představuje prazáklad odpovědnosti, a tedy předpokládaný obecný znak skutkové podstaty.*“¹⁰⁹ Přeneseno do platné terminologie je jednání základem pro vznik povinnosti škůdce hradit újmu.

Jednání se zpravidla definuje jako ovladatelné lidské chování. To může spočívat v aktivitě škůdce nebo v jeho nečinnosti, v jeho pohybu nebo i ve vyřčeném slovu. Zobecněně vyjádřeno může jednání osoby mít podobu konání nebo opomenutí¹¹⁰. Nemohla-li osoba při veškeré snaze své jednání ovládnout, nemůže vzniknout její povinnost k náhradě jakékoli újmy (typicky se jedná o různé reflexní pohyby nebo případy označované jako *vis absoluta*). Jednání, které není ovládáno vůlí, se jednajícím nepřičítá. Melzer upozorňuje, že kritérium vůle je podstatné z hlediska její existence, nikoli kvality (i malé dítě jedná).¹¹¹

¹⁰⁷ Jinak např. Pelikánová, I., in: PELIKÁNOVÁ, Irena. Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie]. 2011, č. 3. Str. 19. ISSN 1210-6348.

¹⁰⁸ Elischer, D. Protiprávnost - co je jejím zdrojem v soukromém právu? Wrongfulness - What are its Sources in Private Law? *Časopis pro právní vědu a praxi*, ročník XXIV, 4/2016: 501-526; DOI: 10.5817/CPVP2016-4-1.

¹⁰⁹ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Delikt ní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 82.

¹¹⁰ Obdobné dělení platí i pro trestní právo. DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4.

¹¹¹ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 174.

Pod jednání v právním slova smyslu spadá nejen konání či opomenutí samotného škůdce, ale i pomocníka a dalších osob, jejichž jednání se škůdci ve smyslu § 1935 či § 2914 přičítá.¹¹²

Komisivní čin je uvědomělé konání člověka, které je ovládáno jeho vůlí a určováno účelem, a proto mu může být přičítáno.¹¹³ Zdrží-li se člověk určitého konání, jedná ve formě opomenutí.¹¹⁴ Opomenutím jedná osoba, která neodvrátila nebezpečí, které typicky vzniklo mimo její sféru (např. i vyšší mocí). Rozlišujícím kritériem mezi konáním a opomenutím je právě míra příspěvku k nebezpečí. Zvyšuje-li konání nebezpečí, půjde o konání, nezvyšuje-li ho, půjde o opomenutí. Osoba koná, založí-li nebo zvýší-li hrozbu pro cizí právní statek; opomíjí osoba, která neodvrátí již trvajících (existujících) nebezpečí. Osobě, která nic nekoná, mohou být přičítány následky vzniklé touto její nečinností – to platí ale jen tehdy, porušuje-li tento škůdce svou povinnost ke konání a zároveň je možné, aby následek byl odstraněn.

Obdobně jako v trestním právu může být povinnost konat založena právním předpisem, úředním rozhodnutím (např. jde o opatrovníka ustanoveného soudem), smlouvou, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat (garanční povinnost škůdce), předchozím ohrožujícím jednáním (případy tzv. ingerence)¹¹⁵. V soukromém právu může omisivní delikt mít navíc i mimoprávní původ.¹¹⁶

Lze konstatovat, že jednání je buď po právu, anebo je protiprávní; *tertium non datur*. Protiprávnost ale může existovat v různé míře intenzity (podrobněji níže). Pro účely této práce bude předmětem zájmu to jednání osoby, které je v rozporu s právem – protiprávní jednání. Protiprávnost má své nezastupitelné místo v případech subjektivní odpovědnosti, kde pro vznik povinnosti škůdce nahradit újmu musí být protiprávnost dána.¹¹⁷ Pokud jednání osoby neporušilo relevantní příkaz ani nezasáhlo do chráněného statku, potom nelze hovořit o

¹¹² Škůdci se nepřičítá de lege lata zjednodušeně vyjádřeno pouze jednání subdodavatele, který způsobí škodu třetí osobě, která stojí mimo závazek.

¹¹³ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1543.

¹¹⁴ Obdobně Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1542.

¹¹⁵ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4. § 112.

¹¹⁶ TICHÝ, Luboš a Jirí HRÁDEK. *Deliktivní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 84.

¹¹⁷ Opačně Pelikánová, podle které by protiprávnost měla být předpokladem i u objektivní odpovědnosti, in: PELIKÁNOVÁ, Irena. *Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku*. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie]. 2011, č. 3. Str. 17-20. ISSN 1210-6348.

protiprávnosti, a tedy ani o vzniku povinnosti k náhradě újmy v rámci tzv. subjektivní odpovědnosti.

Podstatnou funkcí samotné protiprávnosti je určit újmy, které má škůdce povinnost nahradit a oddělit je od těch, u kterých mu povinnost k náhradě újmy nevzniká. Dalším úkolem protiprávnosti je stanovit hranice pro okolnosti vylučující protiprávnost.¹¹⁸

Protiprávnost prochází jako „červená nit“ celým právním řádem a vůči němu jako celku se také poměřuje. Nic by tak (navzdory § 1 občanského zákoníku) nemělo bránit převzít Hendrychovu správněprávní definici o protiprávnosti jako jednání (skutečnosti) v rozporu s právem; „je porušena nebo nesplněna právní povinnost stanovená v zákoně nebo uložená na jeho základě“.¹¹⁹

V rámci českého soukromého práva jsou rozlišovány protiprávnost a zavinění, čehož dokladem je např. § 2911 zakotvující vyvratitelnou domněnku zavinění z nedbalosti, pokud jí předchází porušení zákonné povinnosti. Pro označení jednání za protiprávní není rozhodující, jedná-li se o jednání zaviněné či nezaviněné.¹²⁰ Protiprávnost je totiž předpokladem zavinění; může vznikat i existovat nezávisle na zaviněném jednání osoby.¹²¹ Protiprávnost je poměřována vnější péčí právního subjektu, naproti tomu u zavinění je rozhodná povinnost vnitřní péče.¹²² Lze uzavřít, že oba tyto (relativně samostatné) předpoklady musí být v českém soukromém právu rozlišovány, ač k sobě mají blízký poměr. Na protiprávnost se nevztahuje zmíněná zákonná domněnka a na rozdíl od zavinění jí musí (zpravidla) procesně prokazovat poškozený (nikoli však v případech vzniku povinnosti hradit újmu bez ohledu za zavinění).

Z hlediska teorie lze při dovozování protiprávnosti popsat dvě hlavní pojetí; první se upíná k jednání (*Handlungsunrecht, Verhaltensunrechtslehre*), druhé k následku (*Erfolgsunrecht, Erfolgsunrechtslehre*). Jak názvy napovídají, každá z teorií cílí na jiný moment vzniku protiprávnosti.¹²³ Osobně se kloním spíše k teorii protiprávnosti jednání, podle které protiprávnost nastává již samotným porušením povinnosti. V rámci českého práva jde o převládající doktrínu. Také přístup uznávaný v české právním řádu do roku 2013 byl založen

¹¹⁸ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1543.

¹¹⁹ HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. 7. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-049-2.

¹²⁰ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 349.

¹²¹ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 929.

¹²² TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktární právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 179.

¹²³ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 929.

na protiprávnosti spočívajícím v jednání, což petrifikovala i judikatura.¹²⁴ Z komparativního pohledu doktrínu protiprávnosti v jednání preferuje např. nám blízké deliktní právo rakouské (plynoucí z § 1295 ABGB).

K popsanému pojetí se přikláním, jelikož protiprávní není následek, ten lze hodnotit nanejvýš jako nepříznivý; protiprávní je jednání, které je příčinou takového následku. Na tomto místě si lze položit otázku, jak obstojí teorie protiprávnosti v jednání v případě zásahu do absolutního práva, kdy protiprávnost – zdá se – lze stejně tak vztahovat na negativní následek.¹²⁵ Zde se jedná o tzv. výsledkový delikt, který je *prima facie* založen na protiprávnosti následku. Souhlasím s názory, podle kterých na tomto místě vlastně není zakázán následek jednání, ale opět je zakázáno jednání vedoucí k tomuto následku¹²⁶. Rozdíl vidím pouze v odlišné legislativní technice.

Je nepochybné, že protiprávnost se může vyskytovat v různých podobách či v různé míře intenzity. Zdroj protiprávnosti u civilních deliktů leží v porušení určité povinnosti. Lze rozlišovat porušení zákonné povinnosti zakotvené v právním řádu, porušení smluvní povinnosti a porušení povinnosti dodržovat dobré mravy.¹²⁷ Rovněž Melzer vysvětluje, že protiprávnost v rámci občanského zákoníku se konkrétně projevuje vždy v rámci určité skutkové podstaty.¹²⁸

Občanský zákoník rozlišuje úmyslné porušení dobrých mravů, zaviněný zásah do absolutního práva a zaviněné porušení ochranného účelu normy, a to jako relativně samostatné skutkové podstaty. Je zde více než patrná inspirace německým BGB a s tím spojená diferenciací civilních deliktů a odchýlení se od generální deliktu dle § 420 zákona č. 40/1964 Sb.¹²⁹ Pro srovnání, PETL neobsahuje pojem protiprávnosti. Mimo oblast deliktního práva v užším slova smyslu pak stojí § 2913 upravující porušení smluvní povinnosti.

V některých situacích může dojít k naplnění jak předpokladů pro vznik práva na náhradu újmy porušením zákona, tak pro vznik práva na náhradu újmy vzniklé porušením smluvní povinnosti; potom si poškozený může vybrat, jak bude postupovat. Stejnou újmu ale

¹²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 29. 1.2003, sp. zn. 25 Cdo 270/2001 [ASPI ID: JUD28579CZ].

¹²⁵ Této problematice se dotýkám v části věnující se § 2910.

¹²⁶ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 234.

¹²⁷ Elischer, D. Protiprávnost - co je jejím zdrojem v soukromém právu? Wrongfulness - What are its Sources in Private Law? Časopis pro právní vědu a praxi, ročník XXIV, 4/2016: 501-526; DOI: 10.5817/CPVP2016-4-1.

¹²⁸ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 232.

¹²⁹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1540.

lze nahradit pouze jednou.¹³⁰ Z praktických důvodů bude poškozený volit zřejmě cestu skrze § 2913, jelikož jde pro něj o procesně snazší variantu.

3.1.1.2 Okolnosti vylučující protiprávnost

Pro účely této práce nemohu okolnostem vylučujícím protiprávnost věnovat delší pasáž, proto se omezím na několik základních konstatování. Ač se na první pohled může v některých případech jednat o protiprávní jednání, může tato protiprávnost být pouze zdánlivá. Za určitých okolností je dané jednání po právu, jelikož je jím chráněn jiný zájem.

Tradičně se této disciplíně věnuje nejvíce pozornosti v trestním právu, kde se jako okolnosti vylučující protiprávnost činu rozlišují zejména krajní nouze, nutná obrana, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně. Další okolnosti, které vylučují protiprávnost, jsou dotvářeny praxí i teorií a mají svůj původ v různých právních předpisech.¹³¹

Závěry nauky trestního práva nelze ovšem přebírat do práva soukromého automaticky. Důvodem je rozdílnost v původu okolností vylučujících protiprávnost upravených trestním zákoníkem a občanským zákoníkem. Prakticky pak může nastat dokonce situace, kdy „pachatel“ činu, jehož trestnost nebyla shledána z důvodu naplnění podmínek nutné obrany podle trestního zákoníku, může být stále hnán k povinnosti hradit újmu občanskoprávní cestou, jelikož okolnost vylučující protiprávnost nebude civilněprávně dána.

V rámci soukromého práva může protiprávnost vylučovat rovněž nutná obrana a krajní nouze, dále pak plnění zákonné povinnosti, zvláštní soukromoprávní oprávnění, svépomoc či svolení poškozeného. Vychází se z úvahy, že ač osoba újmu způsobí, nebylo by spravedlivé její povinnost náhradu vyžadovat.

Závěrem jen doplním, že okolnosti vylučující protiprávnost se bez dalšího neužijí při zkoumání naplnění příslušných předpokladů vzniku povinnosti k náhradě škody v případě porušení smlouvy. Materiálně ovšem lze s těmito kategoriemi pracovat v souvislosti s liberací ve smyslu § 2913 odst. 2.¹³²

---

¹³⁰ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1567.

¹³¹ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4.

¹³² MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 322.

3.1.2 Porušení dobrých mravů

3.1.2.1 Dobré mravy

Kategorii dobrých mravů pojímá celý občanský zákoník jako obecnou, proto se ustanovení § 2909 nezařazuje mezi zvláštní případy náhrady škody, ale právě do obecné úpravy, navíc zřetelně do popředí, neboť „*dobré mravy tvoří základ celého soukromého práva a soukromé právo z nich vyvěrá jako celek*“¹³³. Dobrým mravům se začleněním do čela skutkových podstat deliktního práva dostává zřetelná – byť ovšem do jisté míry symbolická – adorace oproti porušení zákona či smlouvy.

Dobrymi mravy se rozumí souhrn společenských, kulturních a mravních norem, které v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.¹³⁴ Dobré mravy jsou pravidla, která mají ekvitní charakter a slouží ke korigování případné zjevné nerovnováhy mezi stranami závazku.¹³⁵ Německé právo například dobré mravy vymezuje jako společenské minimum, jako pocit sounáležitosti všech spravedlivě uvažujících lidí. Dle Nejvyššího soudu dobré mravy netvoří společenský normativní systém¹³⁶, nýbrž jsou spíše měřítkem etického hodnocení konkrétních situací odpovídajícím obecně uznávaným pravidlům slušnosti, poctivého jednání.¹³⁷

Z důvodové zprávy k § 1 se podává, že v právní normě není možné ani dobré mravy ani veřejný pořádek definovat, snad proto jsou také výše uváděné definice judikatorního původu. Navíc není možné říci, že by existovala jediná správná definice; rozdíly mohou být jak na úrovni jednotlivých států (právních řádů), tak i mezi jednotlivými autory.¹³⁸

Obdobnou kategorií v poměru k dobrým mravům v občanském právu představuje veřejný pořádek; ten je jednou z podstatných náležitostí demokratického právního státu ve smyslu tzv. klauzule věčnosti čl. 9 odst. 2 Ústavy nebo i ustanovení Listiny základních práv a svobod (čl. 14 odst. 3, čl. 16 odst. 4, čl. 19 odst. 2, čl. 20 odst. 3). Se zřetelem k tomu je také kategorie veřejného pořádku zvolena jako kritérium omezující autonomii vůle.

¹³³ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

¹³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 26. 6.1997, sp. zn. 3 Cdon 69/96 [ASPI ID: JUD9554CZ].

¹³⁵ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. Str. 25.

¹³⁶ Morálka ale jistě sama o sobě je normativním systémem. GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 8073802333. Str. 28.

¹³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 27. 2.2007, sp. zn. 33 Odo 236/2005 [ASPI ID: JUD38219CZ].

¹³⁸ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 923.

Vypůjčím-li si příklad z důvodové zprávy k § 1, odpovídá dobrým mravům princip, že se nelze odchýlit od zákonných ustanovení chránících slabší stranu, veřejnému pořádku pak pravidlo, že ujednání stran nezasahuje do právního postavení třetí osoby a nemění její oprávnění nebo povinnosti.¹³⁹

Porušení veřejného pořádku ovšem není dle občanského zákoníku automaticky spojeno s povinností hradit vzniklou újmu. Často daný případ ale bude možné podřadit pod jinou skutkovou podstatu, ať už porušení některé z dalších obecných skutkových podstat, nebo i některých skutkových podstat zvláštních. Podobně i Lavický uvádí, že veřejný pořádek nesouvisí s hledáním spravedlnosti mezi stranami, ale má spíše společenský význam.¹⁴⁰

3.1.2.2 Skutková podstata § 2909

Dle § 2909 je škůdce, který poškozenému způsobí škodu úmyslným porušením dobrých mravů, povinen ji nahradit. Věta za středníkem pak koriguje první část této normy tak, že vykonával-li škůdce své právo, je povinen škodu nahradit, jen sledoval-li jako hlavní účel poškození jiného. Na úvod lze podtrhnout, že oproti obecným předpokladům se v předmětné skutkové podstatě vyžaduje kvalifikovaná forma zavinění a nemravné jednání škůdce.

Historicky jako první upravoval předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy způsobené nemravným jednáním na našem území již obecný zákoník občanský (byť až díky novele z roku 1916). Lze tak hovořit o stoleté civilistické tradici, občanský zákoník nezavádí žádné novum.

Smysl pravidla má původ v ideji, že právo má umožnit dobré žití lidí mezi sebou. Z praktického hlediska má v oblasti deliktního práva to využití, že „*dobré mravy jako měřítko pro posouzení lidských činů dávají možnost přizpůsobovat sankce měnícím se společenským poměrům*“¹⁴¹. Právo z logiky věci nemůže být všeobjímající, dobré mravy jsou tak určitou pozitivní pojistkou. Na druhé straně je zde dle mého názoru ovšem přítomen prvek právní nejistoty, když není formálně precizně dopředu zřejmé, jaké je pravidlo – jak se mají destínáři morální povinnosti vlastně chovat.

Souhlasím s Tichým, že předmětnou skutkovou podstatu lze označit za velmi otevřenou v tom smyslu, že jejímu naplnění nebrání ani neexistence zásahu do absolutního práva, ani

¹³⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

¹⁴⁰ LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. Str. 25.

¹⁴¹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1534.

porušení ochranné normy.¹⁴² Tyto podmínky přičitatelnosti při nemravném jednání není třeba brát do úvahy. Nabízí se zde rovněž možnost náhrady čisté ekonomické újmy, a to po vzoru BGB. Prostřednictvím ustanovení § 2909 lze nahrazovat škody vzniklé úmyslným zásahem do relativních práv ze strany třetí osoby.¹⁴³

V rámci ustanovení § 2909 je postihováno takové chování osoby, které není v rozporu s žádnou zákonnou či smluvní povinností, nicméně takovým způsobem vybočuje z obecného normálu přijatelných lidských interakcí, že jej občanský zákoník je nucen reflektovat a vyvodit z něj důsledky. Zákonodárce staví dobré mravy pomocí ustanovení § 545 jako „*pramen práva na roveň právním normám a poskytuje jim ochranu jako každé jiné právní normě*“¹⁴⁴. Povinnost k náhradě újmy tak „*není vázána na porušení právní povinnosti, ale na porušení povinnosti mimoprávní: dodržovat dobré mravy.*“¹⁴⁵ Protiprávnost nemravného jednání nastává až se vznikem samotné újmy; bez újmy nenastane protiprávnost.¹⁴⁶ Do toho okamžiku lze jednání hodnotit jako nežádoucí, neslušné, ale nikoli jako protiprávní.

Důsledkem flexibility daného ustanovení může nemravnost představovat tzv. budoucí protiprávnost. Předmětné nemravné jednání může totiž soud až *ex post* označit za nemravné – protiprávní.¹⁴⁷

Samotné jednání škůdce může mít komisivní či (spíše výjimečně) i omisivní formu. Bezouška k tomu dodává, že jednání může spočívat v opomenutí pouze v případě, kdy daná osoba má morální povinnost konat. Půjde tak o nesplnění zvláštní povinnosti konat, a to jen takové povinnosti, jejíž nesplnění by bylo lze označit jako nemravné. Za příklad by mohla sloužit situace, kdy v hromadném dopravním prostředku nebude nově přistoupivšímu cestujícímu s berlemi žádným ze sedících cestujících ze škodolibosti nabídnuto sedadlo k sezení. Následně se dá vůz hromadné dopravy do pohybu a nuceně postávající cestující s berlemi spadne a utrpí zranění. V takovém případě jistě žádný z cestujících neporušil žádnou

¹⁴² TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 329.

¹⁴³ Janoušková A. Čistě majetková újma. JANOUŠKOVÁ, A. Čistě majetková újma / reiner Vermögensschaden / pure economic loss a její náhrada v novém civilním právu. In: Výjezdni workshop z obchodního práva 10. – 12. 4. 2015 [online]. Praha: Univerzita Karlova, 2015 [cit. 15. 2. 2016]. Dostupné z: <http://www.prf.cuni.cz/anezka-janouskova-1404050706.html>.

¹⁴⁴ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 909.

¹⁴⁵ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1534.

¹⁴⁶ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1534.

¹⁴⁷ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 330.

zákonnou či smluvní povinnost.¹⁴⁸ Jednání zbytku přepravovaných lze ovšem charakterizovat jako přičící se obecným zásadám slušnosti, tedy i dobrým mravům. Kdybychom účelově přehlédli zvláštní skutkovou podstatu určenou na náhradu škody provozovatelem dopravy, mohli by neslušní (sedící) cestující být zavázáni k náhradě újmy poškozenému.

Zajímavý příklad přidává Bezouška, kdy za nemravné by mělo být považováno konání spočívající v registraci internetové domény s firmou konkrétní jiné osoby, a to ne z důvodu vlastního využívání. Dle mého názoru, směřovalo-li by toto jednání nikoli primárně k poškození této osoby, ale kdyby se jednalo především o obchodní záměr za účelem zisku, spatřoval bych poškození dané osoby až jako sekundární prvek a porušení dobrých mravů bych nedovožoval. Jistě by ale záleželo na konkrétních okolnostech daného případu.

Co do formy zavinění je (na rozdíl od dvou dalších skutkových podstat) vyžadován výhradně úmysl. Nedbalostní jednání nestačí pro naplnění této skutkové podstaty, a to ani zavinění ve formě hrubé nedbalosti. Naproti tomu jistě postačí úmysl nepřímý.

Jak již bylo zmíněno výše, vykonává-li osoba (potencionální škůdce) své právo, je povinna újmu nahradit, jen sledovala-li jako hlavní účel poškození jiné osoby. Snad jen na okraj zůstává otázkou, zda v případě mnoha myšlených účelů (cílů) škůdce, má být spojení hlavní účel vykládáno matematicky tj. ve smyslu „absolutní nadpoloviční většiny“, či jako takový z mnoha účelů, který bude – mimo několik dalších – mezi ostatními dominovat, ačkoli by ty ostatní ve svém „součtu“ nemravný cíl převyšovaly.

O výkon práva jde, shoduje-li se jednání a jeho skutečný výsledek s jednáním a výsledkem, které jsou předvídaný.¹⁴⁹ Výkon práva je imanentní součástí moderního práva a právního státu. Jsem toho názoru, že ochrany nepožívá pouze zjevné zneužití práva, a že je zapotřebí zaujmout restriktivní přístup ohledně omezení výkonu práva.

V této souvislosti se v teorii rozlišuje zneužití práva a šikana. V obou případech jde o zdánlivé právní jednání a u obou se vyžaduje k jejich naplnění úmysl. Rozdíl tkví v intenzitě či druhu úmyslu, který se tím kterým institutem pojí. U šikany jde o konkretizovaný způsob zneužití práva; jejím dominantním cílem je poškodit druhou osobu.¹⁵⁰ Pro naplnění skutkové podstaty šikany je zapotřebí úmysl kvalifikovaný, který musí směřovat ke způsobení újmy,

---

¹⁴⁸ V daném případě by mohly ovšem podobnou situaci řešit přepravní řády, které se cestující zavazují dodržovat.

¹⁴⁹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1535.

¹⁵⁰ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 337.

kdežto u „obyčejného“ zneužití práva postačí úmysl prostý a není zapotřebí způsobení újmy jinému.¹⁵¹

Také u porušení dobrých mravů má povinnost prokázat protiprávnost (zde nemravnost) jednání, vznik újmy a příčinnou souvislost mezi nimi poškozený. Zároveň poškozeného tíží břemeno důkazní ohledně zavinění ve formě úmyslu, jelikož obecná zákonná domněnka nedbalostního zavinění pro účely ustanovení § 2909 použitelná nebude.

3.1.3 Porušení zákonné povinnosti

3.1.3.1 Obecně

Protiprávní čin jako neoprávněný zásah je – v rámci kategorie povinnosti nahradit újmu založené na zavinění – nezbytnou podmínkou pro vznik povinnosti nahradit škodu (resp. v případě nemajetkové újmy poskytnout zadostiučinění). Hlavní funkcí protiprávnosti spočívá právě v omezení vzniku povinnosti k náhradě újmy.¹⁵² Jak bylo dovozeno výše, není-li jednání protiprávní, nevzniká povinnost k náhradě újmy.

Protiprávním jednáním je ve smyslu § 2910 občanského zákoníku protizákonné konání či opomenutí osoby, přičemž termín zákon zde užitý je třeba vykládat v extenzivním smyslu, jako normu právního řádu, která je *secundum et intra legem*. Půjde o každou právní normu, ať už ústavní, podústavní či podzákonné právní síly, nevyjímaje unijní legislativu.¹⁵³ Protiprávní jednání se přičí příkazům nebo zákazům právního řádu. Z výše uvedeného je patrné, že protiprávnost je kategorií objektivní¹⁵⁴ – jednání je protiprávní, pokud je v rozporu se zákazem či příkazem obsaženým ve výše uvedených pramenech práva.

Pro účely § 2910 občanského zákoníku se protiprávnost projevuje jako protiprávnost jednání zasahující do absolutního práva nebo jako protiprávnost jednání porušující ochranný účel normy. V uvedeném ustanovení se zrcadlí teoretický problém plynoucí z rozdílu mezi protiprávností v účinku a protiprávností jednání.

¹⁵¹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1536.

¹⁵² Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1543.

¹⁵³ Podobně Tichý a Hrádek. TICHÝ, Luboš a Jíří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 341.

¹⁵⁴ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1543.

Celá struktura i textace § 2910 občanského zákoníku je inspirována BGB a jeho ustanovením § 823¹⁵⁵, které rovněž zakotvuje dvě samostatné skutkové podstaty. První věť občanského zákoníku odpovídá odstavec první BGB, věť druhé pak odstavec druhý. Ustanovení obou kodexů jsou si na první pohled velmi podobná; nejsou však totožná, z čehož mohou plynout určité problémy (v podrobnostech níže).

Uvedenou recepci byl do českého soukromého práva přenesen systém tzv. velké a malé generální klauzule. „*Velká generální klauzule dává vždy nárok na náhradu škody způsobené protiprávním porušením absolutního práva.*“¹⁵⁶ Tato skutková podstata je založena na zaviněném zásahu do absolutního práva. Malá generální klauzule je založena na zaviněném porušení ochranného účelu normy; újmu vzniklou protiprávním jednáním lze nahradit pouze za splnění dalších předpokladů předem stanovených v ochranném zákoně.

3.1.3.2 Zásah do absolutního práva

Jak bylo uvedeno výše, díky protiprávnosti lze oddělit ty újmy, k jejichž náhradě je škůdce povinen od těch, které nahradit nemusí. Pomocí první věty § 2910 občanského zákoníku se vyčleňují – a zároveň privilegují – ty právní statky, při jejichž narušení vznikne zásadně vždy povinnost nahradit újmu druhému; této zřetelné preference se dostává absolutním právům. Takový přístup podle mého názoru dává logiku, jelikož deliktní právo má primárně chránit právě nejcennější statky a taková ochrana je i legitimní, protože tato práva jsou dopředu všem (tedy i potenciálním škůdcům) známa.

Naváží-li na srovnání velké generální klauzule české a německé, vyžaduje občanský zákoník pro naplnění předpokladů povinnosti k náhradě škody mj. „porušení povinnosti stanovené zákonem“. Odlišně od BGB, kde je vyžadována toliko podmínka protiprávnosti (*widerrechtlich*) – „neoprávněně poruší právo“. Občanský zákoník tak zdá se určuje, že pro vznik povinnosti škůdce nahradit škodu nestačí prostý zásah do absolutního práva poškozeného, ale k němu musí přistoupit také porušení povinnosti, kterou stanoví zákon. Je namístě otázka, zda uvedený rozdíl textace ustanovení může mít praktický dopad, tedy zda by mohl vést k odlišnému výkladu oproti německému kodexu. Bylo záměrem zákonodárce

¹⁵⁵ § 823 (1) BGB: Wer vorsätzlich oder fahrlässig das Leben, den Körper, die Gesundheit, die Freiheit, das Eigentum oder ein sonstiges Recht eines anderen widerrechtlich verletzt, ist dem anderen zum Ersatz des daraus entstehenden Schadens verpflichtet. (2) Die gleiche Verpflichtung trifft denjenigen, welcher gegen ein den Schutz eines anderen bezweckendes Gesetz verstößt. Ist nach dem Inhalt des Gesetzes ein Verstoß gegen dieses auch ohne Verschulden möglich, so tritt die Ersatzpflicht nur im Falle des Verschuldens ein.

¹⁵⁶ PIPKOVÁ, Petra Joanna. Ochranný účel normy a jeho význam pro vymezení rozsahu odpovědnosti za škodu (k § 2910 NOZ). Právník, roč. 152, č. 9, 2013.

recipovat ustanovení BGB s pozměněními, které by navíc ještě více v praxi zkomplikovaly poškozeným (už tak složitou) cestu k vymožení náhrady škody po škůdci? Měl zákonodárce v úmyslu promítnout do předmětné skutkové podstaty o ochraně absolutních práv jak teorii protiprávnosti v jednání tak i v následku a v důsledku toho zakotvit „zdvojenou protiprávnost“?

V ustanovení § 2910 občanského zákoníku bezesporu rezonuje vliv teorie protiprávnosti v jednání i protiprávnosti v účinku (následku). Pokud bychom měli do důsledku respektovat inspirační zdroj německého BGB, muselo by být aplikováno pojetí protiprávnosti v účinku, kdy jednání je protiprávní právě z titulu zásahu do absolutního práva; k tomuto závěru se výklad BGB kloní. Vzhledem k nedoslovnému převzetí ustanovení § 823 BGB bude ale odpověď složitější.

Domnívám se, že samotná skutečnost, že člověk byl například omezen na své osobní svobodě, není protiprávní; protiprávní je jednání škůdce, spočívající v uzamčení souseda ve sklepní kóji bytového domu. V souladu s uvedeným bych se tak přiklonil k názoru Bezoušky v tom smyslu, že „*právním normám se může přičít jen jednání právních subjektů, proto nemůže být protiprávní následek nebo stav*“¹⁵⁷ Právní řád reguluje jednání osob a vymezuje, jaké jejich jednání je protiprávní; protiprávní ale není samotný vznik újmy.

Dle Elischerova situace v této souvislosti nemusí být tak zcela jednostranná, jelikož protiprávnost může mít také například podobu protiprávního stavu, kde protiprávnost lpí na škodním následku.¹⁵⁸ Osobně se ale domnívám, že protiprávní nemůže být stav, ale nanejvýš jednání k tomuto stavu směřující. O protiprávních stavech hovoří ale i další teoretici.¹⁵⁹

Dle Melzera lze vyvodit určitý vztah mezi protiprávností a kritérii přičitatelnosti. Protiprávní je zpravidla jednání osoby, byl-li by jí přičitatelný zásah do absolutního práva tímto jednáním zapříčiněný. „*Protiprávní je tedy takové jednání, u něhož je při zohlednění všech relevantních normativních kritérií objektivně předvídatelné, že s požadovanou mírou pravděpodobnosti povede k zásahu do absolutního práva.*“¹⁶⁰ Samozřejmě bude protiprávní i takové jednání, které za takové bude označeno samotným zákonem (ačkoli bude mít třeba za účel chránit absolutní právo).

¹⁵⁷ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1544.

¹⁵⁸ Podobně Elischer, D. Protiprávnost - co je jejím zdrojem v soukromém právu? Wrongfulness - What are its Sources in Private Law? Časopis pro právní vědu a praxi, ročník XXIV, 4/2016: 501-526; DOI: 10.5817/CPVP2016-4-1.

¹⁵⁹ BOGUSZAK, Jiří, Jiří ČAPEK a Aleš GERLOCH. *Teorie práva. 2., přeprac. vyd.* Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-030-0. Str. 204.

¹⁶⁰ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 236.

Jak bylo nastíněno výše, konkrétně v případě zásahu do absolutního práva by bylo možné uvažovat o aplikaci doktríny protiprávnosti v následku. Pouhý zásah do absolutního práva by dle této teorie z povahy věci mohl být vnímán jako protiprávní (je spojen s náhradou újmy).¹⁶¹ Tato práva jsou každému dobře seznatelná, každý ví, že je nesmí narušovat. Dle mého názoru lze souhlasit s tím, že porušení absolutního práva může být důležitým vodítkem, když ve své podstatě naznačuje protiprávnost; jednání k němu směřující je zásadně protiprávní (nenastoupí-li okolnosti vylučující protiprávnost či další relevantní faktory).

De lege lata by se – vzhledem k dikci ustanovení § 2910 věty první – zdálo, že v případě zásahu do absolutního práva je zapotřebí zkoumat zvlášť také jednání z pohledu toho, zda je samo o sobě protiprávní. Opačný závěr by se jevil jako *contra legem*, když ustanovení vyžaduje ke vzniku povinnosti nahradit újmu „porušení povinnosti stanovenou zákonem“. V důsledku toho by byl poškozený povinen v podstatě prokazovat další předpoklad vedoucí ke vzniku povinnosti druhé osoby hradit újmu.

Koncepce „zdvojené protiprávnosti“ se mi jeví jako zbytečně formalistická. Zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný význam, než plyne z úmyslu zákonodárce (inspirace BGB); navíc nikdo (tedy zde škůdce) se nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu. Domnívám se, že v případě doslovného výkladu, a tedy dovozením koncepce „zdvojené protiprávnosti“, bychom se mohli dostat na (za) hranu smyslu předmětné normy. Ve shodě s Melzerem bych se klonil k tomu, že právní povinnost, o které normuje věta první, je právě onou povinností zdržet se zásahu do absolutního práva.¹⁶² Opačný přístup by oslaboval ochranu absolutních práv a komplikoval postavení poškozeného. To ale podle mě nemělo být záměrem zákonodárce.

Pro mnoho případů by navíc podle mého názoru neměl být problém dovodit protiprávnost jednání, které vyústilo v zásah do absolutního práva, a to na základě porušení generální prevenční normy § 2900. Podrobně a velmi přesvědčivě strukturu, na které je založena první věta § 2910, objasňuje Melzer pomocí koncepce výsledkových deliktů a konkrétních povinností opatrnosti.¹⁶³

Z praktického hlediska bych uvítal koncepci, která zbytečně nezatěžuje poškozeného. V tomto ohledu souhlasím s Pelikánovou, podle které si musí být poškozený vždy jistý, že se

---

¹⁶¹ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 341.

¹⁶² MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 89.

¹⁶³ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 234.

náhrady své újmy domůze.¹⁶⁴ V případě § 2910 věty první občanského zákoníku ve smyslu výše nastíněné problematiky by se tak povinnost stanovená zákonem mohla (měla?) vykládat jako právě povinnost zdržet se zásahu do absolutního práva. V případě této konstrukce by podle mého názoru poškozený musel procesně prokazovat zásah do absolutního práva, který by byl ze své povahy zásadně protiprávní (leďa by nedošlo k porušení buď konkrétní povinnosti opatrnosti, nebo speciální ochranné normy)¹⁶⁵ a dále by musel prokázat již pouze jednání škůdce, které je k zásahu do absolutního práva v příčinné souvislosti, nikoli nutně jednání protiprávní.

Uvítal bych, kdyby věta první § 2910 nebyla vykládána doslovně dle svého textu a kdyby soudy (když ne přímo poškozeným vycházely vstříc), tak na poškozené alespoň nekladly přehnané požadavky. V případě přijetí některého konformního výkladu by *de lege ferenda* ani nemuselo dojít k revizi ustanovení (zřejmě revizi podmínky porušení povinnosti stanovené zákonem).

Občanský zákoník skrze předmětnou klauzuli chrání jen vybraná práva, a to mj. ze dvou důvodů. Prvním je obava před zahlcením soudů v případě příliš benevolentního výkladu zákonného pravidla (tato úvaha ovšem v praxi není ověřena) a druhý spočívá v riziku omezování autonomie vůle způsobené přílišnou ochranou před následky, které nejsou nijak nebezpečné.¹⁶⁶ Soukromé právo, obzvláště pak ve světle občanského zákoníku, stojí na zásadě svobody jednotlivce a jeho vůle; ustanovení § 2910 tuto autonomii pro určité případy omezuje přenesením povinnosti nést negativní následek z poškozeného na škůdce – prolamuje zásadu *casum sentit dominus*. Zákonodárce se ve smyslu těchto úvah rozhodl chránit pouze ty nejdůležitější zájmy.

Za absolutní se označují taková práva, u nichž právu určité oprávněné osoby odpovídá povinnost neomezeného počtu všech ostatních osob – účinek *erga omnes*; tato povinnost je povinností zdržet se všech jednání, která by rušila oprávnění chráněné osoby.¹⁶⁷ Občanský zákoník na několika místech (mj. i v § 81 odst. 2) vypočítává ta absolutní práva, která se označují jako osobní či osobnostní. Dále pod absolutní práva spadají i práva věcná a právo dědické, která jsou upravena ve třetí části občanského zákoníku.

---

¹⁶⁴ PELIKÁNOVÁ, Irena. Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 2011, č. 3. Str. 16. ISSN 1210-6348.

¹⁶⁵ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 272.

¹⁶⁶ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 339.

¹⁶⁷ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 329.

Konkrétně lze za absolutní práva označit zejména život, zdraví, svobodu, důstojnost člověka, vážnost, čest, projevy osobní povahy či vlastnictví (ale snad i držbu jako kategorii na pomezí absolutního práva a faktického stavu). Určitým vodítkem je i § 2900, který některé „absolutně“ chráněné právní statky vyjmenovává.¹⁶⁸

Jelikož vzorem pro § 2910 občanského zákoníku byl § 823 BGB¹⁶⁹, lze se inspirovat německým kodexem také ohledně dalšího vymezení absolutních práv. V německém deliktním právu se jako tato práva označují i věcná práva (pozemková), práva plynoucí z duševního vlastnictví, právo na jméno nebo na vlastní podobiznu, ale třeba i rodičovská péče. Dále se zde operuje s termínem „jiná práva“, jimiž se mají na mysli ta absolutní práva, na jejichž základě „*může kterýkoliv jejich vlastník od kohokoliv třetího požadovat, aby ho nerušil při výkonu práv z nich vyplývajících*“¹⁷⁰. Snad nejznámějším „výdobytkem“ německé judikatury bude v této souvislosti tzv. právo na zřízení a vykonávaný podnik.

Závěrem zdůrazním, že na základě tzv. velké generální klauzule se neodškodňuje zkrácení na majetku, na kterém nemá poškozený vlastnický zájem, odškodňuje se toliko zásah do absolutního práva a případně ušlý zisk v důsledku tohoto zásahu vzniklý.

3.1.3.3 Porušení ochranné normy

3.1.3.3.1 Teorie ochranného účelu normy

Skrze ustanovení § 2910 věty druhé se otevírá možnost pro náhradu také jiných statků, než jsou práva absolutní. Pro potřeby této skutkové podstaty byl vyvinut speciální systém zvaný ochranný účel normy.¹⁷¹ Jako ochranou lze obecně označit takovou normu, „*kteřá zakazuje abstraktně nebezpečné jednání, aby tím ochránila jednotlivé osoby nebo určité okruhy osob před porušením jejich statků*“.¹⁷²

Rovněž jako u velké generální klauzule (§ 2910 věta první) se český zákonodárce inspiroval BGB. Malá generální klauzule zakotvující princip ochranného účelu normy je

¹⁶⁸ PIPKOVÁ, Petra Joanna. Ochranný účel normy a jeho význam pro vymezení rozsahu odpovědnosti za škodu (k § 2910 NOZ). Právník, roč. 152, č. 9, 2013.

¹⁶⁹ O zcela doslovný překlad se nejedná. Podle německého ustanovení „Každý kdo úmyslně nebo z nedbalosti neoprávněně poruší právo na život, tělesnou integritu, zdraví, svobodu a vlastnictví nebo jiné právo druhého, je povinen nahradit škodu, která z toho vznikne.“ Zřetelným rozdílem je, že občanský zákoník vyžaduje porušení povinnosti stanovené zákonem, na rozdíl od BGB.

¹⁷⁰ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 931. Podobně např. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C.H. Beck, 1993-2014. ISSN 1210-6410. Str. 575.

¹⁷¹ PIPKOVÁ, Petra Joanna. Ochranný účel normy a jeho význam pro vymezení rozsahu odpovědnosti za škodu (k § 2910 NOZ). Právník, roč. 152, č. 9, 2013.

¹⁷² MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 125.

s nadsázkou určitým „přívěškem“ k ochraně absolutních práv, protože nebude využívána tak často jako generální klauzule velká. Z hlediska právně teoretického je ovšem její koncepce o to zajímavější. Zpravidla je ochranná norma přímo spojována právě s větou druhou ustanovení § 2910. Dle Melzera se ochranných norem dotýkají obě věty daného ustanovení, když i věta první předpokládá porušení zákonné povinnosti, kterou může být vlastně i ochranná norma.¹⁷³ Pro úplnost dodávám, že ochrannou normu zakotvuje i ustanovení § 2904.

Doktrína ochranného účelu normy není z teoretického hlediska jednoduše zařaditelná; balancuje mezi kauzalitou, resp. přičitatelností a též protiprávností (podrobněji níže).

Ustanovení § 823 odst. 2 BGB založené na tzv. teorii ochranného zákona (*Schutzgesetz*) je přímým vzorem našeho § 2910 věty druhé. Převzetím textu německého civilního kodexu do občanského zákoníku náš právní řád přijal i doktrínu ochranného účelu normy a obdobně též teorii označovanou jako relativní delikt.¹⁷⁴ Tím došlo k převzetí celého učení s ochrannou normou spojeného, včetně možnosti inspirovat se košatou německou judikaturou k předmětnému ustanovení.

Poškozený je sice na jedné straně skrze ustanovení věty druhé § 2910 oprávněn žádat po škůdci náhradu škody vzniklou v důsledku zásahu do jiných než absolutních práv, na straně druhé je tato privilegovaná možnost doplněna požadavkem na dodržení předem stanovených podmínek, relativně přísných. Doktrína ochranného účelu normy v základu vychází z myšlenky, že smluvní i zákonná pravidla slouží k ochraně pouze určitých zájmů; tyto zájmy se výkladem zjišťují a dále se s nimi pracuje.

Nahrazované statky jsou sice oproti velké generální klauzuli rozšířeny, naplnění této skutkové podstaty je ale v určitém smyslu komplikovanější. Zároveň je nutné registrovat důsledky tohoto rozdělení; jedním z nich je požadavek rozlišování zásahu do vlastnického práva a zásah do majetku (čistou majetkovou újmou). Obdobu zdejšího ustanovení zná například i PETL v čl. 3:201.

Doktrínu ochranného účelu normy již po nabytí účinnosti občanského zákoníku zohlednil i Ústavní soud, když konstatoval, že v případě ochranné normy pro vznik odpovědnosti za danou újmu nemusí postačovat toliko závěr o porušení zákonné povinnosti. „*Je totiž nutno také vždy zkoumat ochranný účel normy, kterou měl škůdce porušit.*“¹⁷⁵ Dle

¹⁷³ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 125.

¹⁷⁴ Elischer, D. Protiprávnost - co je jejím zdrojem v soukromém právu? Wrongfulness - What are its Sources in Private Law? Časopis pro právní vědu a praxi, ročník XXIV, 4/2016: 501-526; DOI: 10.5817/CPVP2016-4-1.

¹⁷⁵ Nález Ústavního soudu - senátu ze dne 15.12.2015, sp. zn. I. ÚS 1587/15 - 1 [ASPI ID: JUD317564CZ].

mého názoru je ale závěr Ústavního soudu širší a ochrannou normu nespojuje toliko s malou generální klauzulí, ale dovozuje, že v rámci občanského zákoníku půjde o obecně použitelnou teorii přičitatelnosti.

Přičitatelnost povinnosti hradit újmu může mít svůj základ v porušení pouze právní normy určené na ochranu určitých práv, která náleží přesně vymezené skupině subjektů. Předpoklad povinnosti nahradit újmu je naplněn tehdy, „vznikla-li škoda těm subjektům, k jejichž ochraně slouží škůdcem porušená právní norma“.¹⁷⁶ Jedná se o speciální druh protiprávnosti – právně relevantní protiprávnosti. Její zvláštností je, že se omezuje jak právo na náhradu újmy, tak i jeho rozsah. Teorie ochranného účelu normy slouží k vymezení rozsahu odpovědnosti, přičemž se jedná o prostředek nekauzální (ve smyslu kauzality faktické).

Institut ochranného účelu normy lze svou povahou zařadit pod „právní kauzalitu“, resp. přičitatelnost. Pro svou specifickou vazbu na malou generální klauzuli řadím ovšem předmětnou problematiku na toto místo. Domnívám se, že ochranný účel normy svou použitelností přesahuje zdejší ustanovení a může konkurovat teorii adekvátnosti. Oporu pro tento svůj názor bych viděl například v dřívější judikatuře, dle které je třeba postupovat v souladu s teorií ochranného účelu, vedle (nebo dokonce i před) teorií adekvátnosti.¹⁷⁷

Dle německé doktríny se řadí ochranný účel normy mezi kritéria přičitatelnosti, tedy pojítka mezi újmou a škůdcem. K podobnému názoru se kloní Doležal A. a Doležal T., když tvrdí, že ochranný účel normy je jedním z normativních kritérií (vedle např. teorie adekvátnosti), je jedním ze způsobů omezení nekonečné řady příčin ve smyslu faktické příčinné souvislosti a smyslu *conditio sine qua non*.¹⁷⁸ Je nesporné, že ochranný účel normy přichází na řadu poté, co došlo v konkrétním případě k porušení relevantní povinnosti, ke vzniku újmy a potvrzení faktického poměru příčiny a následku mezi nimi; použije se ve stejném okamžiku jako jiné prostředky právní přičitatelnosti.

3.1.3.3.2 Ochranná norma a její účel

Pro vyvození povinnosti hradit újmu skrze ustanovení § 2910 je v zásadě zapotřebí splnění dvou okruhů podmínek. Pro akademické účely bych je označil jako podmínky formální a materiální. Formální podmínkou je charakter normy, tedy jakou musí mít daný předpis právní

¹⁷⁶ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Delikt ní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 352.

¹⁷⁷ Nález Ústavního soudu - senátu ze dne 1.11.2007, sp. zn. I. ÚS 312/05 - 1 [ASPI ID: JUD103457CZ].

¹⁷⁸ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 99.

sílu, popřípadě jaký musí mít charakter. Materiální podmínky potom spočívají ve zjišťování účelu normy. Označení ochranná norma vzniklo z důvodu, že tato norma slouží k ochraně určitého právního statku; jak již název napovídá, v rámci této doktríny jde předně o zjišťování jejího účelu.

V rámci teorie práva panuje shoda na tom, že právní norma je obecně závazné pravidlo chování, jehož dodržování je zabezpečeno státem. Právní norma je závazná.¹⁷⁹ Ochrannou normou v daném smyslu bude normativní právní akt. Pojem zákon (užitý v ustanovení § 2910 věty druhé) je třeba vykládat jako právní předpis, byť nemá sílu zákona; nelze užit výklad adekvátní nýbrž extenzivní. Pod institut ochranné normy ve smyslu českého práva nebudou však spadat individuální správní akty jakožto jednostranné správní úkony, kterými vykonavatel veřejné správy v konkrétním případě řeší právní poměry jmenovitě určených osob;¹⁸⁰ obdobně to platí obecně pro všechny individuální právní akty.

Dle obecné právní teorie je základním rysem normy její preskriptivnost, tj. regulace určitého chování. Objektivními modalitami normativnosti jsou příkaz, zákaz či dovolení.¹⁸¹ Podobně obsahem každé ochranné normy musí být přímý zákaz či příkaz sledující ochranu (typicky) člověka. Pochybnost vzniká, pokud by příslušné ustanovení bylo příliš obecné, obsahovalo by „jen“ základní zásady určitého právního odvětví. Náзор na to, zda by se o ochrannou normu jednalo, se různí. Nevidím osobně důvod, proč normám ochranný účel nepřiznat pouze proto, že pravidlo v nich obsažené není zcela konkrétní; klonil bych se tedy v tomto smyslu k názoru Melzera.¹⁸²

Tolik tedy k formálním předpokladům ochranné normy. Co se materiálních předpokladů týče, nebude jejich zjištění zcela snadné. Podobně jako u velké generální klauzule (u zásahu do absolutního práva) je protiprávním jednáním v kontextu malé generální klauzule takové jednání, které je v rozporu s právním předpisem. V případě doktríny ochranné normy nadto ovšem musí tento protiprávní čin vést k porušení účelu právní normy. Osoba je povinna hradit škodu vzniklou v důsledku porušení konkrétního pravidla (tzv. ochranné normy), která slouží k předcházení právě takovému druhu majetkové újmy. Škůdce nemá povinnost

¹⁷⁹ BOGUSZAK, Jiří, Jiří ČAPEK a Aleš GERLOCH. *Teorie práva*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-030-0. Str. 81.

¹⁸⁰ HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. 7. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-049-2.

¹⁸¹ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 8073802333. Str. 29.

¹⁸² MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 301.

nahrazovat veškerou škodu. Tato povinnost se vztahuje pouze na situace porušení těch právních norem, které mají za účel chránit právě poškozeného.

K závěru o ochranném účelu normy se lze dobrat interpretací, a to metodou gramatickou, systematickou, popř. historickou. Doležal A. a Doležal T. nabízejí i teleologický výklad; proti jeho užití ale stojí někteří odpůrci.¹⁸³ Ochranná norma se nemusí vyčerpávat jediným účelem. Ochranný účel se dovozuje z obsahu normy, není tedy nutné, aby v ní tato skutečnost byla explicitně uvedena.

Dalším krokem je tedy zjištění účelu ochranné normy, tj. materiálních podmínek. Mezi nastalou újmou a porušením povinnosti musí existovat speciální vztah, tzv. nexus protiprávnosti, resp. ochranný rozsah normy.¹⁸⁴ Konkrétně je třeba posoudit, zda poškozený spadá do skupiny osob, které má ochranná norma chránit (osobní ochranná působnost), dále zda jde o újmu na těch statcích, které jsou předmětem ochrany (věcná působnost normy) a konečně zda účelem normy bylo chránit osobu a zasažený statek před tím způsobem jednáním, které újmu způsobilo (modální či funkcionální působnosti normy).

Aby došla skutková podstata naplnění, musí předně poškozený spadat do určité skupiny osob, které je ochrana přiznávána. Objektem zkoumání je otázka, zda konkrétní poškozený spadá do osobní ochranné působnosti, tedy zda spadá pod tu množinu osob, které daná norma chtěla chránit.¹⁸⁵ Nebude stačit, bude-li ochranná norma chránit společnost jako celek. Chráněná osoba může být výslovně uvedena v daném předpise, ale ne nutně – její ochranu stačí dovodit výkladem. Tak například chodci jsou chráněni pravidlem silničního provozu o zákazu předjíždění automobilů na přechodu pro chodce a bezprostředně před ním. Zde se jedná o tzv. osobní ochrannou působnost.

Do věcné ochranné působnosti normy musí patřit dotčené právo či zájem; ochranný zákon se totiž nevztahuje na každý statek.¹⁸⁶ Účelem pravidla musí být právě ochrana zasaženého právního statku; narušena musí být taková hodnota, která je ochrannou normou chráněna¹⁸⁷. Nebude-li tomu tak, povinnost k náhradě újmy nevznikne navzdory tomu, že osobní ochranný účel bude dán. Kdyby vozidlo z výše uváděného příkladu při předjíždějícím

¹⁸³ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 100.

¹⁸⁴ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Úvodní výklad před § 2894, marg. č. 217

¹⁸⁵ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 907.

¹⁸⁶ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Delikt ní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 356.

¹⁸⁷ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. str. 1549.

manévru na přechodu pro chodce projelo špinavou kaluží a postříkalo právě na přechod vcházející chodce, nebylo by zřejmě možné uzavřít, že podmínky věcné oblasti ochrany normy byly naplněny, jelikož ošacení chodců není ten typ újmy, před kterým jsou účastníci provozu chráněni; norma cílí na ochranu zdraví osob.

Pipková v souvislosti s věcnou ochrannou působností normy vyzývá ke zdrženlivému postoji vůči nahraditelnosti čistých ekonomických škod. Náhrada zasaženého majetku je možná, pokud je takováto hodnota chráněná očividně, tj. přímo, zřetelně, zpravidla na prvním místě.¹⁸⁸

Funkcionální oblast ochrany pracuje se způsobem vzniku újmy – ochranný účel je třeba naplnit i co do způsobu, jakým újma vznikne.¹⁸⁹ Jinými slovy je zde otázkou, zda norma chrání osobu a právní statek před konkrétním jednáním, kterým byla újma způsobena. Tato modální působnost normy reflektuje, že *„jednotlivé normy chování vydané k ochraně určitých statků chrání před zásahem do těchto statků jen tehdy, pokud tento zásah probíhá určitým způsobem, popř. z určité strany.“*¹⁹⁰ V případě, že chodec na přechodu si v úleku z – právě přes přechod protiprávně předjíždějícího automobilu – vymkne kotník, nebude modální působnost normy naplněna, a to navzdory tomu, že chodec je chráněnou osobou a jeho zdraví je chráněným statkem.

Důvodem pro relativně restriktivní působnost malé generální klauzule je jednak ochrana osobní svobody, když existence obecné povinnosti zohledňovat všechny potenciální majetkové újmy všech osob a rozvažovat o nich by bylo neúnosným břemenem. Tichý varuje před možným nárůstem případů, kdy škůdci vznikne povinnost k náhradě újmy v důsledku případného špatného nastavení ochranné normy, zejména pak v oblasti kapitálového trhu.¹⁹¹

Lze shrnout, že při aplikaci malé generální klauzule je napřed zapotřebí zjistit, zda se jedná vůbec v daném případě o ochrannou normu. Po kladné odpovědi se přistupuje k pátrání po ochranném účelu této normy dle tří uvedených kritérií. Při tomto zjišťování se postupuje obdobně jako u aplikace teorie adekvátnosti v okamžiku, kdy došlo ke zjištění o způsobení škody, porušení právní povinnosti a existenci faktické kauzality mezi nimi.¹⁹²

¹⁸⁸ PIPKOVÁ, Petra Joanna. Ochranný účel normy a jeho význam pro vymezení rozsahu odpovědnosti za škodu (k § 2910 NOZ). Právník, roč. 152, č. 9, 2013.

¹⁸⁹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1549.

¹⁹⁰ PIPKOVÁ, Petra Joanna. Ochranný účel normy a jeho význam pro vymezení rozsahu odpovědnosti za škodu (k § 2910 NOZ). Právník, roč. 152, č. 9, 2013.

¹⁹¹ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktivní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 353.

¹⁹² PIPKOVÁ, Petra Joanna. Ochranný účel normy a jeho význam pro vymezení rozsahu odpovědnosti za škodu (k § 2910 NOZ). Právník, roč. 152, č. 9, 2013.

Zajímavá je v této souvislosti otázka vzájemného vztahu ochranného účelu normy a teorie adekvátnosti coby dvou prostředků omezujících přičitatelnost. Na žádném místě právního řádu není stanoveno, jaká metoda se užije při posuzování konkrétního případu (výjimku tvoří jen malá generální klauzule, případně § 2904). Není dokonce vyloučena ani jejich aplikace souběžná, jelikož každá teorie používá jiných nástrojů. Rozdíl bych spatřoval v tom, že teorie adekvátnosti je primárně zaměřena na osobu škůdce a její předvídatelnost, tj. její vnímání a schopnosti (ačkoli je škůdce poměřován s vševědoucí osobou), zatímco teorie ochranného účelu používá ke zjištění přičitatelnosti speciální objektivní interpretační metody příslušného ochranného předpisu, jak jsem se pokusil popsat výše. Troufám si říci, že výsledky obou metod ale často povedou k podobným závěrům v tom smyslu, že neadekvátní následky nebudou zároveň spadat pod „deštník“ ochranného účelu normy;¹⁹³ případ, kdy užití obou teorií vede ke stejným závěrům, řešil např. i Ústavní soud.¹⁹⁴ Nicméně lze si představit i situace, kdy povinnost k náhradě újmy by podle jedné teorie vznikla, a při užití druhé teorie nikoli, tedy kdy výkladem dovedíme existenci ochranného účelu v situaci, kdy způsobená újma byla pro škůdce objektivně nepředvídatelná (podrobně např. Bezouška¹⁹⁵).

3.1.3.3.3 Čistá majetková újma

Občanský zákoník otevřel prostřednictvím § 2910 věty druhé mj. prostor pro náhradu čisté majetkové újmy (neboli prosté ekonomické škody) jako určitého „protikladu“ či spíše doplnění k náhradě za zásah do absolutního práva.¹⁹⁶ Institut prosté majetkové újmy se k nám dostává inspirací z germánských jurisdikcí, tam známý jako *reiner Vermögensschaden*.

Stručně vyjádřeno je čistou majetkovou újmou taková škoda, která vznikne nezávisle na zásahu do absolutního práva. Tedy dojde-li ke snížení majetku poškozené osoby na jiných, než statcích vyjmenovaných zejména v § 2900. Z uvedeného vymezení je patrné, že není možné klást rovnítko mezi čistou majetkovou újmou a ušlý zisk, jedná se o dvě rozdílné kategorie. Zde se též odráží teoretický rozdíl mezi přímou a následnou škodou.

¹⁹³ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 104.

¹⁹⁴ Nález Ústavního soudu - senátu ze dne 1.11.2007, sp. zn. I. ÚS 312/05 - 1 [ASPI ID: JUD103457CZ].

¹⁹⁵ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1548.

¹⁹⁶ Snad lépe než o zcela nové kategorii náhrady by se slušelo psát o zdůraznění rozdílu mezi oběma uvedenými kategoriemi, když fakticky mohly být zásahy na zde vymezených statcích do roku 2013 nahrazovány ve skrytu v ušlém zisku.

Podle dikce druhé věty § 2910 vznikne povinnost k náhradě i škůdci, který zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva. Spojení „jiné právo“ by na první pohled v kontextu celého ustanovení bylo nutné vykládat jako jiné právo než právo mající absolutní relevanci. Gramatickým a systematickým výkladem celého ustanovení by bylo lze dovodit, že jinými právy budou práva relativní (ale také jiná práva než dle § 2913). Situace je ovšem poněkud komplikovanější.

Ustanovení § 2910 druhé věty bude například použitelné, dojde-li k porušení relativního práva poškozeného ze strany škůdce, který nebude účastníkem závazkového právního poměru, ze kterého právo vyplývá. Zasáhne-li tak třetí osoba do smluvního poměru jiných osob a způsobí jim tím újmu, může být povinována k její náhradě. Zde půjde o ta oprávnění, která poškozenému přiznává konkrétní norma a která působí vůči konkrétní osobě (*inter partes*). Je ale rovněž možné, aby čistá majetková škoda vznikla i bez zásahu do těchto relativních práv.¹⁹⁷

Jedná se však o skutečný úmysl zákonodárce? Bezouška dovozuje, že předmětná skutková podstata je napsána „nešikovně“, když gramatický výklad vede k příliš restriktivním závěrům.¹⁹⁸ Výkladem teleologickým a komparativním přístupem je ovšem nutné přijmout k danému ustanovení jiné, hlubší závěry (viz níže).

Domnívám se, že *de lege ferenda* by malá generální klauzule měla být doplněna o jedno slovo – „i“. Pak by z ustanovení jasně vyplývalo, že jsou chráněna absolutní i jiná práva. V případě zásahu do absolutního práva (byť by k němu došlo skrze ochranný účel normy) se aktivuje věta první § 2910 jako speciální skutková podstata chránící úžeji vymezené spektrum právních statků.

K učinění podobných závěrů podle mého názoru napovídá úprava BGB (konkrétně jeho § 823 odst. 2), ze kterého občanský zákoník čerpá. V BGB toto ustanovení upravuje totiž povinnost k náhradě újmy vzniklé porušením ochranné normy, a to bez ohledu na skutečnost, jestli daná újma vznikla na relativním či absolutním statku; nemíří tedy toliko na práva jiná než absolutní. Dokonce lze náhradu přiznat v případě pouhé hrozby zásahu.¹⁹⁹ Pokud český zákonodárce přejal německou koncepci „*Schutzgesetz*“, měl by výklad v rámci českého občanského práva směřovat podobným směrem.

¹⁹⁷ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 35.

¹⁹⁸ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1548.

¹⁹⁹ Janoušková A. Čistě majetková újma. JANOUSHKOVÁ, A. Čistě majetková újma / reiner Vermögensschaden / pure economic loss a její náhrada v novém civilním právu. In: Výjezdni workshop z obchodního práva 10. – 12. 4. 2015 [online]. Praha: Univerzita Karlova, 2015 [cit. 15. 2. 2016]. Dostupné z: <http://www.prf.cuni.cz/anezka-janouskova-1404050706.html>.

Uvedená myšlenka vede k hlavnímu příspěvku malé generální klauzule, když podle věty druhé § 2910 může být odškodňována čistá hospodářská újma.²⁰⁰ Touto čistou majetkovou je taková škoda, která vznikla jinak než zásahem do předem stanovených a privilegovaných statků (absolutních práv). Půjde o újmu, která není důsledkem újmy na zdraví ani na té části majetku poškozeného, na kterém by měl vlastnický zájem.²⁰¹ Podle mého názoru v tomto bodě lze spatřovat nejpraktičtější dopad malé generální klauzule, jelikož se dostávají „do hry“ i škody, které nejsou na první pohled tak patrné.

Čisté ekonomické škody jsou skrze malou generální deliktivní klauzuli nahrazovány jen tehdy, dojde-li k nim v důsledku porušení chráněného statku. Toto do jisté míry restriktivní řešení je zdůvodněno ochranou právní jistoty; majetkové zájmy třetích osob jsou pro potenciální škůdce těžko rozpoznatelné. Obdobně i Pipková varuje před rizikem bezbřehé povinnosti k náhradě újmy.²⁰²

Jako učebnicový příklad hospodářské škody se uvádí situace, kdy zapůjčitel přenechá vydlužiteli finanční částku na základě doporučení třetí osoby založené na schopnosti vydlužitele jeho dluh splatit; toto se ovšem ukázalo jako od počátku nepodložené a chybné. V důsledku této insolvence vydlužitele vznikne zapůjčiteli škoda (aniž by bylo zasaženo právo absolutní). Může jít dále o případy zmaření smlouvy ze strany třetí osoby (neúčastníka smlouvy) atd.

Bezouška píše o další modelové situaci, kdy neohleduplný řidič zastaví vozidlo na místě, kde platí zákaz stání kvůli stavebním pracím, tedy z bezpečnostních důvodů; třetí osoba zaparkujíc svůj vůz na tomto místě tento zákaz poruší, následkem čehož stavebníku vznikne újma, protože nebyl schopen se stavebními pracemi začít dle plánu a musel platit mzdu svým zaměstnancům. Zde jde sice o čistou majetkovou újmu, nicméně nebylo účelem předmětného zákazového pravidla chránit ekonomické zájmy stavebníka. Povinnosti k náhradě újmy tak nevznikne.²⁰³

Zajímavý příklad nabízí Tichý, kdy v důsledku úrazu operního pěvce došlo k zásahu do majetkových práv divadla, kde působil.²⁰⁴

²⁰⁰ Čistá ekonomická újma může být nahrazována i skrze porušení smlouvy nebo dobrých mravů.

²⁰¹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1547.

²⁰² PIPKOVÁ, Petra Joanna. Ochranný účel normy a jeho význam pro vymezení rozsahu odpovědnosti za škodu (k § 2910 NOZ). *Právník*, roč. 152, č. 9, 2013.

²⁰³ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1547.

²⁰⁴ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktivní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. str. 116.

Závěrem této kapitoly bych podtrhl, že *de lege lata* lze o náhradě prosté majetkové újmy uvažovat zejména prostřednictvím § 2909, § 2910 věta druhá a § 2913; pomocí uvedených skutkových podstat připadá v úvahu náhrada tohoto druhu škody. Postavení poškozeného bude nicméně v případě porušení dobrých mravů ztíženo jeho povinností prokázat úmysl škůdce, v případě porušení smlouvy bude mít naopak škůdce relativně složitější postavení, jelikož jeho zavinění je irelevantní. Náhradu čisté ekonomické škody dle malé generální klauzule z hlediska praktické vymahatelnosti bych na pomyslné linii zařadil kamsi doprostřed mezi dvě uvedené skutkové podstaty.

Opatrnost zákonodárce spojená s náhradou prosté hospodářské škody je spojená především s obavou z neomezeného rozšíření působnosti deliktního práva, neuchopitelností chráněných práv.²⁰⁵ Dle mého názoru je skutečně namístě střízlivější přístup. Uznávám, že na jedné straně zcela odepřít jakoukoli náhradu tomuto druhu majetkové újmy by bylo nespravedlivé; stejně tak by byl neudržitelný přístup, kdy by osobě měl být přičítán vznik všech, byť nepředvídatelných újem – typicky v podnikatelském prostředí. Bude jistě zajímavé sledovat, jakým směrem se ubere česká judikatura v rámci tohoto nového institutu.

3.1.4 Porušení smlouvy

Smlouvy mají být splněny – *pacta sunt servanda*. Jedná se o právní princip mající oporu jak na ústavní úrovni²⁰⁶, tak přímo v občanském zákoníku²⁰⁷. Jakkoli se jedná o stěžejní maximum, nejsou ani z ní obecně vyloučeny výjimky pro případ konfliktu s jiným oprávněným zájmem. Vychází se ale *a priori* z předpokladu, že „pokud subjekty práva platně uzavřely smlouvu jako výraz své svobodné vůle, platí zásada, že smlouvy se dodržují“²⁰⁸. Poruší-li smluvní strana toto pravidlo, znamená to pro ni zpravidla negativní následky.

Dle právní nauky lze za porušení smlouvy označit jakýkoli stav odlišný od stavu, který obsah závazku smlouvou založeného předpokládal, resp. jde o jiný stav, než který si strany

²⁰⁵ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Deliktní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 120.

²⁰⁶ Dle Ústavního soudu z čl. 1 odst. 1 Ústavy vyplývá zásada *pacta sunt servanda* (smlouvy je třeba dodržovat), této zásady je možné se dovolávat i v řízení o ústavní stížnosti. Nález Ústavního soudu - senátu ze dne 17. 10. 2017, sp. zn. I. ÚS 1653/17 - 1 [ASPI ID: JUD359328CZ].

²⁰⁷ Občanský zákoník tento právní princip kodifikuje v § 3 odst. 2 písm. d).

²⁰⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 30. 5.2007, sp. zn. 28 Cdo 1222/2007 [ASPI ID: JUD99233CZ].

slíbily. Vyjádřeno jinak se jedná o rozdíl mezi tím, „*co mezi stranami je, od toho, co by na základě jejich závazku být mělo*“²⁰⁹.

Dle mého názoru by nemělo být spojení porušení smlouvy vykládáno příliš restriktivně, kdy by se například hodnotilo pouze porušení v písemné smlouvě výslovně zakotveného pravidla. Pro posouzení otázky porušení bych preferoval užití výkladu extenzivního, kdy je třeba zohlednit obecná ustanovení občanského zákoníku v tom smyslu, že smlouva vyvolává právní následky, které plynou i ze zákona, zvyklostí stran a dobrých mravů (§ 545). Souhlasím s Bezouškou, že se zde otevírá možnost ke vzniku povinnosti, byť tato nebyla smlouvou výslovně sjednána.²¹⁰ Je to logické, když je zřejmé, že do závazkového právního poměru stran se dostávají příslušná dispozitivní ustanovení, která strany nevyloučily.

3.1.4.1 Kategorie porušení smlouvy

K porušení smlouvy může dojít různým způsobem. Porušeny mohou být všechny náležitosti týkající se plnění, jak tedy *essentialia negotii*, tak i *naturalia negotii*, popř. také *accidentalialia negotii*. V rámci českého soukromého práva lze obecně rozlišovat následující formy porušení smlouvy:

- a) nesplnění dluhu vůbec (prodlení či nemožnost plnění),
- b) vadné splnění dluhu (neřádné splnění), a
- c) porušení jiných povinností v rámci závazku (závazkový delikt).²¹¹

Šilhán upozorňuje, že jednotlivé druhy porušení smlouvy jsou vždy vybudovány na objektivním principu, zavinění zde tedy není relevantním předpokladem. Má tak dojít k porovnání „*toho, co být mělo, s tím, co je*“²¹², přičemž pro závěr, že došlo k porušení smlouvy, jsou důvody jejího nesplnění zásadně nepodstatné. Ve smyslu těchto úvah pro vznik práva na náhradu škody bude rozhodné, aby nastaly i konkrétní okolnosti, ať už typicky prodlení nebo vadné plnění.²¹³

²⁰⁹ ŠILHÁN, Josef. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-544-2. Str. 4.

²¹⁰ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8.

²¹¹ Podobně HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 959.

²¹² ŠILHÁN, Josef. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-544-2. Str. 46.

²¹³ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 959.

3.1.4.2 Následky porušení smlouvy

Porušením smlouvy může být způsobena celá řada různých (právních) následků. Může jím být příkladmo vznik práva věřitele na úroky z prodlení či na smluvní pokutu, může dojít ke ztrátě výhody splátek dlužníka či přechodu nebezpečí škody na věci, dále může dojít ke vzniku práva na odstoupení od smlouvy; konečně může jít o vznik práv z vadného plnění či vznik povinnosti nahradit škodu a další.

Některé z uvedených následků porušení smlouvy se mohou vázat k jakékoliv kategorii porušení smlouvy, jiné jsou specifické a mohou nastat jen u některých typů porušení smlouvy. Pro účely této práce postačí uvést, že typickým a zároveň univerzálním následkem je právě vznik povinnosti k náhradě škody. Je zásadně lhotejné, k jakému typu (k jaké kategorii) porušení smlouvy dojde, vznikne-li z tohoto porušení škoda, lze žádat její náhradu. Povinnost nahradit škodu je základním reparačním nástrojem. „*Strana, která porušila smlouvu, je povinna vyrovnat druhé straně újmu tím způsobenou.*“²¹⁴

Ve smlouvě samé nemusí být o náhradě škody stanoveno ničeho. I tehdy dochází ke vzniku povinnosti nahradit škodu tou smluvní stranou, která některé ujednání porušila, v důsledku čehož druhé straně škoda vznikla.

Jistým omezením výše uvedeného pravidla je konkurence s jinými kategoriemi – náhrada škody může být vyloučena jinými právními následky. Zejména mám na mysli přednost práva z vadného plnění ve smyslu § 1925 (čeho však nelze dosáhnout uplatněním práva z vadného plnění, toho se lze domáhat náhradou škody), nebo o započtení smluvní pokuty či úroků z prodlení na náhradu škody.

3.1.4.3 Znaky porušení smlouvy

Porušení smlouvy je ve svém základu odlišnou disciplínou než civilní delikt – porušení povinnosti zákonné. Smlouva je specifická především svou svébytností. Smluvní strany si vstupem do závazku smlouvou založeného vytváří svůj paralelní právní řád. Strany smlouvy mají právo na smlouvené plnění. Povinnost hradit újmu vzniklá porušením smlouvy se od povinnosti založené deliktem liší v předpokladech jejího vzniku i svým účelem; smluvní závazek není primárně povinností hradit škodu.²¹⁵

²¹⁴ ŠILHÁN, Josef. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-544-2. Str. 297.

²¹⁵ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 8.

Občanský zákoník opustil princip jednoty civilního deliktu, který do roku 2013 zakotvoval § 420 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník odděluje smluvní a mimosmluvní režim náhrady újmy a v návaznosti na to stanovuje rozdílně předpoklady vzniku povinnosti hradit újmu u obou kategorií.²¹⁶ Jedná se o projev dílčí právní diskontinuity s dosavadní českou právní tradicí, která započala přijetím ABGB.

Praktickým dopadem této „malé právní revoluce“ je rozlišování civilních deliktů (v užším slova smyslu) a případů povinnosti hradit újmu vzniklých porušením smlouvy. Občanský zákoník bohužel formálně terminologicky zařazuje pod civilní delikty jak případy porušení zákonné, tak smluvní povinnosti. Činí tak v rozporu s tradičním chápáním soukromého práva stojícího na třech pilířích – vlastnictví, smlouva a delikt.²¹⁷ V rámci této práce se pro terminologickou čistotu snažím užívat pojem delikt pouze v pravém (užším) slova smyslu, tedy jako porušení povinnosti zákonné.

Nicméně navzdory zmíněné teoretické nedůslednosti občanský zákoník mezi oběma kategoriemi prakticky rozlišuje, a to především co se jednotlivých předpokladů pro vznik povinnosti nahradit újmu týče. Klíčový je zejména ten dopad, že koncepce povinnost hradit škodu způsobenou smlouvou je postavena na objektivním principu (podrobněji níže).

K zavedení duality civilních deliktů se stavím jednoznačně pozitivně, a to nejen z akademických, ale i z praktických důvodů, které se pokusím níže postihnout. Opuštěním jednoty civilního deliktu došlo ovšem zároveň ke vzniku některých problematických otázek, jako třeba kam jednotlivá konkrétní porušení povinnosti zařazovat. Konečně též registruji kritické názory, dle kterých se dlužník – škůdce, může v důsledku předmětné převratné změny dostat do problematické situace.²¹⁸

Pro úplnost dodávám, že náš právní řád již před přijetím občanského zákoníku rozlišování smluvní a deliktní odpovědnosti „naznačoval“. Jednalo se o § 373 násl. obchodního zákoníku; tomuto ustanovení bylo ale vytýkáno, že věcně nerozlišovalo mezi následky porušení smlouvy a deliktem.²¹⁹

---

²¹⁶ Podobně TICHÝ, L., Neuspokojivé řešení smluvní odpovědnosti za škodu v o z. (plaidoyer za předvídatelnost škody). In: *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 2018, č. 3. Str. 20. ISSN 1210-6348.

²¹⁷ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 861.

²¹⁸ TICHÝ, L., Neuspokojivé řešení smluvní odpovědnosti za škodu v o z. (plaidoyer za předvídatelnost škody). In: *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 2018, č. 3. Str. 20. ISSN 1210-6348.

²¹⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

V rámci teoretického rozlišování lze konstatovat následující. V případě závazku vzniklého z civilního deliktu (porušení zákonné povinnosti) neexistuje do předmětného okamžiku mezi osobami žádný poměr, zatímco (logicky) v případě porušení smlouvy již mezi smluvními stranami závazkový právní poměr dříve existoval. Tento poměr vznikl svobodnou vůlí účastníků smlouvy, když tito dobrovolně přezvali vyjmenovaná práva a povinnosti nad rámec zákona – strany měly ve své moci od počátku svou kontraktační svobodu ve všech jejích aspektech.²²⁰ Popsaná vazba mezi smluvníky je v případě porušení závazku nepochybně užší a intenzivnější, než dojde-li ke vzniku újmy porušením povinnosti zákonné. Podobně i Pelikánová upozorňuje, že smluvní závazkový poměr představuje užší pouto mezi osobami, které mají dostát svému slovu, což ospravedlňuje důraznější následky.²²¹ Z uvedeného pramení i různé odlišnosti, které popíši v následujících odstavcích.

Zásadní rozdíl mezi mimosmluvními a smluvními případy náhrady škody spočívá v otázce zavinění. Pro vznik povinnosti k náhradě škody jako následku porušení smluvní povinnosti se nevyžaduje úmysl ani nedbalost škůdce.²²² Ten, kdo poruší svou povinnost ze smlouvy, nemá možnost se vyvinut, a to právě z důvodu irelevance zavinění. Z komparativního pohledu nejde v rámci evropských zemí o samozřejmý koncept; například v rámci německého BGB je ke vzniku povinnosti škůdce hradit újmu zapotřebí zavinění (§ 241 BGB), rovněž ABGB stojí na koncepci subjektivní odpovědnosti. V uvedených zahraničních úpravách se škůdce může (na rozdíl od občanského zákoníku) vyvinut, pokud vyvinul péči, kterou lze očekávat od rozumné osoby. Tyto koncepce z pohledu českého právníka nesdílím, když souhlasím s novou českou koncepcí objektivní odpovědnosti, zejména z důvodů popsaných v této kapitole. Za všechny bych na tomto místě demonstrativně podtrhl osobní svobodu a odpovědnost strany, která smlouvu dobrovolně uzavírá, což podle mého názoru ospravedlňuje přísnější přístup vůči takovému kontrahentovi, který příslušné pravidlo, které si „sám“ stanovil a převzal, poruší.

Srovnáním většiny právních řádů postavených na principech demokracie a právního státu lze dospět k závěru, že objektivní odpovědnost není nikdy zavedena do důsledku (tedy do své absolutní podoby), vždy je limitována určitými omezujícími prvky.

---

²²⁰ Jedná se o svobodu smlouvu uzavírat, svobodu volby smluvního partnera, předmětu, času a místa plnění. DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 170.

²²¹ PELIKÁNOVÁ, Irena. Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 2011, č. 3. Str. 16. ISSN 1210-6348.

²²² Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1566.

Český právní řád škůdci přiznává toliko oprávnění v podobě tvrdšího pravidla zprostit se (liberovat se) tvrzením a následně prokázáním, že mu ve splnění jeho smluvní povinnosti zabránila dočasně nebo trvale mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli (v teorii zpravidla charakterizovaná jako vyšší moc). K osvobození se z povinnosti hradit tento druh škody se budu věnovat ve zvláštní podkapitole.

Další rozdíl lze spatřovat v náhradě čisté ekonomické újmy, kdy u škod vzniklých porušením smlouvy je tato forma škody nahrazována benevolentněji.²²³ Zajisté bude svou roli pro účely náhrady prosté majetkové újmy hrát sdělení informací a konkretizace smlouvou převzatých povinností.

Dále je patrný důraz na předvídatelnost v případě škody porušením některé povinnosti, která byla obsahem závazku vzniklého dle smlouvy. Předvídatelnost by zde měla hrát důležitou roli (jakkoli by ale neměla být přehlížena ani u civilního deliktu).

Konečně u porušení zákonné povinnosti škoda spočívá v rozdílu mezi existujícím stavem před a po škodní události, kdežto u smluvní škody se většinou zjišťuje pozitivní zájem.²²⁴

V teorii lze rozlišovat koncepci kumulace nebo vzájemného vyloučení povinnosti nahradit škodu porušením smlouvy nebo vzniklou na základě deliktu.²²⁵ V našem právním okruhu platí, že dojde-li ke splnění všech předpokladů, jsou nároky dány současně. Záleží na poškozeném jako žalobci, jakou zvolí cestu.

3.1.4.4 Předmět náhrady škody

Ač se nejedná o vlastní zaměření této práce (tím jsou předpoklady vzniku povinnosti hradit újmu), budu se v krátkosti věnovat specifikům náhrady škody vzniklé porušením smlouvy. Náhrada škody v případě porušení smlouvy se dotýká především újmy majetkové (újmy na jmění). Až na výjimky totiž bude plnění, které je předmětem smluvního závazku majetkové povahy; také následky tohoto porušení budou tak povětšinou majetkové povahy. V rámci smluvní autonomie je ale účastníkům samozřejmě ponecháno na vůli, zda některým ze smluvních ujednání nerozšíří rozsah možné náhrady nemajetkové újmy. Považuji tedy z

---

²²³ Janoušková A. Čistě majetková újma. JANOUSHKOVÁ, A. Čistě majetková újma / reiner Vermögensschaden / pure economic loss a její náhrada v novém civilním právu. In: Výjezdni workshop z obchodního práva 10. – 12. 4. 2015 [online]. Praha: Univerzita Karlova, 2015 [cit. 15. 2. 2016]. Dostupné z: <http://www.prf.cuni.cz/anezka-janouskova-1404050706.html>.

²²⁴ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Deliktní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 90.

²²⁵ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Úvodní výklad před § 2894, marg. č. 203.

teoretických důvodů za korektní v rámci této kapitoly preferovat užší pojem škoda před termínem újma.

Cílem náhrady škody je obnovení stavu jako by k porušení smlouvy nedošlo. Existují dva teoretickoprávní přístupy náhrady škody vzniklé porušením smlouvy, přičemž oba pracují s právním pojmem *interesse* coby označení pro nahraditelné škody, které v sobě zahrnuje jak skutečnou škodu, tak i ušlý zisk²²⁶. Cílem náhrady může být buď dosažení stavu, jako by strany nikdy nevstoupily do jednání a smlouvu neuzavřely (princip negativní *interesse*), nebo stavu, jako by smlouva byla řádně splněna (pozitivní *interesse*).²²⁷

Oba koncepty náhrady se vylučují, nelze je kombinovat; tím by docházelo k obohacení poškozeného vůči stavu před škodnou událostí a k tomu právo náhrady škody směřovat nemá. Náhrada škody při porušení některého smluvního ujednání by měla reflektovat, že škoda takto způsobená má být nahrazena sice v plném rozsahu, ale pouze a právě v plném rozsahu, tedy jen jednou. Volba mezi pozitivní a negativní *interestí* je na poškozeném; procesně jde o jeho taktiku jako žalobce.

3.1.4.5 Skutková podstata § 2913

Vznik povinnosti nahradit škodu způsobenou porušením smluvního závazku je v rámci občanského zákoníku zakotven v § 2913. Povinnost nahradit škodu má osoba porušující protiprávním jednáním svou smluvní povinnost, v důsledku kterého škodu způsobí.

Z díkce citovaného ustanovení lze dovodit, že předpokladem pro vznik povinnosti k náhradě škody bude

- a) existence smlouvy
- b) protiprávní jednání škůdce (porušení smluvně převzaté povinnosti),
- c) vznik škody, a
- d) příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a vznikem škody.

Co se porušení smluvní povinnosti týče, půjde o situaci, kdy dlužník neoprávněně nedostojí očekáváním věřitele založeným smlouvou. Předmětné ustanovení nerozlišuje mezi kategorií či intenzitou porušení smlouvy; pro účely vzniku práv na náhradu škody tak není

²²⁶ MATULA, Zbyněk. *Culpa in contrahendo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-719-3. Str. 21.

²²⁷ ŠILHÁN, Josef. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-544-2. Str. 299.

podstatné, zda smluvní strana svou smluvní povinnost vůbec nesplnila, nebo se dostala pouze do prodlení s ní, popř. zda plnila vadně.

Základním předpokladem povinnosti k náhradě škody je vznik škody přičitatelný (protiprávnímu) jednání druhé smluvní strany. Někdy je jako samostatný předpoklad uváděna neexistence liberačního důvodu; tento předpoklad je ovšem dle mého názoru negativní a nezařazoval bych ho tedy přímo mezi samotné předpoklady vzniku povinnosti k náhradě škody.

Podrobněji rozpracované předpoklady vzniku povinnosti nabízí Melzer.²²⁸ Zde například samostatně rozděluje faktickou a právní přičitatelnost jako samostatné předpoklady. Takový přístup je jistě možný a pro názornost i vhodný, právě proto se této problematice věnuje následující část.

3.1.4.6 Příčinná souvislost a přičitatelnost

Mezi porušením smlouvy škůdcem a vznikem škody poškozeného musí být příčinná souvislost. Základní pravidla příčinné souvislosti zůstávají v zásadě stejná jako u deliktu. Na prvním místě je zkoumána faktická (přirozená) kauzalita a až po kladné odpovědi na její přítomnost lze přistoupit k řešení přičitatelnosti (omezení příčinnosti pomocí právních kritérií). Předmětem zkoumání je předně povaha porušení smlouvy, hodnota chráněného zájmu, popř. ochranný účel smlouvy, k jejímuž porušení došlo. Často skloňovanou kategorií v rámci porušení smluvního závazku je právě téma předvídatelnosti (např. viz Tichý²²⁹). „*Korektivem proti neúnosným a neefektivním dopadům této (bezbrehé) fyzické kauzality je přitom požadavek předvídatelnosti škody*“.²³⁰

V rámci této kapitoly se zaměřím na klíčové instituty související s porušením smlouvy, které mají ve srovnání s obecným deliktním právem zvláštní funkci; tím je předně zmíněná předvídatelnost a teorie ochranného účelu smlouvy (obě kategorie se prolínají).

Na kategorii předvídatelnosti je třeba nahlížet jako na nástroj právní kauzality, resp. jeden ze způsobů omezení kauzality faktické.²³¹ S tím související praktické dopady jsou například povinnosti a břemena tvrzení a důkazní co se předvídatelnosti týče; i když to přímo

²²⁸ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 316.

²²⁹ TICHÝ, L., Neuspokojivé řešení smluvní odpovědnosti za škodu v o z. (plaidoyer za předvídatelnost škody). In: *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 2018, č. 3. Str. 20 - 26. ISSN 1210-6348.

²³⁰ ŠILHÁN, Josef. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-544-2. Str. 332.

²³¹ <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/predvidatelnost-jako-prostredek-limitace-nahrady-skody-v-mezinarodnim-obchode-ii-cast> [online]. [cit. 2018-12-30].

neplyne ze zákona, lze soudit, že je na poškozeném, aby škůdci prokázal, že škoda se předvídat dala.

Na rozdíl od obchodního zákoníku, z jehož konceptu vyšší moci současný § 2913 vychází, není v rekodifikované skutkové podstatě výslovně použit termín předvídatelnost.²³² Předvídatelnost byla dříve (dle staré úpravy) explicitně stanovena jako podmínka pro vznik povinnosti nahradit škodu.²³³

Za současného stavu by se mohlo jevit, že zákonodárce chtěl předpoklad předvídatelnosti vyřadit z předmětné skutkové podstaty a že se bude do budoucna namísto něho aplikovat teorie adekvátnosti²³⁴ nebo speciální teorie tzv. ochranného účelu smlouvy.

Ve shodě s Bezouškou se domnívám, že vypuštění termínu předvídatelnost ze základní skutkové podstaty by občanskoprávním stykům nemělo být na újmu.²³⁵ Vhodnou interpretací by se mělo dospět k podobným závěrům, jako kdyby byl předpoklad předvídatelnosti výslovně zmíněn; například argumentem *ad absurdum*. Sama důvodová zpráva v případě porušení smlouvy podtrhuje význam předvídatelnosti pro vznik povinnosti škodu hradit („*rozsah náhrady škody podmiňuje její předvídatelnost*“²³⁶).

Například ani teorie adekvátnosti rovněž není v rámci českého právního řádu pozitivněprávně vymezena a navzdory tomu je její aplikace běžnou součástí zjišťování předpokladů povinnosti k náhradě škody. S kategorií předvídatelnosti daná skutková podstata navíc počítá, když na její absenci je explicitně navázán liberační důvod (podrobněji níže).

Podle mého názoru by praktický rozdíl mezi starou a novou úpravou – kdy na jedné straně stála předvídatelnost jako nutný předpoklad přičitatelnosti, zatímco nově je předvídatelnost toliko liberačním důvodem – mohl spočívat v důkazním břemeni. Doslovným výkladem by bylo možné dovodit, že za staré úpravy poškozený měl povinnost tvrdit a prokazovat, že škoda byla pro škůdce předvídatelná (a ten tedy měl „odpovědnost za škodu“). Za účinnosti občanského zákoníku by pak musel být aktivní škůdce, který měl porušit smlouvu; bude se muset liberovat (tvrdit a prokazovat), že škoda pro něj byla nepředvídatelná.

²³² <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/predvidatelnost-jako-prostredok-limitace-nahrady-skody-v-mezinarodnim-obchode-ii-cast> [online]. [cit. 2018-12-30].

²³³ TICHÝ, L., Neuspokojivé řešení smluvní odpovědnosti za škodu v o.z. (plaidoyer za předvídatelnost škody). In: Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. Praha: [Ústředí české advokacie], 2018, č. 3. Str. 20 - 26. ISSN 1210-6348.

²³⁴ Pro tento závěr by svědčila i diskuze, o které se píše v důvodové zprávě k § 2909 - 2914.

²³⁵ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1570.

²³⁶ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

Ačkoli uvedený závěr je jistě možný (a dokonce by ulehčoval postavení poškozeného, což je nezanedbatelný argument), domnívám se, že pomocí teleologického výkladu by předvídatelnost měla stále hrát svou úlohu i v rámci samotných předpokladů vzniku povinnosti k náhradě škody; pokud by se k takovému výkladu judikatura nepřiklonila, bylo by *de lege ferenda* možné uvažovat o korekci zákonného ustanovení.

Dle mého názoru by i za nyní účinné úpravy poškozená strana smlouvy měla mít povinnost předpoklad předvídatelnosti (resp. přičitatelnost) prokazovat. To ovšem nebrání konstrukci, aby se škůdce argumentem nepředvídatelnosti liberoval. V této souvislosti Tichý upozorňuje na narušení rovnováhy mezi smluvními stranami, co se náhrady (ne)předvídatelné škody týče.²³⁷

Ve smyslu níže popsaného ochranného účelu smlouvy se bude v důsledku aplikace § 2913 hradit jen taková škoda, která je pokryta ochranným účelem smlouvy.²³⁸ Ačkoli je vzorem této teorie doktrína ochranného účelu normy, nebylo by podle mého názoru vhodné obě koncepce bez dalšího směřovat, když smlouva je svým posláním zcela jiná konstrukce než delikt a její ochranný účel nemůže už z povahy věci být stejný jako ochranný účel zákona. „*Účelem smlouvy je totiž chránit legitimní očekávání smluvních stran a spravedlivě rozložit riziko mezi smluvní strany.*“²³⁹ Účastníci smlouvy své zájmy mohou zahrnout do úvah v rámci kontraktace a posouzení výhodnosti smlouvy. Každá osoba vstupující do kontraktačního procesu by si tak měla dopředu řádně promyslet, jaké povinnosti je na sebe schopna převzít. Ochranný účel smlouvy se vztahuje pouze na ty potenciální škody, které byly stranám zřejmé; vyjádřeno jinak, nepředvídatelné škody se nehradí.

K použití ochranného účelu smlouvy v českém právním řádu již došlo i v rozhodovací činnosti Ústavního soudu. Základní myšlenka tkví v závěru, že „*dlužník neodpovídá za všechny následky porušení smlouvy, nýbrž jen za porušení těch zájmů, jejichž ochrana byla účelem porušené smlouvy*“.²⁴⁰ Opět se ve své podstatě jedná o omezení přičitatelnosti.

²³⁷ TICHÝ, L., Neuspokojivé řešení smluvní odpovědnosti za škodu v o z. (plaidoyer za předvídatelnost škody). In: Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. Praha: [Ústředí české advokacie], 2018, č. 3. Str. 26. ISSN 1210-6348.

²³⁸ ŠILHÁN, Josef. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-544-2. Str. 327.

²³⁹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1570.

²⁴⁰ „*Teorie ochranného účelu je založena na tom, že dlužník neodpovídá za všechny následky porušení smlouvy, nýbrž jen za porušení těch zájmů, jejichž ochrana byla účelem příslušné smlouvy, přičemž ohledně ochranného účelu není rozhodné výslovné vyjádření smluvních stran, nýbrž to, zda tyto zájmy leží věcně ve směru a v rámci smlouvou převzatých povinností.*“ Nález Ústavního soudu - senátu ze dne 1.11.2007, sp. zn. I. ÚS 312/05 - 1 [ASPI ID: JUD103457CZ].

Není rozhodující výslovné vyjádření účastníků smlouvy, „*nýbrž to, zda tyto zájmy leží věcně ve směru a v rámci smlouvou převzatých povinností*“²⁴¹ Podle Šilhána by se ochranný účel smlouvy měl vztahovat jen na ta rizika, která byla stranami při uzavírání kontraktu vyjevena.²⁴² Dovolím si dílem polemizovat s uvedeným názorem, jelikož pojem „vyjevit“ dle mého názoru evokuje dojem, že strana je povinna svého smluvního partnera výslovně upozornit na dané skutečnosti i veškerá úskalí a skrytá rizika. V tomto smyslu by šlo o příliš extenzivní výklad. Domnívám se, že žádná ze stran nemá povinnost výslovně upozorňovat druhou stranu na veškerá potenciální nebezpečí (když toto ani není prakticky v jejich v silách). Věřitel nemá povinnost „vyjevit“ taková nebezpečí, která by dlužník (tím spíše dlužník v režimu § 5) měl sám předvídat. Klonil bych se tak k přísnějšímu výkladu (zvýšením požadavků na věřitele), když smluvní strana by si měla v rámci kontraktace řadu informací sama obstarat. K některým informacím se například může nejsnáze dostat potenciálně poškozený sám (každý člověk odpovídá za své jednání). Samozřejmě jde vždy o posouzení konkrétního případu. Jako přílehlavý se mi tak jeví Bezouškův výklad, dle kterého by měla strana upozornit svého smluvního partnera toliko na skutečnosti, v jejichž důsledku může dojít k abnormální – nepředvídatelné újmě.²⁴³

Při posuzování předvídatelnosti vzniku a rozsahu škody by mělo docházet k zohlednění jak subjektivních (které strana měla k dispozici), tak i objektivních informací (které strana měla mít k dispozici).²⁴⁴ Je ovšem otázkou, zda by vůbec měl osobní faktor škůdce hrát nějakou roli, když předmětné ustanovení je založeno na objektivním principu. Není vyloučeno, že by se předvídatelnost poměřovala k postavení myšlené rozumné osobě.²⁴⁵ Faktor předvídatelnosti se pak váže k okamžiku uzavření smlouvy.²⁴⁶

Dle Nejvyššího soudu se o nepředvídatelnou škodu jedná, nemohla-li ji smluvní strana předvídat s přihlédnutím ke všem skutečnostem, které znala nebo měla při obvyklé péči znát

²⁴¹ Podobně Pipková. In: PIPKOVÁ, Petra Joanna. Ochranný účel normy a jeho význam pro vymezení rozsahu odpovědnosti za škodu (k § 2910 NOZ). *Právník*, roč. 152, č. 9, 2013.

²⁴² ŠILHÁN, Josef. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-544-2. Str. 327.

²⁴³ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1570.

²⁴⁴ ŠILHÁN, Josef. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-544-2. Str. 328.

²⁴⁵ Podobnou úvahu rozvádí Melzer. MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2018. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 339.

²⁴⁶ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1570.

v době vzniku závazkového vztahu a právem se tedy domnívala, že porušením povinnosti, kterého se dopustila, taková škoda vzniknout nemůže.²⁴⁷

Shrnu-li výše uvedené, dle ochranného účelu smlouvy, není-li v objektivních silách strany určité nebezpečí předvídat, neměla by být hnána k povinnosti nahradit škodu porušením smluvní povinnosti vzniklou. Strany by měly být nuceny přijmout přiměřená opatření, aby zabránily vzniku předvídatelných škod.

V rámci občanského zákoníku není explicitně řešen stupeň pravděpodobnosti, tedy míra, do jaké lze relevantní událost předvídat. Škůdce tak sice má příležitost tvrdit a prokazovat nepředvídatelnost škody, a tím zmírňovat svou povinnost k plné náhradě škody (či ji až vyloučit), záleží ale *ad hoc* na posouzení soudu²⁴⁸, zda ten uzná příslušnou skutečnost za předvídatelnou.²⁴⁹

Ustanovení § 2913 má osobní, věcnou i časovou působnost, která limituje jeho dosah. Obdobně jako u ochranné normy musí dojít k naplnění každé uvedené roviny. Nevznikne-li povinnost k náhradě újmy na smluvní úrovni, nevylučuje to ovšem bez dalšího možnost vzniku povinnosti hradit újmu na delikt ní úrovni; procesně by ale pro poškozeného podle mého názoru mohlo jít o složitou cestu.

Předvídatelnost (jako důležitou kategorii v rámci zkoumání předpokladů vzniku povinnosti hradit škodu vzniklou porušením smlouvy) lze kromě ochranného účelu smlouvy dovodit i skrze teorii adekvátnosti. Obdobně jako u deliktu, i zde je přičitatelnost vyloučena, není-li (z objektivního hlediska) následek očekávatelný nebo pravděpodobný.

3.1.4.7 Zúčastněné osoby

Obsahem smlouvy jsou práva a povinnosti účastníků smlouvy. Náhradu škody může předně požadovat některá ze stran závazku smlouvou založeného; v této souvislosti se hovoří o principu relativity, ze kterého plyne, že osoby stojící stranou závazku nemají zásadně práva ani povinnosti z dané smlouvy. Nabízí se pak ale logická otázka, jak postupovat, byla-li konkrétní smlouva sjednána ve prospěch třetí osoby. Nemusí se přímo jednat o *contractus in favorem tertii*, ze kterého bude výslovně vyplývat zájem třetí osoby. Postačí, má-li jí tato

²⁴⁷ Hranici mezi předvídatelností škody řešila opakovaně judikatura. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 25. 2.2004, sp. zn. 29 Cdo 2700/2000 [ASPI ID: JUD99643CZ], Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 27. 1.2016, sp. zn. 91Co 287/2015 [ASPI ID: JUD350496CZ].

²⁴⁸ Srov. závěr Nejvyššího soudu. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 8. 1.2003, sp. zn. 29 Odo 690/2001 [ASPI ID: JUD25232CZ].

²⁴⁹ Předvídatelnost jako prostředek limitace náhrady škody v mezinárodním obchodě - II. část | Právní prostor. Právní prostor [online]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/predvidatelnost-jako-prostredek-limitace-nahrady-skody-v-mezinarodnim-obchode-ii-cast>.

smlouva sloužit podobně jako hlavní smluvní straně. V souladu s ustanovením § 2913 je tato osoba při porušení smlouvy oprávněna k náhradě škody (nemá však právo na splnění smluvní povinnosti dlužníka ze smlouvy).

Už i z „předrekodifikační“ judikatury vyplývalo, že poškozený se může dovolávat porušení smluvní povinnosti i v případě, že není škůdcovým spolukontrahentem.²⁵⁰ Občanský zákoník toto pravidlo nově kodifikuje. Ve své podstatě se jedná o výjimku zásady relativity, a založení tzv. vnějšího působení smlouvy.²⁵¹

Poměr třetí osoby k závazku by měl být kvalifikovaný a pro dlužníka existence a postavení této osoby zjevné. Občanský zákoník upřesňuje, koho lze za poškozenou třetí osobu považovat, čímž okruh možných dotčených subjektů oproti dřívější právní úpravě a rozhodovací praxi zároveň zužuje.²⁵² Poškozeným neúčastníkem smlouvy může být z právního hlediska jen ten, jehož zájmu mělo splnění ujednané povinnosti zjevně sloužit. Zejména se bude jednat o podmínku rozpoznatelnosti při uzavření smlouvy, blízkost třetí osoby k hlavnímu plnění, oprávněný zájem věřitele i potřebu ochrany třetí osoby.²⁵³ Nepůjde tak například o děti nájemcovy domácnosti, když v nájemní smlouvě smluvní strany uvedou, že v pronajímaném bytě bude nájemce žít toliko se svou manželkou.

V rámci kontraktů, které slouží širšímu počtu osob než těm, které smlouvu uzavírají, lze účastníkům smlouvy velmi doporučit na tyto skutečnosti upozornit (ideálně) přímo v rámci textu smlouvy a pojistit si tak, že druhá strana předmětné informace bude mít k dispozici (a zohlední tak i další osoby).

Nevyplýnulo-li zcela jasně z výše uvedeného textu, podtrhnu výslovně, že právo na náhradu škody pro třetí osobu vzniká přímo jí. Konstituuje se zde tak aktivní legitimace osoby stojící mimo závazek k vymáhání škody.

---

²⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 25. 3.2003, sp. zn. 29 Odo 378/2001 [ASPI ID: JUD27509CZ]. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 29. 7.2008, sp. zn. 25 Cdo 1417/2006 [ASPI ID: JUD140491CZ].

²⁵¹ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. § 2894, marg. č. 47.

²⁵² Náhrada škody za porušení smluvní povinnosti a j | epravo.cz. *EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem - Sběrka zákonů, judikatura, právo* [online]. Copyright © EPRAVO.CZ, a.s. 1999 [cit. 17.11.2018]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nahrada-skody-za-poruseni-smluvni-povinnosti-a-jeji-limity-95539.html>.

²⁵³ ŠILHÁN, Josef. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-544-2. Str. 306.

3.1.4.8 Liberace

Ani tehdy, není-li smlouva splněna řádně a jsou-li naplněny další předpoklady pro vznik povinnosti na náhradu škody, nemusí škůdce být automaticky hnán k povinnosti škodu takto vzniklou uhradit. Za určitých okolností se – za splnění relativně přísných podmínek – může škůdce této své povinnosti zprostit. Následky jsou fakticky stejné, jako kdyby prokázal, že škodu nezavinil (zavinění *stricto sensu* ale nehraje pro vznik povinnosti škodu hradit roli). Ke zproštění povinnosti k náhradě škody v případě deliktu postačuje vyvinění, zatímco v rámci smluvní povinnosti se vyžaduje liberace jako přísnější měřítko.²⁵⁴ Je na škůdci, aby tvrdil a prokázal existenci relevantního liberačního důvodu.

Bylo by nepřesné možnosti liberace spojovat jen s tématem náhrady škody. Konkrétní důvody liberace nejsou kazuisticky nikde vypočteny a ani by to nebylo dost dobře možné. Způsoby liberace jsou v zákonech upraveny obecně tak, aby se jednotlivé případy pod ně mohly podřadit. Liberační důvody může obsahovat v souladu se smluvní autonomií i smlouva samotná.

Šilhán rozděluje celkem tři obecné roviny obrany osoby porušující smlouvu, a to týkající se příčin porušení smlouvy, následků porušení a uplatnění práv v konkrétní situaci.²⁵⁵

Liberačním důvodům se věnuje ustanovení § 2913 odst. 2. Povinnosti k náhradě škody se škůdce zproští, prokáže-li, že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli. Tento výčet je založen na kumulativním principu – je třeba splnění všech uvedených podmínek. Nicméně jde o pravidlo dispozitivní, lze ho smluvně upravovat.

Podle mého názoru jsou v rámci citovaného pravidla popisovány případy vyšší moci; podobný závěr lze dovodit i z důvodové zprávy k § 2913.²⁵⁶ Dle názoru Hrádka nelze ale institut *vis maior* a okolnosti dle § 2913 bez dalšího chápat jako synonyma.²⁵⁷ Úkolem judikatury k předmětnému ustanovení bude do budoucna stanovit hranici, do které bude možné liberační

²⁵⁴ MELZER, Filip. Corpus delicti aneb obrana úpravy deliktního práva v návrhu občanského zákoníku. Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. Praha: [Ústředí české advokacie], 2011, č. 3. Str. 25. ISSN 1210-6348.

²⁵⁵ ŠILHÁN, Josef. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-544-2.

²⁵⁶ „Na škůdce dopadá tvrdší pravidlo o možnosti zprostit se (liberovat se) důkazem, že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli (v teorii zpravidla charakterizovaná jako vyšší moc).“ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

²⁵⁷ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 965.

důvody uplatňovat. Například Melzer dovozuje, že charakteristickými rysy pro vyšší moc jsou vnější provenience, mimořádnost, popřípadě též nepředvídatelnost či nepřekonatelnost.²⁵⁸

Překážku lze vymezit jako okolnost, která brání dlužníkovi ve splnění jeho (zde smluvně převzaté) povinnosti.²⁵⁹

Mimořádnou bude taková překážka, která se zpravidla nevyskytuje, a to ani v podobě náhody, která se čas od času může přihodit. Prodejce piva na koncertě pod širým nebem musí předpokládat, že může pršet, tato událost je sice náhodná, ale nikoli mimořádná. Prodejní stánky by tak měly být opatřeny ochrannou střechou či plachtou. Jednalo by se sice o náhodu, pokud by zrovna v den a hodinu koncertu začalo pršet, nicméně tato náhoda by nebyla mimořádná. Pokud by na stánek spadlo elektrické vedení v důsledku vichřice, byla by to událost mimořádná, která by překážela v provozu stánku.

Nepředvídatelná je taková překážka, o které škůdce nemohl objektivně dopředu vědět, a to při vynaložení řádné péče. V podrobnostech odkazují výše na kapitulu o předvídatelnosti. Na tomto místě lze dodat, že při hodnocení této kategorie nebude možné brát v úvahu vnitřní (subjektivní) okolnosti škůdce, ale pouze exaktní (objektivní) „hlediska standardu péče, kterou lze od rozumné osoby očekávat“²⁶⁰. Některé následky porušení smlouvy jsou velmi vzdálené od jednání spočívající v porušení smlouvy, a nejsou tak kryty adekvátností ani ochranným účelem smlouvy.²⁶¹ Nepředvídatelnou bude například překážka v případě výstavby nemovitosti ze strany stavební společnosti, kdy v průběhu stavebních prací do budovy uhoří blesk, v důsledku čehož část budovy shoří a zhotovitel se dostane do prodlení, čímž objednateli vznikne konkrétní škoda.

Nepřekonatelnou bude překážka, kterou smluvník nemá v moci odstranit, a to i kdyby podstoupil všechna dostupná opatření. Je-li možné povinnost splnit, byť by toto splnění bylo složité či nákladné, potom se nejedná o překážku nepřekonatelnou.²⁶² „*Tím je třeba rozumět vynaložení takových prostředků, které lze na smluvní straně požadovat a jejichž vynaložení není v jasném nepoměru k chráněnému zájmu.*“²⁶³

²⁵⁸ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 123.

²⁵⁹ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 322.

²⁶⁰ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 965.

²⁶¹ ŠILHÁN, Josef. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-544-2. Str. 209.

²⁶² Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1674.

²⁶³ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 966.

Rozdíl mezi nepřekonatelností a nepředvídatelností vnímám i co do okamžiku hodnocení překážky; nepředvídatelnost je kategorie z pohledu před vznikem nepříznivého následku, zatímco nepřekonatelnost by měl být hodnocena až *ex post* po jeho vzniku. Pro kategorii nepředvídatelnosti i nepřekonatelnosti bude podle mého názoru hrát roli postavení osoby předvídající ve smyslu § 4 a § 5, jelikož tyto obecné kategorie lze užít bez konkrétního zákonného odkazu.²⁶⁴

Překážka má být konečně nezávislá na vůli dlužníka. Souhlasím s Bezouškou, že nemusí jít o nejšťastněji formulovanou dikci. *De lege ferenda* by se jako výstižnější jevílo označit tuto podmínku liberace jako překážku, která vzniká mimo sféru kontroly dlužníka.²⁶⁵ Obdobně Melzer doporučuje hovořit v tomto kontextu o externích okolnostech, tedy takových, které leží mimo oblast jejího vlivu.²⁶⁶

Druhá věta ustanovení § 2913 odst. 2 vyřazuje některé případy z možnosti zproštění povinnosti; jde tak o určitou výjimku z výjimky ze vzniku povinnosti hradit škodu v důsledku porušení smlouvy. Vznikne-li tak překážka ve výše uvedeném smyslu toliko ze škůdcových osobních poměrů nebo až v době, kdy je škůdce v prodlení s plněním smluvně převzaté povinnosti, nebude možno o škůdcově liberaci uvažovat. Stejně tak se škůdce nemůže zprostit své povinnosti hradit škodu pro překážku, kterou se ve smlouvě zavázal překonat. Zde jde o praktický dopad upřednostnění principu autonomie vůle nad možnost liberace.

---

²⁶⁴ Podrobněji k tématu povinnosti předvídat např. TICHÝ, L., Neuspokojivé řešení smluvní odpovědnosti za škodu v o z. (plaidoyer za předvídatelnost škody). In: Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. Praha: [Ústředí české advokacie], 2018, č. 3. Str. 24. ISSN 1210-6348.

²⁶⁵ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1573.

²⁶⁶ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 340.

3.2 Vznik újmy

3.2.1 Obecně

V pořadí druhým základním předpokladem, bez kterého povinnost nahradit újmu nenastane, je vznik škody či nemajetkové újmy. Škoda, resp. újma, je centrálním pojmem deliktního práva. V širokém slova smyslu se jedná o každou újmu způsobenou na majetku, právech nebo osobě.

Újmu by bylo na jedné straně možné označit (spolu s kauzalitou, případně osobou škůdce coby vždy obligatorních předpokladů) za nejdůležitější předpoklad deliktní odpovědnosti, jelikož bez jejího vzniku jednoduše nemůže žádná povinnost k náhradě újmy vzniknout – nebylo by co nahrazovat. Újma je předpoklad, který musí být přítomný jak u subjektivní, tak i u objektivní odpovědnosti. Na rozdíl od bezdůvodného obohacení (tzv. kvazideliktu²⁶⁷) se u náhrady škody kompenzuje újma; u kondikce se odčerpává neoprávněná výhoda získaná obohacením.²⁶⁸ U obou kategorií je v centru pozornosti jiná osoba.

V základu je rozeznávána újma vzniklá na majetkových statcích a ta, která se projevila na statcích bez majetkové hodnoty. Toto rozdělení reflektuje občanský zákoník v rámci § 2894, tedy prvního ustanovení hlavy III.²⁶⁹ Jakmile jsou splněny předpoklady pro přičtení újmy poškozeného škůdci, pak se *ex lege* bez dalšího hradí škoda.²⁷⁰ Újma imateriální se nahradí pouze za předpokladu, že tato náhrada má oporu v zákonném ustanovení či v konkrétním smluvním ujednání.

Majetkové újmy vznikají poškozené osobě na jejím majetku, vlastnictví, resp. na věcech v právním slova smyslu. Nemajetkové újmy vznikají zejména na osobnostních či přirozených právech člověka. Rozlišování škody a ideální újmy má ale i hlubší logiku. Jádro štěpení těchto kategorií nutno hledat v základním rozdělení občanského práva. Dojde-li k poškození majetku (majetkové právo), vzniká škoda, dojde-li k „poškození“ osoby (právo osobní či osobnostní), vzniká nemajetková újma.

Újma v případě zásahu do vlastnictví vzniká v konkrétním momentě, ve kterém k poškození došlo. V případě ušlého zisku půjde o okamžik, kdy mělo dojít k navýšení majetku.

²⁶⁷ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. Římské právo. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. Str. 220.

²⁶⁸ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Deliktní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 90.

²⁶⁹ SVEJKOVSKÝ Jaroslav. Náhrada škody – závazky z deliktů. Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. Praha: [Ústředí české advokacie], 2011, č. 5, str. 34. ISSN 1210-6348.

²⁷⁰ Obdobně Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1497.

V případě nemajetkové újmy by se dle mého názoru mělo rozlišovat, zda taková újma je jednorázová či trvající, mezi tím, kdy k zásahu došlo a kdy se projevil a konečně, na jakém konkrétním statku byla způsobena. Obecně bych se klonil spíše k závěru, že ke vzniku nemajetkové újmy dochází v okamžiku, kdy se negativní následky ve sféře poškozeného projeví. Například nemajetková újma z důvodu délky soudního řízení vzniká v okamžiku, kdy se poškozený o vzniklé nemajetkové újmě dozví,²⁷¹ újma z nezákonného vzetí do vazby vzniká již v souvislosti s vykonáním vazby.²⁷²

3.2.2 Škoda (majetková újma)

Majetková škoda je újma na materiálních statcích, tedy hodnotách, které nejsou součástí duševní či tělesné sféry člověka. Škodu lze vyjádřit v penězích, protože peníze mají relativně přesnou tržní hodnotu.²⁷³ Poměrně jednoduše je možné vyčíslit výši způsobené škody, jelikož tato majetková újma podléhá objektivním kritériím. Výši škody je možné zjistit nezávisle na subjektivních pocitech, vlastnostech či názorech dotčené osoby.²⁷⁴

Majetková újma se tradičně dělí na skutečnou škodu a ušlý zisk, a to již od dob římského práva. Římané rozlišovali *damnum emergens* (doslova škoda vcházející), což byla majetková újma, která skutečně objektivně nastala a na druhé straně *lucrum cessans* jako škodu „zahálející“ – ustupující zisk, tedy dnes označovanou jako ušlý zisk; to byla ztráta, ke které by nedošlo, kdyby nebyla věc bývala poškozena.²⁷⁵

Také dle předrekodifikační české judikatury (která je v tomto smyslu použitelná i za účinnosti občanského zákoníku) se za škodu považuje majetková újma vyjádřitelná v penězích, která se projevuje buď jako skutečná škoda nebo jako ušlý zisk.²⁷⁶

Podle § 2894 občanského zákoníku je škoda vymezena jako újma na jmění; podle § 495 se pod jmění řadí pohledávky i dluhy. Za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb. byla terminologie odlišná. Současná se jeví jako logická, a to mj. s ohledem na vymezení pojmu společného jmění

²⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 22.11.2011, sp. zn. 30 Cdo 96/2011 - I. [ASPI ID: JUD208418CZ].

²⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 30.10.2013, sp. zn. 30 Cdo 1203/2012 [ASPI ID: JUD245328CZ].

²⁷³ Stanovisko Nejvyšší soud ČR - kolegium ze dne 18.11.1970, sp. zn. Cpj 87/70 [ASPI ID: JUD1200CZ]. Dále Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1498.

²⁷⁴ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Delikt ní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 97.

²⁷⁵ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. Římské právo. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. Str. 223.

²⁷⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 31. 1.1996, sp. zn. II Odon 15/96 [ASPI ID: JUD5872CZ].

manželů. Pod jmění se tak nyní zařazují jak aktiva, tak i pasiva. Majetek je tak nadále nutné chápat jen co do aktivní složky jmění.

Zopakují důležité pravidlo vyplývající z již uvedeného § 2894 – škoda se hradí vždy, a to na rozdíl od nemajetkové újmy. Není-li stanoveno něco jiného, hradí se pouze majetková újma. Není-li stanoveno jinak, nemajetková újma se nehradí. Případy náhrady nemajetkové újmy jsou ale v občanském zákoníku pojaty poměrně velkoryse.

Pod škodu se nejčastěji řadí věcné škody, tedy přímé majetkové škody, a to ať už jde o poškození věci, kdy je pouze zmenšena užitečnost věci (viz česká úprava v § 2969 odst. 1), nebo přímo její zničení.

3.2.2.1 Skutečná škoda

Skutečná škoda je jedním ze dvou hlavních forem újmy na jmění. Spojení skutečná škoda se nejčastěji uvádí – v protikladu k ušlému zisku – jako pozitivní škoda za zmenšení existujícího majetku.²⁷⁷ Skutečná škoda spočívá ve zmenšení majetkového stavu poškozeného a reprezentuje majetkové hodnoty, které by bylo nutno vynaložit, aby došlo k uvedení věci do předešlého stavu.²⁷⁸ Skutečnou škodou je nejen samotná škoda na věci, ale i škoda na majetkových právech a dalších hodnotách.²⁷⁹ Uplatnění skutečné škody je nezávislé na uplatnění ušlého zisku.

Skutečná škoda má pro poškozeného tu „výhodu“, že její prokázání bývá snazší; tato škoda je exaktní, snadno vyčíslitelná. Poškozený přichází o tu část svého majetku, která mu patřila (patří), tedy o některou svou věc, ať už hmotnou či nehmotnou (viz § 1011). Jinak řečeno, jde o zmenšení hodnoty existujícího práva osoby poškozené.²⁸⁰ Bezouška zdůrazňuje, že pod skutečnou škodu spadají i vedlejší, poškozeným smysluplně vydané náklady na odvracení, zjištění či odstranění škody.²⁸¹

Škodou se rozumí i vznik dluhu, což uznává i občanský zákoník; jedná se o nové širší pojetí, které zákon č. 40/1964 Sb. nezakotvoval, a tehdejší judikatura tuto koncepci „kryla“.²⁸²

²⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 31.10.2013, sp. zn. 29 Cdo 3405/2010 [ASPI ID: JUD245761CZ].

²⁷⁸ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR - pléna ze dne 22. 2.1967, sp. zn. Pls 3/67 [ASPI ID: JUD8016CZ].

²⁷⁹ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. Praha: Linde, 2008. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7.

²⁸⁰ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Deliktární právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 103.

²⁸¹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1689.

²⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 20. 2.2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001 [ASPI ID: JUD26509CZ].

Předrekodifikační praxi, kdy musel poškozený nejprve dluh zaplatit a až následně uplatnit, si dovolím označit za produkt formalistického přístupu. Z pohledu spravedlnosti mi přijde absurdní, že poškozený byl za účinnosti staré úpravy nucen vynaložit ze svého jmění konkrétní majetek a až poté mohl žádat náhradu.

Od 1. 1. 2014 vznik škody zahrnuje i případy rozšíření pasiv.²⁸³ Prakticky tak nyní může poškozený oproti staré úpravě s úspěchem žádat, aby byl škůdcem zproštěn dluhu, a to i předtím, než samotný dluh zaplatí. Toto právní pravidlo považují nejen za rozumné a spravedlivé, ale i za jediný přístup, který lze legitimně obhájit. Do budoucna tak vznik pasiv lze podřadit (spolu se snížením aktiv) pod skutečnou škodu.

3.2.2.2 Ušlý zisk

Ušlý zisk je tradiční součástí škody. Jedná se ve své podstatě o ušlý majetkový prospěch spočívající v nenastalém zvětšení majetku poškozeného, který bylo možno důvodně očekávat s ohledem na pravidelný běh věcí, kdyby nebylo došlo ke škodné události. Ušlý zisk se řadí do kategorie následných ekonomických újem.²⁸⁴

Spálení včelího úlu závistivým sousedem je skutečnou škodou, zatímco zastavení produkce medu poškozeným včelařem je ušlým ziskem. Dle § 2952 je ušlý zisk to, co poškozenému ušlo. „*Škodná událost tvoří překážku, která zabránila rozmnožení majetku*“.²⁸⁵ Ušlý zisk byl upraven jak v ABGB, tak i v obou civilních kodexech z druhé poloviny 20. století.²⁸⁶

Ušlý zisk je svou podstatou následnou ekonomickou újmou, která spočívá ve ztrátě v důsledku zásahu zpravidla do vlastnického práva. V této souvislosti se ušlý zisk odlišuje od čisté majetkové újmy, kterou občanský zákoník dovoluje nahradit pouze ve specifických případech (typicky skrze § 2910 větu druhou).

²⁸³ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 236.

²⁸⁴ Janoušková A. Čistě majetková újma. JANOUSHKOVÁ, A. Čistě majetková újma / reiner Vermögensschaden / pure economic loss a její náhrada v novém civilním právu. In: Výjezdni workshop z obchodního práva 10. – 12. 4. 2015 [online]. Praha: Univerzita Karlova, 2015 [cit. 15. 2. 2016]. Dostupné z: <http://www.prf.cuni.cz/anezka-janouskova-1404050706.html>.

²⁸⁵ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1690.

²⁸⁶ TICHÝ, Luboš, ed. *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. Vodnář, 2005. ISBN 80-85889-63-3. Str. 83.

V případě ušlého zisku totiž na straně poškozeného nedochází ke zmenšení majetku (jako u skutečné škody), ale dochází ke ztrátě očekávaného přínosu. V případě ušlého zisku poškozený přichází o to, co by býval – nebýt škodní události – měl. Tichý v souvislosti s ušlým ziskem hovoří o škodě budoucí.²⁸⁷

Naděje na zisk by měla být odůvodněná, podložená reálnými okolnostmi, ze kterých lze usuzovat, že k zamýšlenému zisku by skutečně bývalo došlo, nebýt škodné události.²⁸⁸ Nelze jako ušlý zisk označit pouze eventuální, nepravděpodobný nebo smyšlený majetkový prospěch, který by v budoucnu mohl poškozený získat při naplnění nejistých podmínek. Při výše uvedeném případě poškozeného včelaře, který rok co rok eviduje stabilní zisk z produkce medu, by velmi pravděpodobně bylo možné usuzovat, že při zničení úlu dojde k poklesu zisku včelaře. Škodící soused tak bude kromě vlastní škody na úlu povinen k této náhradě za zisk z medu. Kdyby se ovšem až v rámci daného roku dle svého tvrzení včelař nově rozhodl prodávat i včelí vosk, mohl by se dostat do důkazních potíží, zda by tento ušlý zisk byl skutečně odůvodněný.

Dle ustálené a i v dnešních podmínkách stále použitelné judikatury musí být stanovení ušlého zisku provedeno tak, aby došlo ke zjištění pravděpodobné výše blížící se podle běžného uvažování jistotě (tzv. konkrétní ušlý zisk). Občanský zákoník je potud vstřícnější vůči poškozeným, že nelze-li výši náhrady škody přesně určit, určí ji podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností případu soud (§ 2955). Zde půjde o tzv. abstraktní ušlý zisk (pravidelný).²⁸⁹

Považuji rovněž za správné závěry judikatury, že pouhé zmaření zvažovaného obchodního záměru nelze považovat za ušlý zisk v právním slova smyslu.²⁹⁰

3.2.2.3 Čistá majetková újma

Tématu čisté majetkové újmy (*reiner Vermögensschaden*) se v předkládané práci věnuji na jiném místě, a to v souvislosti s ochranným účelem normy. Pro přehlednost si na tomto místě dovolím zopakovat pouze zásadní charakteristiky daného institutu.

²⁸⁷ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Deliktní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 103.

²⁸⁸ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 864.

²⁸⁹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1690.

²⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 28. 1.2009, sp. zn. 25 Cdo 3586/2006 [ASPI ID: JUD145366CZ].

Jako výstižné vymezení čisté ekonomické újmy lze uvést následující: jedná se o škodu vzniklou na majetku, a to bez zásahu do absolutního práva poškozeného.²⁹¹ „Poškozenému se sníží hodnota jeho majetku, aniž by došlo k narušení jeho zdravotního stavu, poškození jeho vlastnictví nebo zásahu do jeho jiných právem chráněných statků“.²⁹²

Z historického pohledu lze zájem o čistou ekonomickou škodu vidět ve druhé polovině 20. století.²⁹³ Typickými případy vzniku prosté hospodářské újmy je porušení inženýrské sítě při provádění stavebních prací, v důsledku kterého je poškozen ekonomický chod okolního obchodního závodu. Obecně podnikatelské vazby a poměry budou zřejmě nejčastějšími situacemi, při nichž se s tímto typem škody bude lze setkat.

Čistá ekonomická škoda není nahrazována vždy. V českém občanském právu přichází náhrada v úvahu při jejím vzniku nemravným jednáním, porušením ochranné normy či v případě porušení smlouvy. Důvodem tohoto poměrně restriktivního přístupu je předně obtížná předvídatelnost ze strany škůdce a riziko zahlcení soudů novým nápadem.

3.2.3 Nemajetková újma

Nemajetková (imateriální) újma vzniká zásahem do všech statků osoby, které se netýkají přímo jejího majetku. Nemateriální újma představuje „opak škody, tedy nepříznivý dopad škodné události do jiných hodnot, než je jmění“²⁹⁴. „Imateriální škody jsou újmy hodnotových obsahů lidského života, které nelze měřit v penězích.“²⁹⁵ Tato ideální újma se projevuje v těžko uchopitelné sféře osobního strádání, nepohodlí, bolesti či jiných nežádoucích účinků spojených se zásahem do lidských hodnot. Nemateriální újmy mohou být sice způsobeny i osobám právnickým (jako např. zásah do pověsti)²⁹⁶, ale typicky bude tento druh újmy spočívat právě v zásahu do sféry osobnosti člověka.

Imateriální újma vzniká především na životě, zdraví (jak fyzickém tak psychickém) nebo svobodě jednotlivce, jeho důstojnosti či cti, (společným jmenovatelem je, že nemají tržní

²⁹¹ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Delikt ní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 115.

²⁹² Janoušková A. Čistě majetková újma. JANOUSHKOVÁ, A. Čistě majetková újma / reiner Vermögensschaden / pure economic loss a její náhrada v novém civilním právu. In: Výjezd ní workshop z obchodního práva 10. – 12. 4. 2015 [online]. Praha: Univerzita Karlova, 2015 [cit. 15. 2. 2016]. Dostupné z: <http://www.prf.cuni.cz/anezka-janouskova-1404050706.html>.

²⁹³ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Delikt ní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 116.

²⁹⁴ VOJTEK, P., In: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 1001.

²⁹⁵ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Delikt ní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 96.

²⁹⁶ Právnických osob se ale netýkají práva přirozená, ty má jen člověk.

hodnotu). Imateriální újmu lze posuzovat zpravidla jen subjektivně a pokusy o její objektivizaci budou vždy více či méně nepřesné. Je pro ně dále typická jejich nepřenositelnost (nepřevoditelnost) na druhé. Zřejmě hlavním argumentem kritiků odškodňování ideální újmy je právě nemožnost vyčíslení, resp. její vágnost a v důsledku toho nepřesná rozhodnutí soudu při stanovení rozsahu újmy.

V tomto kontextu nemohu nezmínit, že v souvislosti s přijetím občanského zákoníku došlo mj. ke zrušení tzv. bodových tabulek (vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění) a občanský zákoník se omezil na obecná ustanovení (§ 2958). Osobně tento krok vítám a legislativní stav do 31. 12. 2013 hodnotím jako nevhodný, když sám nejen zákonodárce ale moc výkonná stanovila, jakou finanční hodnotu má ten který zásah – „škoda na zdraví“. Dalším defektem byly často až nedůstojně nízké částky odškodnění. V této souvislosti je mi obsahově bližší současné řešení, kdy si v podstatě judikatura sama – vedena obecnými zákonnými mantinely – stanoví odškodňovací režim.²⁹⁷

Proti institutu nemateriální újmy lze snad vnést kritický argument, zda náhrada v penězích je dostatečně důstojná v poměru k vážnosti nastalého zásahu. Dalším faktem svědčícím proti reparaci nemajetkové újmy v penězích je směšování hmotných a nehmotných právních statků.

Pomineme-li možnost omluvy, jiný způsob náhrady než pekuniární kondemnace, zpravidla možný není.²⁹⁸ Narušené zdraví či odňatá svoboda jsou ve své podstatě nezpůsobitelné k uvedení do předešlého stavu. Relutární náhrada se tak jeví jedinou možnou – podle myšlenky „lepší něco, nežli nic“. Přinejmenším může náhrada této újmy působit vůči konkrétnímu škůdci v rámci sebeuvědomění si své „viny“, resp. i vůči potenciálním ostatním škůdcům v rovině generální prevence.

Nemajetkové újmy jsou v mnoha právních řádech vystaveny nedostatečné vstřícnosti. Napříč státy kontinentálního právního řádu lze vysledovat liberálnějšími přístupy k nemajetkové újmě (Španělsko, Francie) či právní řády se spíše střízlivějším přístupem (Německo, Nizozemsko); obdobně to platí i co se náhrady týče. Státy, které se staví k nemajetkové újmě rezervovaně, tak činí leckdy ne proto, že by tuto újmu neuznávaly, ale spíše z důvodu složitosti jejího vyčíslení.²⁹⁹

---

²⁹⁷ Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví.

²⁹⁸ *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C.H. Beck, 1993-2008. ISSN 1210-6410. Str. 62.

²⁹⁹ Podobně Tichý. TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktární právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 100.

Legislativní počátky nemajetkové újmy a jejich kodifikace lze řadit do první poloviny 19. století, logicky pod vlivem přirozenoprávní teorie. Nám nejbližším reprezentantem této iusnaturalistické vlny byl ABGB. V současných souvislostech našeho normativního prostředí je dlužno podotknout, že občanský zákoník není první předpisem samostatné České republiky, který tento termín zná. Před ním ho znal například už zákon č. 82/1998 Sb.

S účinností od 1. 7. 2011 pracuje s pojmem nemateriální újma zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, zejména ve svém § 43, a to pro účely adhezního řízení. Tato součást trestního řízení se ve své podstatě řídí občanským právem a je v praxi poměrně často užívaným nástrojem.³⁰⁰ Spočívá-li předmětné protiprávní jednání škůdce v trestném činu, může být náhrada újmy vyřešena přímo v rámci trestního řízení. V případě imateriální újmy jde terminologicky o předchůdce újmy zakotvené později do občanského zákoníku, samozřejmě bez aspiraci na jakýkoli komplexní dosah.

V rámci občanského zákoníku se imateriální újmě věnuje ustanovení § 2984 odst. 2, které stanoví, že nebyla-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce jen, stanoví-li to zvlášť zákon. V takových případech se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu. Z uvedeného také plyne, že pro vznik povinnosti hradit imateriální újmu platí samozřejmě stejné předpoklady jako pro povinnost nahradit nemajetkovou újmu. Při posuzování nemajetkové újmy se bude postupovat stejně jako u škody, především pokud jde o základní skutkové podstaty podle § 2909 a § 2910. Povinnost nahradit újmu bude zpravidla důsledkem zásahu do přirozeného práva jako práva absolutního, přičemž povinnost takto vzniklou újmu odčinit zakládá § 2956.³⁰¹

Zákonodárce tak mj. dává najevo, že hovoří-li se v zákoně o náhradě škody, platí totéž i pro náhradu nemajetkové újmy. Izolovaným pohledem by mezi řádky z tohoto ustanovení bylo možné vyčíst určité vymezení se občanského zákoníku vůči případům náhrady nemajetkové újmy. Náhrada nemajetkové újmy musí být výslovně sjednána nebo výslovně stanovena zákonem, jinak se nehradí (v tomto směru je použit stejný přístup, jaký byl uplatňován v zákoně č. 40/1964 Sb.). Ze systematického výkladu celého občanského zákoníku i z textu důvodové zprávy je ovšem zřejmé, že ochraně osobnosti člověka, resp. nemajetkové újmě, se vychází vstříc.

---

³⁰⁰ Podrobněji např. Usnesení Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 22. 7.2015, sp. zn. 8 Tdo 757/2015 [ASPI ID: JUD311052CZ].

³⁰¹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1701.

Zásahy do imateriálních statků mohou mít různou podobu. Jde o poměrně široké téma, které je i častým terčem zájmu časopisecké literatury, obzvláště po přijetí občanského zákoníku. Tyto odborné články se povětšinou věnují způsobu a rozsahu náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení. Velmi častým terčem výkladů a komentářů je Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví. V tomto případě se ovšem téma předkládané práce s touto zajímavou problematikou již částečně míjí.

Spojením § 81 a § 2956 lze vysledovat, že nemajetkovou újmou má zákon na mysli především zásah do základních hodnot, jako jsou život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy. Zákoník pod újmou na zdraví výslovně řadí i duševní útrapy (§ 2965). Další formou zásahu do imateriálních statků je poškození pověsti nebo soukromí osoby, kde ve srovnání s některými evropskými státy si Česká republika drží vysokou úroveň ochrany. Konečně je možné pod morální újmu zařadit i zásah do osobní integrity, popř. psychický šok člověka.³⁰² Jelikož výčet osobnostních práv v § 81 je demonstrativní, je možné rozšíření pomocí soudní praxe. Do budoucna tak absolutně vyloučena (podle mého názoru bohužel) nemusím být ani náhrada v případě z morálního hlediska diskutabilních žalob založených na tzv. *wrongful conception*, *wrongful birth* či *wrongful life*.³⁰³

3.2.3.1 Náhrada při ublížení na zdraví a při usmrcení

Způsob a rozsah náhrady není předmětem této práce. Dovolím si zde ale krátký exkurz, když podle mého názoru je přístup ke způsobu a rozsahu náhrady na tomto místě vhodným prostředkem pro rozlišení jednotlivých statků v rámci nemajetkové újmy.

Nemajetková újma se dle § 2951 odst. 2 odčiní přiměřeným zadostiucněním. Věta druhá stanoví, že zadostiucnění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy. Občanský zákoník zakotvuje také žalobu zdržovací a odstraňovací ve smyslu § 82 odst. 1. Při prvním se poškozený domáhá, aby se škůdce zdržel jednání, kterým zasahuje do jeho osobnosti, druhým poškozený může žádat odstranění tohoto závadného stavu.

³⁰² Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví. Praha: C.H. Beck, 1993-2014. ISSN 1210-6410. Str. 216. TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Deliktní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 108.

³⁰³ GERLOCH, Aleš a Karel BERAN. *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-058-1. Str. 155.

Újmu na zdraví lze z povahy věci (i když vlastně paradoxně) odčinit především peněžitou částkou. Za tím stojí představa alespoň zpříjemnění života materiálními požitky či zmírnění strádání člověka. Problém odčinění je obdobný jako u nemajetkové újmy obecně – ve stanovení výše peněžité náhrady. Občanský zákoník umožňuje odškodnit zejména přímé poškozené osoby.

Jelikož by na základě obecného ustanovení § 2958 nebylo dobře možné dostat zásady dle § 13 občanského zákoníku, přistoupil Nejvyšší soud za účelem sjednocení rozhodovací praxe napříč soudy, a tak i zajištění vyšší míry právní jistoty, k poměrně ojedinělému kroku a vydal Metodiku Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). Ačkoli se nejedná o závazný dokument typu tehdejší tzv. bodové vyhlášky (vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění), praxe podle něj postupuje.³⁰⁴

Osobně jsem příznivcem široké a liberální náhrady nemajetkové újmy (snad s výjimkou zmiňovaných žalob na náhradu za nechtěné bezprávné početí, narození či život), protože se domnívám, že osobnostní sféra člověka je v principu významnější než ta majetková. Kdyby občanský zákoník rezignoval na náhradu takto způsobené újmy, vyňal by nemajetková práva z civilněprávní ochrany. Zásah do nich by byl řešen jen v rovině práva veřejného. V dalších podrobnostech ohledně náhrady újmy na zdraví odkazují na časopiseckou literaturu.³⁰⁵

Druhou základní kategorií je vedle zdraví v rámci nemajetkové újmy (a také její náhrady) život člověka. „*Samotnou smrt neodškodňuje žádný právní řád*“.³⁰⁶ Domnívám se, že je tomu tak proto, že teoreticky by smrtí mohlo vzniknout právo na náhradu, ovšem ve stejný okamžik přestává „oprávněná osoba“ mít právní osobnost, tedy není způsobilá odškodnění.

Jiné je to s reflexní újmou, tedy případem, kdy primární újma sice vzniká přímému poškozenému, ale svou intenzitou přesahuje osobu tohoto člověka a dopadá coby reflexní újma na osoby další, například nejbližší příbuzné. Následně je pak tato reflexní újma vynahrazována této druhé osobě. Občanský zákoník se této kategorii věnuje v § 2959. Na prvním místě citované ustanovení míří na případy usmrcení oběti a následného psychického šoku jejich příbuzných. Občanský zákoník zavádí možnost odškodnění i v jiných situacích; otvírá možnost odškodňovat i pro příbuzné osoby velmi těžce zraněných „primárních obětí“.

³⁰⁴ V podrobnostech např. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 2014, č. 12. Str. 66. ISSN 1210-6348.

³⁰⁵ *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C.H. Beck, 2008. ISSN 1210-6410. Str. 826.

³⁰⁶ TICHÝ, Luboš a JIŘÍ HRÁDEK. *Deliktární právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 108.

Na tyto případy citovaná Metodika Nejvyššího soudu nedopadá. Zde se výkladu § 2959 věnuje „obyčejná“ judikatura, aniž by měla konkrétní vodítko. Nejvyšší soud od roku 2014 vydal několik rozhodnutí v těchto případech, když velmi zjednodušeně lze shrnout, že jako adekvátní výši náhrady hodnotí částku v rozmezí 240.000 Kč až 500.000 Kč.³⁰⁷ Tento způsob odškodňování, především co do výše náhrady, vnímám jako nesouladný s duchem občanského zákoníku. Občanský zákoník (dle jeho celkového teleologického i systematického výkladu) by měl směřovat k jiným výsledkům. Na tomto místě pouze odkáži na článek Mališe, s jehož argumenty se ztotožňuji.³⁰⁸

Pro relativní úplnost dodávám, že občanský zákoník ve smyslu § 2971 umožňuje odškodnit nemajetkovou újmu i dalším nepřímým poškozeným, pokud to odůvodňují zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem. Dosah této tzv. malé generální klauzule bude ale širší, ve své podstatě jde o doplnění situací, kdy náhradu za jakýkoli zásah do nemajetkové sféry nelze přiznat podle obecných ustanovení.³⁰⁹

3.2.3.2 Pretium affectionis

V některých situacích je z hlediska spravedlnosti zapotřebí vycházet z mimořádné ceny věci, která spočívá nikoli v její věcné podstatě (tržní hodnotě³¹⁰) či objektivní hodnotě, nýbrž je odvislá od emočního poměru jejího vlastníka k ní. Újmu je třeba vyčíslit s přihlédnutím k této subjektivní hodnotě. Náhrada plní jak funkci reparační, tak i funkci satisfakční.

Vojtek si klade otázku, zda se pod tímto institutem ve skutečnosti neskrývá újma nemajetková, zda vlastně nejde o zásah do osobnostní integrity a nikoli do věci.³¹¹ Lze souhlasit minimálně se závěrem, že institut ceny zvláštní obliby leží na pomezí mezi újmou nemajetkovou a majetkovou. Proto také volím pro toto téma systematicky samostatnou kapitolu.

Občanský zákoník nově zakotvuje ochranu ceny zvláštní obliby v ustanovení § 2969 odst. 2. Dle dikce ustanovení nebude cena zvláštní obliby nahrazována vždy, nýbrž

³⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 12. 4.2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015 [ASPI ID: JUD323105CZ].

³⁰⁸ Kam kráčíš, náhrado při usmrcení osoby blízké? | epravo.cz. *EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem - Sbirka zákonů, judikatura, právo*[online]. Copyright © EPRAVO.CZ, a.s. 1999 [cit. 17.11.2018]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/kam-kracis-nahrado-pri-usmrceni-osoby-blizke-102844.html>.

³⁰⁹ VOJTEK, P., In: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 1151.

³¹⁰ NOVOTNÝ, Petr, Pavel KOUKAL a Eva ZAHOŘOVÁ. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada, 2014. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5165-8. Str. 47.

³¹¹ VOJTEK, P., In: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 1148.

pouze za současného splnění kvalifikovaného úmyslného jednání škůdce. Tento úmysl musí být doprovázen škodolibostí nebo svévolí škůdce, přičemž každá kategorie se vztahuje k jinému cíli.

Škodolibě jedná škůdce, kterého těší újma poškozeného, má radost z cizího neštěstí. Škůdce se nespokojí se skutečností, že cenu zvláštní obliby zničí, ale zpravidla bude mít zapotřebí vidět i reakci poškozeného, jelikož u něj leží příčina škůdcova jednání. Závistivý škůdce zapálí včelí úl svého souseda důchodce s vědomím, že včelařství je jeho jediná radost.

Svévolně jedná škůdce – vandal³¹². Škůdce jedná z rozmaru – možná i z nudy – a osoba poškozeného ho vlastně ani nezajímá. Jeho protiprávní čin je z jeho pohledu dokončen již samotným zničením věci, to je ten moment, který je pro škůdce určující. Například opilec vracející se nad ránem domů ukopne zrcátko zaparkovaného neznámého automobilu s historickou hodnotou, které má jeho vlastník již po svém prarodiči.

Z procesního hlediska musí poškozený prokázat svůj poměr ke zničené věci, ale i uvedené kvalifikované úmyslné jednání škůdce (to se nepresumuje).

---

³¹² Vandalismus – Wikipedie. [online]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Vandalismus>.

3.3 Příčinná souvislost a přičitatelnost

3.3.1 Obecně

Příčinná souvislost (příčinnost) spojuje jednání s následkem³¹³, neboli zakládá souvislost mezi osobami na straně jedné a událostmi, které se týkají zpravidla jiných osob, na straně druhé. Výhradně na základě kauzality mohou být jednotlivé konkrétní děje přičítány konkrétní osobě.³¹⁴

Ve smyslu předkládané práce kauzalita představuje nejužší poměr mezi újmou a protiprávností ze všech dostupných podmínek. Kauzalita umožňuje zjistit konkrétní příčinu vzniku újmy a také má schopnost určit škůdce.³¹⁵ Jednoduše vyjádřeno měřítkem přičítání je způsobení škody škůdcem. Právní věda při zkoumání příčinné souvislosti vychází z obecných poznatků o souvislosti a vzájemné podmíněnosti jevů. „Příčinou následku je takové jednání, bez něhož by následek nenastal“.³¹⁶

Obdobně uvedená vymezení petrifikuje judikatura, když podle ní se o kauzalitu jedná tehdy, „vznikla-li škoda následkem protiprávního úkonu škůdce, tedy je-li jeho jednání a škoda ve vzájemném poměru příčiny a následku, a tudíž je-li doloženo, že nebýt protiprávního úkonu, ke škodě by nedošlo“.³¹⁷ Pokud ale příčinou negativního následku byla skutečnost jiná, povinnost k náhradě této újmy nevzniká.

Příčinná souvislost je jedním ze základních předpokladů vzniku povinnosti hradit újmu (vedle podmínky vzniku újmy musí být splněna vždy). Újma musí být přičítána jednání škůdce, popř. jednání třetí osoby, za jejíž jednání škůdce odpovídá, popř. věci, kterou je škůdce povinen mít pod svojí kontrolou. V poslední řadě je újma přičítána přímo škůdci v případech objektivní odpovědnosti.³¹⁸

³¹³ BOGUSZAK, Jiří, Jiří ČAPEK a Aleš GERLOCH. *Teorie práva. 2., přeprac. vyd.* Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-030-0. Str. 204.

³¹⁴ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Delikttní právo.* V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 130.

³¹⁵ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář.* Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1550.

³¹⁶ BOGUSZAK, Jiří, Jiří ČAPEK a Aleš GERLOCH. *Teorie práva. 2., přeprac. vyd.* Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-030-0. Str. 204.

³¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 24. 5.2001, sp. zn. 25 Cdo 1946/2000 [ASPI ID: JUD33924CZ].

³¹⁸ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Delikttní právo.* V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 125.

Podle mého názoru je nejvýznamnější rolí příčinné souvislosti v právu schopnost spojit jednání osoby s její následnou povinností. Pomocí této leckdy komplikované disciplíny lze nalézt „viníka“ vzniklé újmy.

Nelze než souhlasit s Pelikánovou, že problematika příčinné souvislosti patří k nejkomplicovanějším otázkám práva náhrady škody.³¹⁹ Dle Hrádka se zároveň jedná o slabé místo českého práva.³²⁰ Otázkou potom zůstává, jak dalece je správný takový legislativní přístup, kdy se zákonodárce problematice příčinné souvislosti vyhýbá. Domnívám se, že civilní kodexy by měly vymezovat alespoň základy přičitatelnosti, a to z důvodu právní jistoty osob a vytyčení základních mantinelů pro další výklad. Koncepce, v rámci které se občanský zákoník v jednom ustanovení věnuje jen některým zvláštním typům přičitatelnosti, není podle mého názoru dostačující, když téma takové důležitosti by si zasluhovalo větší pozornost. Jinak například dle Škárové nemusí být ale tento „minimalistický“ přístup na škodu věci.³²¹

Soukromé právo na našem území tradičně pro kauzální souvislost užívá termín „způsobit“. Uvedené platilo za účinnosti ABGB i zákona č. 40/1964 Sb., používá ho i občanský zákoník. Pro úplnost dodávám, že sloveso „způsobit“ bývá chápáno v širším význam než sloveso „zapříčinit“, protože v sobě zahrnuje mj. také psychické působení jedné osoby na druhou, aby ta určitým způsobem jednala.³²² Pod pojem způsobit lze zahrnout i některé případy, ve kterých není dána faktická kauzalita.³²³

Název této kapitoly napovídá, že mezi příčinnou souvislost a přičitatelnost nelze stavět rovnítko, zároveň však jde o instituty sobě blízké. Hlavní rozdíl mezi oběma pojmy tkví v tom, že přičitatelnost je kategorií právní, zatímco kauzalita faktickou. V rámci práva se příčinná souvislost stává normativním prvkem.

Z nastíněných důvodů je v teorii rozlišována kauzalita v přírodovědeckém smyslu, jejímž hlavním „reprezentantem“ je teorie podmínky a kauzalita právní, kam se typicky řadí

³¹⁹ PELIKÁNOVÁ, Irena. Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku. Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. Praha: [Ústředí české advokacie], 2011, č. 3. Str. 19. ISSN 1210-6348.

³²⁰ „České právo totiž doposud vychází ze striktního rozlišování relevantní příčinnosti na přímou a nepřímou příčinnost, přičemž opomíjí jakákoliv další hlediska, včetně otázky předvídatelnosti. Tento stav je způsoben zejména nedostatečnou aplikací přirozené příčinnosti (*conditio sine qua non*), která byla vytěsněna teorií adekvátní příčinnosti.“ HRÁDEK, J., in: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 933.

³²¹ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Prokazování příčinné souvislosti multikauzálních škod*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010. ISBN 978-80-87488-01-0. Str. 41.

³²² DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 11.

³²³ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 205.

teorii adekvátnosti či ochranného účelu normy. Základ tématu kauzality má tvořit a na prvním místě stát přirozená příčinnost (přírodní kauzalita).³²⁴ Přiřitatelnost nastupuje jako druhý krok coby právně-politické hodnocení proběhlého skutkového děje.

Nastíněné rozlišování jsem promítl do celé kapitoly. Někteří autoři se k popsanému schématu staví poněkud rezervovaně, když tvrdí, že by neměl být činěn rozdíl mezi druhy kauzalit, nýbrž v jejich stupni. Podle nich by rozlišení právní a faktické kauzality bylo způsobeno snahou vytvořit z práva vědu.³²⁵

Přiřitatelnost má pravděpodobně své kořeny v 17. století u barona von Pufendorfa. Podle Kelsena jsou kauzalita a přiřitatelnost „*dva různé druhy funkčního stavu, v němž jsou vzájemně spojeny dvě skutečnosti, jako podmínka a následek*“³²⁶. Rozdíl mezi oběma spočívá ve skutečnosti v tom, že přiřitatelnost (tj. vztah mezi určitým chováním jako podmínkou a sankcí jako následkem) má normativní základ, „*je zřízena volním aktem, jehož smyslem je norma, zatímco kauzalita (tj. vztah mezi příčinou a následkem, který je popsán v přírodním zákoně), je na takovém zásahu nezávislá.*“³²⁷ Z uvedeného vyplývá, že v humanitních vědách by se mělo spíše hovořit o principu přiřitatelnosti; jedná se o spojení mezi podmínkou a sankcí. Kauzalita má své místo naopak v přírodovědných disciplínách.

V této kapitole se dále soustředím na jednotlivé teorie příčinnosti, jako jsou zejména *conditio sine qua non* a teorie adekvátnosti. Původ těchto termínů leží sice v právní teorii, ale převzala je následně praxe, když i současná judikatura opakovaně názvy uvedených institutů používá. Občanský zákoník ani jednu doktrínu *de lege lata* neupravuje. Určitou výjimkou je teorie ochranného účelu normy, kterou občanský zákoník zakotvuje.

Zřejmě nejpropracovanější právní přístupy k příčinné souvislosti byly vytvořeny na území dnešního Německa. Tamní právní teoretici vyšli z filosofických koncepcí a podařilo se jim je aplikovat v právu. Tak například právník Von Bar při popisu teorie ekvivalence podmínek evidentně čerpá z filosofa Johna Stuarta Milla nebo Hans Kelsen vychází ve své ryzí nauce právní z učení Immanuela Kanta.³²⁸

Příčinnost nese v jistém smyslu podobné rysy s jiným předpokladem vzniku povinnosti k náhradě újmy – zaviněním. Pojítkem mezi nimi je otázka pravděpodobnosti, se kterou se

³²⁴ HRÁDEK, J., in: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 870.

³²⁵ MALONE, Wex S. Ruminations on Cause-in-Fact. *Stanford Law Review*. 1956. Vol. 9, No. 1, s. 73.

³²⁶ KELSEN, Hans. *Všeobecná teorie norem*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. ISBN 80-210-2325-2 Str. 39.

³²⁷ KELSEN, Hans. *Všeobecná teorie norem*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. ISBN 80-210-2325-2 Str. 39.

³²⁸ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 31.

v obou kategoriích pracuje. Dle Tichého je zásadní rozdíl v tom, že zatímco kauzalita je posuzována *ex post*, zavinění se posuzuje *ex ante*.³²⁹ Dalším rozdílem spočívá v míře objektivitě; zavinění je subjektivní záležitostí, navíc nespojuje jednání s následkem, může tyto kategorie nanejvýš překrývat.

Má-li být poškozený (žalobce) úspěšný, musí být v rámci soudního řízení kauzalita prokázána. Příčinnou souvislost musí procesně prokazovat poškozený; ten je v rámci českého civilního řízení často nucen prokazovat příčinnou souvislost téměř najisto, což není v reálném životě dost dobře možné.³³⁰ Dle mého názoru by bylo legitimní *de lege ferenda* uvažovat o variantě, kdy by postačovala pouhá, byť kvalifikovaná, pravděpodobnost, že konkrétní újma vznikla tvrzeným způsobem. K tomu by ovšem zákonodárce buď musel podrobněji upravit příčinnou souvislost v občanském zákoníku a položit tak pozitivněprávně základ pro tento přístup.³³¹ Popřípadě by judikatura – aniž by došlo k legislativní změně – mohla ustoupit od dosavadního (leckdy rigorózního přístupu) a nevyžadovat „praktickou jistotu“.³³² Konečně bych se ani nebránil pro některé procesně složité případy využít konstrukci tzv. kauzální proporcionální odpovědnosti.³³³

3.3.2 Faktická kauzalita

Kauzalita je mimoprávním termínem, umožňuje navázání na reálnou skutečnost.³³⁴ Jak bylo uvedeno výše, díky příčinné souvislosti se vydělují příčiny vzniku újmy, a to ze všech těch okolností, které tvořily tzv. kauzální řetězec. Souhrn všech těchto příčin se označuje jako přírodní nebo faktická kauzalita.

Faktická kauzalita je spojení užívané v právu, na rozdíl od faktuální kauzality známého spíše z filozofie; jinak se ale jedná o synonyma.³³⁵ Faktická (přírodní) kauzalita se týká

³²⁹ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Delikt ní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 131.

³³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 31. 3.2010, sp. zn. 25 Cdo 4758/2008 [ASPI ID: JUD166331CZ]. Dále též Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 27. 9.2006, sp. zn. 25 Cdo 508/2005 [ASPI ID: JUD34713CZ].

³³¹ De lege lata občanský zákoník zakotvuje pouze doktrínu ochranného účelu normy a některé zvláštní typy kauzálních testů dle ustanovení § 2915.

³³² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 27. 9.1990, sp. zn. 1 Cz 59/90 [ASPI ID: JUD3676CZ].

³³³ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Prokazování příčinné souvislosti multikauzálních škod*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010. ISBN 978-80-87488-01-0. Str. 11.

³³⁴ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Delikt ní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 126.

³³⁵ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 10.

skutkového zjišťování.³³⁶ Bezouška trefně píše, že „*právní věda nemůže nic změnit na tom, že jeden jev je příčinou jiného jevu*“.³³⁷

Funkcí faktické kauzality je postavit najisto, zda vůbec určitý vliv (typicky jednání osoby nebo působení věci) je skutečnou příčinou újmy.³³⁸ Praktický příspěvek tohoto myšlenkového postupu je zejména eliminace nerelevantních příčin – zamezí se tomu, aby byla dále zkoumána událost, která s následkem nemá žádnou reálnou vazbu.³³⁹ Po provedení této myšlenkové operace nemusí u vyloučené příčiny nastupovat test přičitatelnosti. Nejvyšší soud přistupuje ke kauzalitě jako k přírodní kategorii³⁴⁰; poněkud rezervovanější je judikatura Ústavního soudu³⁴¹.

Negativum konstrukce přirozené kauzality spočívá v mnohosti faktických příčin, včetně těch zcela irelevantních. Dále jsou to radikální výsledky, založené na myšlence „*všechno nebo nic*“³⁴², které byly popsány výše v souvislosti s velmi vysokou mírou pravděpodobnosti kauzality vyžadovanou českými soudy³⁴³. Uvedená kritéria by pro poškozené často mohla znamenat překážku úspěšného uplatňování jejich práv.

Teorie a judikatura v moderním období zkonstruovala řadu zkoušek schopných stanovit, zda existuje skutečný vztah mezi příčinou a následkem – tzv. „kauzální testy“. Jedná se především o teorii podmínek. Dále lze jmenovat např. tzv. NESS test (*Necessary Element of a Sufficient Set*). Někdy se hovoří o tzv. formuli zákonné podmínky, podle které je jednání příčinné, „*jestliže se na toto jednání napojily časově následující změny ve vnějším světě, které jsou s tímto jednáním podle nám známých přírodních zákonů nutně spojeny*“³⁴⁴. Tato formule je materiálně obsažena v teorii podmínky.

³³⁶ ŠKÁROVÁ, M. Dokazování příčinné souvislosti z hlediska praxe Nejvyššího soudu České republiky. In: Tichý, L. a kol. Prokazování příčinné souvislosti multikauzálních škod. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010. Str. 41.

³³⁷ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1552.

³³⁸ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Delikt ní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 125.

³³⁹ Obdobně Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1552.

³⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 21. 2.2002, sp. zn. 21 Cdo 300/2001 [ASPI ID: JUD37995CZ].

³⁴¹ Nález Ústavního soudu - senátu ze dne 20.12.2016, sp. zn. III. ÚS 3067/13 - 1 [ASPI ID: JUD340511CZ].

³⁴² Podobně TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Prokazování příčinné souvislosti multikauzálních škod. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010. ISBN 978-80-87488-01-0. Str. 11.

³⁴³ Pro srovnání např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 31. 3.2010, sp. zn. 25 Cdo 4758/2008 [ASPI ID: JUD166331CZ]. Dále též Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 27. 9.2006, sp. zn. 25 Cdo 508/2005 [ASPI ID: JUD34713CZ].

³⁴⁴ MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 179.

Jmenované testy usnadňují pátrání po kauzálně relevantních podmínkách a mají dát odpověď na otázku, co způsobilo konkrétní újmu.³⁴⁵

Jak plyne z výše uvedeného, teorie o příčinné souvislosti slouží k přiřítání určité újmy škůdci. Újmu lze výjimečně přiřítat dané osobě ovšem i v případě, kdy ve smyslu faktické kauzality tuto újmu nezpůsobí.³⁴⁶ Půjde především o některé zvláštní případy kauzality.

3.3.2.1 Conditio sine qua non

Dominantní teorií, pomocí níž se v právu zjišťuje faktická příčinná souvislost, je nepochybně teorie nutné podmínky – *conditio sine qua non*. Zásadní otázkou, kterou tato teorie pokládá, je zda by určitý následek nastal i při absenci určitého jednání; v případě, že ano, jednání nebylo nutnou podmínkou. V oblasti kontinentálního práva se hovoří o podmínce, bez níž by následek nenastal, v angloamerické o tzv. *but-for* testu.³⁴⁷ Rovněž se lze setkat s pojmem teorie ekvivalence podmínek (všechny podmínky mají totiž stejnou váhu).

Ze všech příčin se v rámci teorie podmínek hledá ta, bez níž by újma nevznikla, resp. vznikla vzdor její existenci. „*Jestliže by pak škoda bez jednání škůdce nebo škodné události nenastala, je dán základní předpoklad pro vznik povinnosti k náhradě škody*“³⁴⁸, respektive došlo ke splnění předpokladu kauzality (a zřejmě i vzniku újmy), nevypovídá to ale nic o přítomnosti protiprávního jednání a zavinění.

Z této teorie plyne, že každá jedna podmínka určité události (újmy) je pro ni zároveň kauzální.³⁴⁹ Jako nespornou výhodu teorie podmínky bych označil její praktičnost, jednoduchost a schopnost odkrýt ve většině případů faktickou příčinnou souvislost.

V rámci teorie podmínky je kauzální jakákoli skutečnost, kterou nelze pominout, aniž by odpadl následek.³⁵⁰ Může se tak jednat o narození škůdce, skutečnost, že obchodník se střelivem škůdci prodal vražednou zbraň, okolnost, že se poškozený zapovídal před přechodem

³⁴⁵ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 61.

³⁴⁶ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Delikt ní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 133.

³⁴⁷ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 62.

³⁴⁸ HRÁDEK, J., in: *Občánský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 871.

³⁴⁹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občánský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1551

³⁵⁰ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občánský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1551.

pro chodce se svým strýcem a díky tomu ho následně srazil automobil, který by jinak minul. Každá z těchto skutečností je z přírodovědeckého hlediska běhu událostí nutnou podmínkou.

Teorie *conditio sine qua non* byla za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb. částečně opomíjena s argumentem, že by měla být používána v trestním právu. Tento závěr sám o sobě podle mého názoru nestačí k tomu, aby byla teorie podmínky v civilistice přehlížena; odpovídá totiž nejlépe na otázku, zda jednání konkrétní osoby vedlo k předmětnému následku. „*Pokud je tato otázka zodpovězena, nastupují jednotlivé instituty přičitatelnosti.*“³⁵¹

Z uvedeného je patrné na první pohled nenápadné, ale důležité pravidlo pro zjišťování předmětných předpokladů. Jako první totiž musí být v rámci občanského práva vždy využívána teorie podmínky. Teprve až tento test aplikujeme, můžeme se zamýšlet nad omezením příčin právním rozvažováním (přičitatelností), například pomocí teorie adekvátnosti.

Prakticky se v rámci teorie ekvivalence podmínek postupuje tak, že se poměřuje konkrétní řešený případ, u nějž se příčina zjišťuje, a to s myšleným dějem, ze kterého se hypoteticky odstraní některá potencionální příčina. Nastal-li by jev (vznik újmy) i bez této eliminované podmínky, nejedná se o *conditio sine qua non*. Kdyby se předmětný výsledek nedostavil, dochází k naplnění předpokladu faktické kauzality.³⁵² Uvedené platí pro jednání konáním.

Teorie ekvivalence podmínek je však použitelná i v případě opomenutí osoby. Omisivní jednání může být pro účely deliktního práva relevantní příčinou pouze tehdy, když existovala zvláštní povinnost konat. V tomto případě je u teorie podmínek nutno naopak dosazovat jiný prvek – aktivní jednání. Hovoří se proto o metodě nahrazení (substituce). Když by újma vznikla i pod vlivem této myšlené příčiny, nejedná se o nutnou podmínku.³⁵³ Naopak, pokud by škůdce býval konal a toto konání by bývalo zabránilo újmě, je dána nutná podmínka.

Problémem teorie podmínky je rovnocennost každé jednotlivé podmínky; těchto je navíc značné – prakticky nekonečné – množství (obvykle se ale za příčinu označuje pouze jedna podmínka). Řešitel konkrétního případu by tak musel vybrat z nekonečného množství podmínek, které by musel zvážit, a to z perspektivy časové i z hlediska počtu příčin. „*Tyto nekonečné řady a sítě kauzality musí být určitým způsobem omezeny, což je jedním ze*

³⁵¹ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 871.

³⁵² Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1552.

³⁵³ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 134.

*základních problémů právní teorie o příčinné souvislosti.*³⁵⁴ Ve smyslu *conditio sine qua non* se přičítají škůdci veškeré újmy, pro které bylo jednání škůdce příčinou; takový postup by ale vedl zjevně k nespravedlivému řešení věci.

Po aplikaci metody teorie podmínky proto následují normativní kritéria. Jedná se zejména o institut ochranného účelu normy, adekvátnosti nebo předvídatelnost újmy. O těchto podrobněji v následující kapitole. K tomu, aby bylo možné zbavit se výše představeného a těžko řešitelného problému značného počtu podmínek, je třeba soustředit se jen na bezprostřední příčiny neboli příčiny adekvátní. Až poté je dovoleno zjišťovat, která z těchto izolovaných skutečně reálných podmínek je nutnou podmínkou.³⁵⁵

Teorie nutné podmínky je zakotvena i v čl. 3:301 PETL. Podle tohoto ustanovení je jednání příčinou škody poškozeného, jestliže by při neexistenci takového jednání škoda nevznikla.

Metodu *conditio sine qua non* je ovšem nutné pro některé případy (pro některé typy kauzality) označit jako nedostatečnou a nevyhovující. Jedná se předně o případy tzv. kauzálních řetězců nebo jde o zvláštní typy, jako je například kauzalita kumulativní, alternativní či předstižná. V těchto případech použití teorie ekvivalence podmínek často vede k závěru, že žádnou z příčin nelze považovat za nutnou podmínku.³⁵⁶

3.3.2.2 Další systémy

Další teorií faktické kauzality je tzv. NESS systém (*Necessary Element of a Sufficient Set*). Jde o konstrukci, která pomyslně doplňuje teorii ekvivalence příčin. Základní myšlenkou je zde teze, že „*konkrétní podmínka byla příčinou specifických následků tehdy a pouze tehdy, když byla nutným prvkem z množiny aktuálních podmínek, které byly dostačující pro výskyt následku*“.³⁵⁷ Ve srovnání s testem *conditio sine qua non* je patrné, že v systému NESS se bere

³⁵⁴ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 62.

³⁵⁵ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 62.

³⁵⁶ Podobně Doležal A. a Doležal T. DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 77.

³⁵⁷ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 53.

v úvahu více příčin jako soubor podmínek; podle ní je zapotřebí vyloučit příčiny méně pravděpodobné a následně zjistit, zda je vzniklá újma nutným následkem řetězce příčin.³⁵⁸

Ve smyslu teorie NESS, jsou-li určitá jednání příčinou určitého následku, jsou nutným prvkem v množině předcházejících podmínek, které jsou dostačující pro výskyt konkrétního stavu.³⁵⁹ Autorem NESS systému je Richard Wright; jeho aplikace je v angloamerickém prostředí zřetelně častější než v Evropě kontinentální.

NESS systém je schopen, na rozdíl od teorie ekvivalence podmínek, obratně reagovat zejména na případy s mnohostí škůdců. NESS test lze využívat i v případech kumulativní kauzality. Každá z mnoha událostí je sama o sobě nahlížena jako příčina, byť by byla zanedbatelnou; ohraničení povinnosti nahradit škodu zde není závislé na faktuální kauzalitě, ale má jít o právní otázku.

Názorný příklad, kdy uspěje NESS test v případě, kdy by teorie podmínky selhala, uvádí sám autor Wright. Jde o situaci, kdy loď plující do přístavu má na své cestě překonat postupně dva zdvihací mosty. Ani jeden není ovšem funkční a loď by nemohla proplout ani pod jedním z nich. Dle NESS testu je příčinou nedoručení nákladu jen první most; druhý nefunkční most, ke kterému se loď ani nedostala, není nutným prvkem podmínek dostačujících pro proplutí lodě až do přístavu.³⁶⁰ V případě užití teorie podmínky na uvedený příklad by ale žádný z nefunkčních mostů nebyl nutnou podmínkou.

3.3.3 Právní kritéria přičitatelnosti

Pod téma kauzality se tradičně řadí nejen zjišťování přírodních jevů, které jsou ve vztahu příčiny a následku, ale do této oblasti spadá totiž i určení tzv. normativních kritérií přičitatelnosti. Přičitatelnost (*imputatio*) je právním nástrojem, pomocí něhož se vzniklé újmy mohou přesunout z poškozeného na škůdce. Tento postup umožní ve svém důsledku stanovit právně relevantní příčiny určitého následku (újmy) a určit, zda vzniká osobě (škůdci) povinnost k určité kompenzaci. Na osobu lze nahlížet jako na „*bod přičitatelnosti*“³⁶¹.

Určením faktické kauzality nekončí z pohledu práva problém kauzálních vazeb. Jak bylo výše zdůrazněno, po aplikaci testu *conditio sine qua non* nadále existuje značné (prakticky

³⁵⁸ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Deliktní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 133.

³⁵⁹ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 53.

³⁶⁰ WRIGHT, Richard W. Causation in Tort Law. *California Law Review*. 1985, Vol. 73. s. 1795.

³⁶¹ Právník. Teoretický časopis pro otázky státu a práva (The Lawyer - Scientific Review for Problems of State and Law) 2017 | 156 | 6 | 501-522.

nekonečné) množství podmínek, bez kterých by následek nenastal. Řetězec příčin je tak zapotřebí redukovat, protože „*neomezená kauzalita by znamenala jít zpět na počátek světa*“³⁶². Zároveň faktická příčinná souvislost nedokáže odlišit váhu jednotlivých příčin; již prostým citem lze ovšem rozpoznat, že například příčiny časově velmi vzdálené by neměly být přičítány. Příklad, kdy určitá osoba darovala svému známému k jeho jubileu letecký zájezd, při němž se letadlo zřítilo, by jistě takové obdarování bylo faktickou příčinou smrti obdarovaného, nicméně v rovině práva dárci nepřičitatelnou.

Tichý upozorňuje, že deliktní právo – na rozdíl od práva trestního – neumožňuje dostatečnou regulaci přičitatelnosti skrze zavinění. V civilním právu se zavinění nevztahuje na další odvozené škody.³⁶³ Právo je nuceno si tak vypomoci nalezením jiného, spravedlivého řešení. V této fázi nastupují hodnotící kritéria, často označovaná jako právní kauzalita. Toto spojení však podle mého názoru není zcela přesné, jelikož kauzalita může být jen jedna, a to přirozená. Je vhodnější hovořit o právní přičitatelnosti nebo o omezení příčinné souvislosti.³⁶⁴

K omezování kauzality existuje řada nástrojů. Nejčastěji používanými jsou teorie adekvátnosti (někdy méně přesně označované adekvátní příčinnou souvislostí) a teorie ochranného účelu či kategorie předvídatelnosti. Osobně jsem ale toho názoru, že předvídatelnost je specifickým typem, jelikož prostupuje ostatní teorie, pomocí nichž se omezuje přičitatelnost. Jako oporu pro toto tvrzení bych připojil závěry Nejvyššího soudu, který uvedená kritéria reflektuje ve své relativně aktuální judikatuře, dle které, není-li kauzalita dána z „*hlediska teorie ochranného účelu, lze dále zkoumat, zda je dána z hlediska adekvátní příčinné souvislosti, tedy zda je újma adekvátním následkem porušení povinnosti, a zda tedy byla pro škůdce předvídatelná*“³⁶⁵. Předvídatelnost bych označil za dílčí kategorii přičitatelnosti, která v různých případech hraje různou roli (důraz je kladen především ve smluvním právu), nikdy by však neměla být opomíjena.

³⁶² TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Deliktní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 140.

³⁶³ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Deliktní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 142.

³⁶⁴ K obdobným závěrům dochází Bezouška. HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1555.

³⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 30 Cdo 4067/2014 [ASPI ID: JUD347221CZ].

3.3.3.1 Teorie adekvátnosti

Základní teorií přičitatelnosti, tradičně řazenou pod otázku zjišťování kauzality, je teorie adekvátnosti. Její výchozí myšlenkou je, že příčinná souvislost je z hlediska práva naplněna tehdy, je-li vzniklá škoda podle obecné povahy, resp. podle obecného chodu věcí a zkušeností adekvátním důsledkem protiprávního jednání.

Teorie adekvátnosti se vyvinula jako reakce na teorii přirozené přičinnosti, která ve své podstatě ani nekvalifikuje přičinnost a neomezuje případy právně relevantní odpovědnosti, ale pouze stanovuje reálné (faktické) příčiny.³⁶⁶ Teorie adekvátnosti je nástrojem právního přičítání a spočívá na hodnocení skutkového stavu, a to na základech (relativně) objektivních kritérií, pomocí nichž se škůdci přiřazují negativní následky.³⁶⁷

Teorie adekvátnosti je tzv. „právní kauzalitou“, či přesněji vyjádřeno, je nástrojem omezení kauzality faktické. Pomocí ní soudce vyhodnocuje právně přílehlavé – adekvátní – příčiny.³⁶⁸ Obě teorie mají sice společné to, že osoba nemá povinnost nahrazovat to, co nezpůsobí; podle teorie adekvátnosti je ale příčinou (v jejím užším slova smyslu) jen taková podmínka, která významně zvedne pravděpodobnost vzniku následku.³⁶⁹ Na tomto se někdy rozlišují dvě stránky pravděpodobnosti, a to znalost faktické stránky věci (co škůdce subjektivně věděl a znal) a znalost přírodních zákonů o příčinné souvislosti (zkušenost celé populace v době jednání škůdce).³⁷⁰

Osobě (potenciálnímu škůdci) se nepřičítají ty následky, které byly nepředvídatelné, se kterými nemohlo být objektivně kalkulováno. Doktrína adekvátnosti se takto snaží generovat objektivní kritéria, pomocí nichž lze určit škodlivý následek, který má škůdce povinnost odčinit, a odlišit jej od toho následku, který mu přičítat nelze.³⁷¹ Oproti teorii ochranného účelu normy se ale stále jedná o kritéria obtížněji uchopitelná, kde úroveň právní jistoty není podle mého názoru na takové výši.

³⁶⁶ Nezpochybnou bych ale důležitost teorie *conditio sine qua non*, když bez ní coby základu, by jen složitě mohla nastupovat kritéria přičitatelnosti.

³⁶⁷ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Delikt ní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 145.

³⁶⁸ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 934.

³⁶⁹ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 87.

³⁷⁰ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 218.

³⁷¹ Podobně Tichý. TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Delikt ní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 145.

Teorie adekvátnosti je v českém právu nejrozšířenějším právním testem přičitatelnosti. Důvod její „oblíbenosti“ spatřuji jednak v nutnosti omezení faktické kauzality, která by ve své holé podobě byla bezbřehou. Dále je výhodou adekvátnosti její flexibilita – lze ji uplatnit jak v případě škody vzniklé porušením smlouvy, tak újmy vzniklé porušením zákona. Konečně její použití nevyžaduje tak složitou právně filosofickou úvahu jako např. ochranný účel normy; pro soudce nepředstavuje užití teorie adekvátnosti zátěž časovou ani větší náročnost odbornou.

Pomocí adekvátnosti je tak poměrně snadno možné vyloučit ty podmínky, které jsou objektivně zcela nepředvídatelné nebo jsou velmi vzdálené následku. Jinými slovy je předmětem zkoumání relevance již zjištěné faktické podmínky resp. intenzity jejího poměru k následku. Ve své holé podobě má totiž podle teorie podmínky škůdce povinnost hradit veškerou újmu, která díky jeho jednání vzniká. Tím je ovšem umožněno přičítat škůdci i nepravděpodobné a nahodilé újmy.³⁷² Teorie adekvátnosti má za cíl omezit povinnost nahrazovat nepředvídatelné škody, tedy takové škody, které mohou nastat v důsledku skutečností, které nebylo dost dobře možné předvídat.

V případě zjišťování adekvátní příčinné souvislosti se předvídatelnost poměřuje vzhledem k myšlenému optimálnímu pozorovateli, jenž je plně obeznámen se všemi poznatky své doby.³⁷³ Pro účely zjišťování adekvátnosti nejsou podstatné osobní kvality škůdce; v opačném případě by se tato teorie mohla ve značném rozsahu překrývat se zaviněním, čímž by tak oba samostatné předpoklady ztratily do určité míry svůj smysl.

Zajímavostí je, že ačkoli je příliš široká povinnost k náhradě škody odmítána napříč evropskými právními řády³⁷⁴, teorie adekvátnosti není paradoxně zakotvena v žádném právním předpise (pokud je mi správně známo), nicméně se jedná o disciplínu rozpracovanou judikaturou³⁷⁵ a užívanou i v teorii.

Jádrem zkoumání při použití teorie adekvátnosti je možnost výskytu újmy neboli „stupeň pravděpodobnosti, se kterou lze očekávat vznik újmy“³⁷⁶. Postavíme-li vedle sebe více případů, pozorujeme, v jakém procentu z nich by výsledek nastal; čím častěji nastane, tím více

³⁷² DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 87.

³⁷³ Nález Ústavního soudu - senátu ze dne 1.11.2007, sp. zn. I. ÚS 312/05 - 1 [ASPI ID: JUD103457CZ].

³⁷⁴ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 934.

³⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 22. 1.2014, sp. zn. 30 Cdo 237/2013 [ASPI ID: JUD246777CZ].

³⁷⁶ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1555.

je příčina adekvátní. Je-li výsledek ojedinělý či nepředvídatelný, není možné následek škůdci přičíst.³⁷⁷ Jedná se tedy o zobecnění konkrétního řešeného případu.

Vyjádřeno negativně, újma není adekvátní, pokud podle „*všeobecných životních zkušeností je škodná událost pro existenci vzniklé škody zcela bezvýznamná a stala se podmínkou pro vznik škody pouze v důsledku zřetězení neobvyklých událostí*“.³⁷⁸

Z uvedeného plyne, že u teorie adekvátnosti lze vysledovat dvě roviny, pozitivní a negativní. Pozitivně musí být příčina způsobila přivodit následek nebo podstatným způsobem zvýšit pravděpodobnost, že následek nastane, tedy v nikoli nevýznamné míře. Dle negativního vymezení újma adekvátní není, pokud podle všeobecných životních zkušeností je událost pro existenci nastalé újmy bezvýznamná.³⁷⁹ Podle podruhé uvedené stránky této koncepce je v rámci zkoumání adekvátnosti zapotřebí vyloučit ty podmínky, které mohou způsobit vznik újmy jen shodou zcela mimořádných okolností – „*adekvátnost slouží k vyloučení těch podmínek, které jsou příliš vzdálené následku*“³⁸⁰. Obě kategorie ale mají podobný obsah, rozdíl spátrují spíše v otázce formulace.

Obdobně jako jiné teorie přičitatelnosti, i doktrína adekvátnosti má svá slabší místa. Jsou jimi vymezení míry pravděpodobnosti, kdy škodná událost musí v obecné rovině zvyšovat objektivní možnost vzniku určitého následku. Dále je problémem vymezení časového hlediska a osoby posuzující (ne)adekvátnost nebo problematika zobecnění toho kterého případu.³⁸¹ Konečně bych jako oprávněnou výtku viděl ploché chápání adekvátnosti, kdy by nebylo přihlíženo k míře zavinění škůdce v konkrétním případě; bude-li škůdce jednat úmyslně, může být následek, který by v případě nedbalostního jednání adekvátní nebyl, adekvátní. Vyhloubí-li vlastník rekreační chaty na hranici svého neoploceného pozemku jámu, načež do ní v noci spadne člověk a zraní se, bude újma neadekvátní (případně méně adekvátní), pakliže se jednalo o stavební úpravy prováděné v souvislosti se zvelebováním nemovitosti (vlastník si počínal pouze nedbale, mohl prostor např. označit výstražnou cedulí či osvětlit); bude-li ovšem vlastník

³⁷⁷ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1554.

³⁷⁸ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 91.

³⁷⁹ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 91.

³⁸⁰ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1553.

³⁸¹ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 94.

jámu budovat v úmyslu zastavit potencionální noční zloděje, mohou být v konkrétním případě přičitatelné (adekvátní) i újmy na zdraví poškozené osoby, její léčebné výlohy atd.

3.3.3.2 Ochranný účel normy

Teorie založená na ochranném účelu normy je další nástroj, pomocí něhož lze korigovat bezbřehé důsledky faktické kauzality. Tradičně jde o institut vykládaný v rámci příčinné souvislosti či přičitatelnosti. Doktrína ochranného účelu vznikla v německy mluvících zemích, kde je známa jako tzv. *Schutzweck der Norm*³⁸². Právě německým BGB se inspiroval občanský zákoník (částečně podobná koncepce je známá ale též v rakouském ABGB pod pojmem *Rechtswidrigkeitszusammenhang*).

Jelikož se principu, na kterém je založen ochranný účel normy, věnuji podobněji na jiném místě, dovolím si zde pouze v krátkosti podtrhnout hlavní pilíře a zejména pak chci zařazením uvedené problematiky zdůraznit, že jde ve své podstatě o kategorii příčinnosti.

Ochranný účel normy je založen na předpokladu, že každé relevantní pravidlo je určeno na ochranu pouze určitých statků; tato ochrana může být v jednotlivých normách (popř. i ve smlouvě) přímo vyjádřena, ale většinou bude zapotřebí ji dovést výkladem. Musí dojít k naplnění několika podmínek, aby se dalo hovořit o ochranném účelu normy. Účel normy musí směřovat k ochraně konkrétního poškozeného, musí se jednat o újmu, které norma chtěla předejít a konečně způsob vzniku újmy musí být takový, jak norma předpokládala.³⁸³

3.3.3.3 Předvídatelnost

Předvídatelnost je důležitý a velmi používaný nástroj, zejména z důvodu, že nepředvídatelné škody se nepřičítají.³⁸⁴ Jinými slovy škudce v zásadě není povinen plnit více, než je rozsah nebezpečí, které mohl rozumně rozpoznat.

Českému právu bylo (zejména před přijetím občanského zákoníku) vytýkáno, že až slepě následovalo dělení příčinnosti přímé a nepřímé, ale důležitost předvídatelnosti byla

³⁸² DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 100.

³⁸³ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 100.

³⁸⁴ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Delikt ní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 144.

podceňována.³⁸⁵ Historicky české právo vděčí vzniku institutu předvídatelnosti angloamerické oblasti,³⁸⁶ přes níž se dostal do mezinárodních dokumentů a kontinentálního práva.

Na předvídatelnosti škodního následku je svým způsobem založena i teorie adekvátnosti; obou kategorií jsem se již dotkl na více místech této práci. Předvídatelnost je ale zásadní nejen pro teorii adekvátnosti, ale i pro kategorii zavinění. V prvním případě se poměřuje z objektivního hlediska, v tom druhém subjektivně z pohledu škůdce. Teorie adekvátnosti se snaží hledat objektivní kritéria pro rozlišení adekvátních a neadekvátních následků s ohledem na stanovení vzniku povinnosti hradit újmy; subjektivní atributy jednající osoby jsou (na rozdíl od zavinění) irelevantní.³⁸⁷

Problematiku předvídatelnosti upravoval již obchodní zákoník v § 379; tímto ustanovením bylo explicitně zakotveno omezení rozsahu náhrady škody, jelikož, nebyla-li škoda předvídatelná, povinnost k její náhradě nevznikla.³⁸⁸

Předvídatelnosti se věnují také na jiných místech v této práci, hlavně pak v rámci škody vzniklé porušením smlouvy a její limitací. Hlavním korigujícím prvkem faktické příčinné souvislosti je u „*porušení smlouvy právě kategorie předvídatelnosti škody*“.³⁸⁹ I z toho plyne, že předvídatelnost spadá svým účelem pod právní omezení příčinnosti (tzv. právní kauzalitu)³⁹⁰.

Při posuzování předvídatelnosti škody dochází jak k zohlednění subjektivních znalostí dané osoby, tak i objektivně dostupných informací. Podle judikatury není újma nepředvídatelná, nemohla-li ji smluvní strana předvídat s přihlédnutím ke všem skutečnostem, které znala nebo měla při obvyklé péči znát v době vzniku závazkového vztahu, a právem se tedy domnívala, že porušení povinnosti, kterého se dopustila, taková škoda vzniknout nemůže.³⁹¹

³⁸⁵ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 933.

³⁸⁶ Její vznik je dáván do souvislosti se slavným případem Hadley v. Baxendale.

³⁸⁷ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 93.

³⁸⁸ Podobně Tichý, L., in: TICHÝ, L., Neuspokojivé řešení smluvní odpovědnosti za škodu v o z. (plaidoyer za předvídatelnost škody). In: *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 2018, č. 3. Str. 20. ISSN 1210-6348.

³⁸⁹ ŠILHÁN, Josef. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-544-2. Str. 332.

³⁹⁰ Předvídatelnost jako prostředek limitace náhrady škody v mezinárodním obchodě - II. část | Právní prostor. *Právní prostor* [online]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/predvidatelnost-jako-prostredek-limitace-nahrady-skody-v-mezinarodnim-obchode-ii-cast>.

³⁹¹ Podobně závěr Nejvyššího soudu. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 2. 2.2000, sp. zn. 29 Cdo 2001/99 [ASPI ID: JUD15252CZ].

3.3.4 Zvláštní typy kauzality

Ne vždy je v praxi situace učebnicově jednoduchá, v reálném životě do sledu událostí vstupují nejrůznější faktory. Není tak výjimkou, že se na vzniku újmy podílí větší počet osob či jiných vlivů. O zvláštní typy příčinné souvislosti jde především tehdy, vyskytuje-li se v ději více příčin, popř. více aktérů; uvedené případy se označují jako multikauzální újmy.³⁹² Do této kapitoly řadím i další specifické druhy kauzality.

Současné působení více příčin může vést k nepoužitelnosti teorie ekvivalence podmínek. Při uplatnění teorie podmínky v čisté podobě by nemusela ani jedna osoba být povinna nahradit újmu – žádná z příčin by totiž nebyla *conditio sine qua non*; o žádné z podmínek by nebylo možné říci, že by bez její existence újma nevznikla. Zároveň je ale již podle obvyčejného spravedlivého uvážení nutné uzavřít, že újmu někdo způsobil a přičíst mu povinnost ji nahradit.

Zvláštní testy kauzality se použijí v případech, kdy není možné jednotlivé příčiny od sebe navzájem oddělit a je třeba zkoumat každou z nich. Hrádek hovoří o relevanci každé jednotlivé příčiny.³⁹³ V českém právním prostředí není tato oblast multikauzality terminologicky zcela vyhraněná; v teorii se rozeznává zejména kauzalita souběžná, kumulativní, alternativní či preemptivní. Občanský zákoník se některým případům speciálních typů kauzality věnuje v rámci § 2915. *De lege ferenda* by jistě bylo vhodnější věnovat se předmětným disciplínám podrobněji.

Ustanovení § 2915 vychází z dosavadního pravidla zakotveného v zákoně č. 40/1964 Sb. či v § 438 a § 383 obchodního zákoníku. Je-li k náhradě zavázáno několik škůdců, nahradí podle předmětného ustanovení škodu společně a nerozdílně. To platí i v případě, že se více osob dopustí samostatných protiprávních činů, z nichž mohl každý způsobit škodlivý následek s pravděpodobností blížící se jistotě, a nelze-li určit, která osoba škodu způsobila. Teorie zde hovoří o alternativní příčinné souvislosti. „*Nezáleží na tom, z jakého důvodu vznikla povinnost škůdce újmu nést*“³⁹⁴. Pod zdejším ustanovením tak lze schovat jak porušení zákona i porušení smlouvy, případy objektivní odpovědnosti atd.

³⁹² TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Prokazování příčinné souvislosti multikauzálních škod*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010. ISBN 978-80-87488-01-0. Str. 57.

³⁹³ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 934. Str. 980.

³⁹⁴ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1582.

Z výše uvedeného je patrné, že občanský zákoník explicitně nerozlišuje, kdy každý jeden škůdce jedná sám a až tato dílčí jednání jsou adekvátní příčinou dané újmy, a na druhé straně případ, kdy škůdci jsou ve vzájemné spolupráci. Touto normou tak může být řešena kauzalita souběžná i kumulativní. Níže se budu věnovat rozdílům mezi uvedenými situacemi.

Solidární odpovědnost je podle mého názoru na místě, jelikož více vyhovuje zájmům poškozeného. Domnívám se, že je spravedlivější zatížit škůdce závazkem společným a nerozdílným, byť by to pro některého z nich mohlo být „diskriminační“. Dle mého přesvědčení se však nejedná o větší zásah než ten, který by případně vznikl poškozenému (z morálních i ryze matematických důvodů). Nadto zákon pro některé případy umožňuje soudu, aby v souladu s principem ekvity náhradu újmy rozdělil dle reálné účasti jednotlivých škůdců. *De lege ferenda* bych tak v tomto smyslu nenavrhoval žádné zásahy do platné úpravy; snad jen do úvahy by přicházela širší zákonná úprava.

Bezouška připomíná, že není překážkou *rei iudicatae* soudní rozhodnutí, na základě kterého je pravomocně stanovena povinnost jednoho ze škůdců zavázaných společně a nerozdílně; žalovat lze ostatní škůdce.³⁹⁵

3.3.4.1 Souběžná kauzalita

O souběžnou příčinnost jde tehdy, jestliže dvě události působící nezávisle na sobě by byly schopny způsobit určitou újmu. Jinými slovy, i kdyby nastala jedna, následek by i tak nastal ve stejném rozsahu, a to díky druhé události (příčině). Učebnicový příklad: dvě osoby současně vystřelí a zasáhnou oběť X, přičemž každá z vypálených ran je smrtelná. Oba škůdci jsou poté povinni k náhradě újmy solidárně.³⁹⁶

Proti uvedenému příkladu lze ovšem vznést námitku, že škůdci musí způsobit zcela shodný následek (např. zasáhnout stejné místo), pak lze mluvit o souběžné kauzalitě v pravém slova smyslu. Proto se jako vhodnější jeví příklad, kdy osoba A a osoba B shodným jedem otráví nápoj, který vypije osoba C. Množství obou jedů je přítom samo o sobě dostatečné k usmrcení C.³⁹⁷

³⁹⁵ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1582.

³⁹⁶ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 934- 935.

³⁹⁷ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 111.

Kdyby jeden ze střelců svůj cíl minul, přičemž by nebylo lze zjistit který, šlo by o kauzalitu alternativní. Kdyby jeden ze střelců vystřelil o pár sekund později, byť mířice přesně, mohli bychom hovořit o časné preempci (podrobněji níže). Souběžná kauzalita v pravém – původním slova smyslu – bude podle mého názoru pouze teoretickou disciplínou, v praxi (v reálném světě) velmi těžko využitelnou z důvodu velmi nízké pravděpodobnosti shod časových i věcných faktorů.

Pro dokreslení lze uvést ještě příklad, kdy dva „donašeči“ sdělí nepravdivou informaci o slavné celebritě čtenému bulvárnímu časopisu, který pak předmětnou fámou otiskne. Stačilo by, kdyby informátor byl jeden proto, aby byl článek otištěn, a zásah do důstojnosti této osoby proběhl ve stejném rozsahu.

Na uvedených příkladech lze doložit, že na popisovaný multikauzální typ nelze úspěšně aplikovat teorii podmínky.³⁹⁸ Pokud bychom ji použili a vyřadili v myšlenkové operaci jednu z příčin, následek by zůstal stejný.³⁹⁹

Obvykle se v civilistice u souběžné kauzality uplatňuje solidární odpovědnost. Toto rozložení vychází z myšlenky, že jednání obou škůdců „*bylo konkrétně ohrožující ve vztahu k chráněnému statku a potenciálně kauzální*“.⁴⁰⁰ Domnívám se, že nejinak bychom měli k souběžné příčinné souvislosti přistupovat i v českém občanském právu, byť občanský zákoník ji *explicite* neřeší. Lze ovšem analogicky využít ustanovení § 2915 odst. 1 větu druhou.⁴⁰¹

Souběžnou příčinnou souvislost upravuje také PETL. Každé z více jednání se má za příčinu újmy způsobené poškozenému a žádný ze škůdců se nemůže „vyvinít“ s tím, že povinen k náhradě újmy je škůdce druhý.

Z terminologických důvodů dodám, že někteří autoři namísto o souběžné kauzalitě hovoří o kauzalitě kumulativní.⁴⁰² Dle mého názoru je ovšem výstižnější hovořit právě o kauzalitě souběžné, jelikož termín kumulativní evokuje mylný dojem sepjatosti obou (či více) příčin, či že tyto události až po svém sečtení dají dohromady („nakumulují“) určitý následek. V posledně uvedeném případě by se ale mělo jednat o případ popsany v následující kapitole.

³⁹⁸ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 935.

³⁹⁹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1554.

⁴⁰⁰ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 124.

⁴⁰¹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1554.

⁴⁰² Hrádek, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 935.

Snad by se také mohlo ze spojení kumulativní kauzalita zdát, že škůdci snad své jednání společně koordinují; tak tomu ovšem není.

3.3.4.2 Kumulativní kauzalita

Opět se sice jedná o více událostí, které způsobí újmu, ale zde žádná z těchto jednotlivých příčin není sama o sobě dostačující pro způsobení celého následku. Samostatně by tato událost vystačila pro vznik části následku.⁴⁰³ Jako učebnicový příklad bývá uváděna modelová situace s jedem; oba traviči osoby by do pití třetí osobě nasypali právě takové množství jedovaté látky, které by sice samo o sobě nebylo s to způsobit její smrt, ve svém souhrnu se však o dávku s fatálním následkem jedná.

Domnívám se, že při odpadnutí jedné příčiny nemusí nastat dokonce žádný nepříznivý následek. Dostanou-li se tak například tři dodavatelé jednoho a téhož plnění nezávisle na sobě do krátkého prodlení krátce po sobě a objednatel díky tomu – až v souhrnu všech těchto dílčích prodlení – nedodrží termín navazující na předání (prodej), vznikne mu tak povinnost zaplatit smluvní pokutu vůči třetí osobě. Kdyby se ale bývali do prodlení dostali pouze dva dodavatelé, žádná sankční povinnost by objednateli vůči třetí osobě nevznikla.

Test teorie podmínky je u kumulativní kauzality použitelný (na rozdíl od kauzality souběžné). Při odpadnutí jedné z příčin by totiž následek nenastal či nastal jinak.

V souvislosti s kumulativní příčinností je na místě zmínit možnost dělitelné újmy. Je-li podíl jednání jednotlivých škůdců kvantifikovatelný, lze uvažovat o „dělení přičitatelnosti“ poměrným způsobem.⁴⁰⁴ Jak jsem již zmínil v obecné části, pro poškozeného bude nejvýhodnější solidární odpovědnost škůdců, s tím, že ho následně již nebude muset zatěžovat otázka, jak se tito vyrovnají *inter partes*.

3.3.4.3 Minimální kauzalita

Způsobí-li újmu poškozenému velký počet škůdců, vzniká jim povinnost k náhradě újmy z toho vzniklé solidárně. Každý ze zúčastněných přispěl k negativnímu výsledku v nepatrném rozsahu, přičemž podíl každého jednoho škůdce není možné přesně zjistit, v souhrnu však jistě vedl ke způsobení škody.

⁴⁰³ Tím není řečeno, že tento následek nemůže vyústit v dílčí újmu; z akademických důvodů se ovšem tyto důsledky neřeší.

⁴⁰⁴ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 126.

Hrádek jako příklady spadající pod tento typ kauzality zařazuje újmy způsobené stávkami, demonstracemi či na životním prostředí.⁴⁰⁵

Jako konkrétní příklad lze uvést ušlapání poškozeného davem v důsledku paniky vzniklé na rockovém koncertě; na smrti návštěvníka se mohly podílet desítky či stovky osob. Podobně si lze představit poškození menšího mostku, k němuž došlo v důsledku tisíců kusů za léta nashromážděných tzv. zámek lásky, jejichž váhu mostní konstrukce nevydrží a zborší se. Na vzniku škody se podílela každá jedna z uvedených osob, byť ve zdánlivě zanedbatelném měřítku.

Nelze se s jistotou vyjádřit o použitelnosti *conditio sine qua non*. V případech, kdy je počet škůdců ještě přesně znám, by měl být test použitelný, jelikož každý takový škůdce přispěl svým dílem k výsledku. Zde ale může případ hraničit s kauzalitou kumulativní. V klasické situace nepřehledného typu (ušlapání davem) si jistě lze představit, že výsledek nastane stejný, i kdyby se jeden návštěvník koncertu býval neúčastnil. Prakticky ale nebude podle mého názoru minimální kauzalita použitelná z důvodu složité dohledatelnosti škůdců.

3.3.4.4 Alternativní kauzalita

Tuto kapitolu řadím mezi další zvláštní případy příčinné souvislosti, navzdory tomu, že podle mého názoru nejedná o typický typ kauzality, ale spíše o nástroj usnadňující dokazování, či prostředek zohledňující spravedlivější uspořádání věcí.

Jako výstižný bych označil popis alternativní kauzality v PETL, když v čl. 3:103 se řeší případ více jednání, z nichž každé bylo samo dostatečnou příčinou škody, přičemž však zůstává nejistým, které jednání ji ve skutečnosti způsobilo. Vyjádřeno jinak, o alternativní příčinnou souvislost jde tehdy, je-li poškozenému způsobena újma některým škůdcem, zároveň však nelze přesně zjistit kterým, protože jiná osoba mohla tutéž újmu způsobit s podobnou mírou pravděpodobnosti. Přesný průběh událostí nelze zjistit, ale je jisté, že škodní následek způsobila některá osoba z daného okruhu „podezřelých“.⁴⁰⁶ Jedno z těchto jednání je *conditio sine qua non*.

⁴⁰⁵ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 936.

⁴⁰⁶ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 147.

Jak jsem již naznačil výše, alternativní příčinná souvislost není tak docela nástrojem kauzality. Dle Hrádka se jedná zčásti o kauzalitu faktickou, zčásti právní.⁴⁰⁷ Jedná se o řešení, které svou podstatou překlene hledání faktické příčinné souvislosti i přičitatelnosti. Hodnotitel případu pouze přesně neví, které z množiny nebezpečných jednání je tou pravou příčinou vzniku újmy. Z důvodů spravedlnosti zákonodárce sankcionuje raději některého z možných škůdců, než aby nechal negativní dopady na poškozeném (kvůli tomu, že neunesl břemeno důkazní).

Přenesení nepříznivých následků na poškozeného za situace, kdy není jasný škůdce, by v těchto případech nebylo spravedlivé, to všichni cítíme. Oba potenciální škůdci jednali protiprávně, a je spíše otázka náhody, jednání kterého z nich způsobilo vlastní škodní následek. Šlo by tak o nepřiměřené zvýhodnění jedné osoby vůči pravému škůdci, kdyby jí žádná povinnost k náhradě nevznikla. Je jistě spíše akceptovatelné, pokud povinnost k náhradě újmy ponese oba, solidárně.⁴⁰⁸ Zároveň souhlasím s Hrádkem, že solidární odpovědnost všech „alternativních“ škůdců je správným řešením. Důvodem tohoto závěru je pro mne argument, že škůdci jednali protiprávně a zaviněně, jejich protiprávní jednání neslo vysokou míru rizikovitosti⁴⁰⁹ a konečně „přivodili svým konkrétním nebezpečným jednáním nejistotu ohledně příčinnosti.“⁴¹⁰ Civilní právo si totiž může dovolit „potrestat“ škůdce i v případě pochybností. Naproti tomu v právu trestním by v obdobných situacích byla překážkou pro dovození viny pachatele zásada *in dubio pro reo*.

Rovněž *de lege lata* z § 2915 odst. 1 věty druhé plyne, že dopustí-li se více osob samostatných protiprávních činů, z nichž mohl každý způsobit škodlivý následek s pravděpodobností blížící se jistotě, a nelze-li určit, která osoba škodu způsobila, nahradí škodu společně a nerozdílně. Občanský zákoník přistupuje k řešení v podobě solidární přičitatelnosti újmy škůdcům. Melzer zdůrazňuje důležitost samostatnosti protiprávních činů, což se odlišuje od spolupachatelství, u kterého se jednajícím jednání vzájemně přičítají bez dalšího.⁴¹¹

---

⁴⁰⁷ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Delikt ní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 137.

⁴⁰⁸ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 934.

⁴⁰⁹ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 151.

⁴¹⁰ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Delikt ní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 137.

⁴¹¹ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 199.

Vlastní cestou se ubírá PETL, podle něhož musí být u alternativní kauzality každé jednání považováno za příčinu v rozsahu pravděpodobnosti, v jaké mohlo způsobit škodu poškozenému. Škůdce je v případě neschopnosti druhého plnit nadále povinen pouze co do svého dílu. „*Důvodem je i to, že v případech alternativní kauzality se jedná o odpovědnost bez prokázané příčinné souvislosti, a proto jsou přípustné mírnější dopady odpovědnosti za protiprávní jednání*“⁴¹² Toto řešení bere v potaz míru pravděpodobnosti, v jaké mohlo jednání osoby potenciálního škůdce způsobit újmu. Dle mého názoru by tato tzv. kauzální proporcionální odpovědnost⁴¹³ mohla být *de lege ferenda* uvažována i v rámci českého deliktního práva. Vyvážila by se tím neúměrná břemena kladená na žalobce – poškozené co do nutnosti vysoké pravděpodobnosti o existenci příčinné souvislosti.

3.3.4.5 Preemptivní kauzalita

Vedle příčiny, která skutečně vedla ke vzniku újmy, může existovat i skutečnost, která neměla žádný vliv na výsledek, ale která by bývala za určitých okolností mohla škodlivý následek způsobit. Terminologicky jsem zvolil pro tuto kapitolu název preemptivní (předbíhající) kauzalita, protože podle mého názoru jde o dostatečně obecný a zastřešující pojem. Častěji se ale spíše vyskytují termíny hypotetická, někdy i o potenciální příčinnost.⁴¹⁴

V rámci hodnocení předmětné problematiky je třeba brát v potaz jak reálnou tak, i hypotetickou příčinu. Z hlediska kauzálního je podstatná jen skutečná, reálná příčina; hypotetická příčina se může uplatnit pouze ve sféře přičitatelnosti.⁴¹⁵ Jen tehdy, přebilo-li by druhé jednání např. svou vahou jednání původní, lze toto zohlednit. Povinnost původce hypotetické příčiny nahradit újmu nemůže vzniknout na základě faktické kauzality. Za účelem dovodit povinnost původce druhé příčiny hradit újmu by musela být zohledněna normativní přičitatelnost – to vše zřejmě na základě spravedlnostní úvahy.

⁴¹² DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 153.

⁴¹³ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Prokazování příčinné souvislosti multikauzálních škod*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010. ISBN 978-80-87488-01-0. Str. 11.

⁴¹⁴ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 935.

⁴¹⁵ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 131.

Protiprávní jednání první osoby vede „*definitivně a neodvratně*“⁴¹⁶ ke vzniku újmy poškozeného, poté sice přistupuje jednání druhé osoby, které by mělo samo o sobě stejné škodní následky; druhá „quasipříčina“ již logicky nemůže způsobit efekt stejného rozsahu jako příčina původní.

Z výše uvedeného je patrné, že o problém kauzality se vlastně nejedná, protože příčina je vždy jen jedna; hypotetická příčina je (v modelovém případě) fikcí – újma je vždy způsobena jen jednou (první) příčinou. Budeme-li uvažovat o založení povinnosti k náhradě újmy i u osoby, která měla „na svědomí“ toliko hypotetickou příčinu, je nutno toto řešit leda pomocí ryze právní přičitatelnosti; faktická příčinná souvislost by k přičtení následku nestačila.

Doležal A. a Doležal T. rozlišují v rámci preemptivní kauzality určité subkategorie; jsou jimi kauzalita předstižná, hypotetická (v užším slova smyslu) a trumfující.⁴¹⁷

Je-li mezi skutečnou (faktickou) a potenciální (hypotetickou) příčinou blízký časový vztah, máme co do činění s kauzalitou předstižnou (označovanou též jako přerušená kauzalita nebo neprávním spojením časná preempce). Probíhající děj měl potenciál vyústit v určitý následek, ale tento nenastal tak, jak nastat měl, jelikož byl předběhnut (předstižen) jinou příčinou. Tuto „novou“ příčinu je nutné označit jako skutečnou, protože ta fakticky následek způsobila. Jinými slovy, určitá příčina plně nezávisle na jednání jiné osoby sama způsobí následek.⁴¹⁸ Myšlená potenciální příčina, která by bývala následek způsobila, není zpravidla z deliktně právního hlediska relevantní. Říha uvádí v trestněprávním kontextu případ, kdy osoba A zastřelí osobu C, jež by za několik minut bývala zemřela otravou jedem, který mu dala do jídla osoba B.⁴¹⁹

Není-li časový poměr mezi možným a skutečným kauzálním řetězcem patrný, půjde zpravidla o tzv. kauzalitu hypotetickou. Při této hypotetické kauzalitě v užším slova smyslu je jedna z příčin irelevantní od počátku. Učebnicový příklad je havárií zničený automobil, do kterého ještě jednou narazí další vůz.

„Druhá příčina“ se nemůže vůbec uplatnit, protože následek nastal již v minulosti. Ona jiná příčina by jistě způsobila stejný následek, nebýt první příčiny, ale nestane se tomu tak. Dle mého názoru se v tomto případě jedná o jistou obdobu trestněprávní teorií označovanou jako

⁴¹⁶ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 935.

⁴¹⁷ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 131.

⁴¹⁸ ŘÍHA, Jiří. *Tabulky a schémata z obecné části trestního práva hmotného*. V Praze: C.H. Beck, 2006. Beckova skripta. ISBN 80-7179-526-7. Str. 43.

⁴¹⁹ ŘÍHA, Jiří. *Tabulky a schémata z obecné části trestního práva hmotného*. V Praze: C.H. Beck, 2006. Beckova skripta. ISBN 80-7179-526-7. Str. 43.

pokus na nezpůsobilém předmětu útoku, kde pachatel také materiálně nenaplní skutkovou podstatu trestného činu. V trestním právu lze ovšem za splnění stanovených podmínek pachatele stíhat za spáchání pokusu tohoto trestného činu.⁴²⁰ V civilním právu je pokus o delikt prakticky bez významu.

Trumfující kauzalita neboli trumfující preempce je případ, kdy dvě na sobě nezávislé příčiny vedou ke stejným následkům. Jedna z příčin má ale větší význam a přebíjí – svou vahou či autoritou – příčinu druhou. Nejnázornějším je patrně případ pokynu seržanta vůči podřízeným, načež major vydá příkaz totožný, ovšem pro vojáky formálně směrodatný.

3.3.4.6 Psychická kauzalita

Obecně se jako psychická kauzalita označuje případ, kdy jedna osoba způsobí, že druhá osoba, která je plně svéprávná (svobodně jednající), jedná určitým způsobem; jinými slovy jde o interpersonální působení jedné osoby na druhou.⁴²¹

V rámci deliktního práva jeden subjekt ovlivní škůdce, který následkem toho jedná tak, že zapříčiní újmu.⁴²² Uvedené protiprávní jednání osoby je „*kauzální pro volní rozhodnutí jiné osoby, která svým vlastním jednáním způsobí újmu*“.⁴²³ Osoba, která působí na „budoucího“ škůdce tím, že ho podporuje, se sama fyzicky přímo nepodílí na protiprávním jednání, ale její příspěvek spočívá v myšlenkové podpoře vlastního škůdce; jde tak o jeden z faktorů, který vede k negativnímu výsledku.⁴²⁴ Ovlivňující jednání je pro vznik újmy nutnou podmínkou, ovšem z právního hlediska je možné přičitatelnost „ovlivňujícího“ omezit či eliminovat.

Často je velmi složité zjistit, zda určitá osoba jednala pod ovlivněním, zejména z důvodu, že se jedná o subjektivní kategorii, těžko zjistitelnou. Nelze než souhlasit s Tichým, že psychologický vliv je „*imateriální a neměřitelný úkaz, jenž se odehrává v nitru člověka*“⁴²⁵. Posuzuje-li se myšlenkové interpersonální ovlivnění, je třeba posuzovat případ od případu a

⁴²⁰ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4. § 21 bod 9.

⁴²¹ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 154.

⁴²² Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1553.

⁴²³ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1553.

⁴²⁴ HRÁDEK, J., in: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 979.

⁴²⁵ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Prokazování příčinné souvislosti multikauzálních škod*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010. ISBN 978-80-87488-01-0. Str. 102.

pečlivě vážit skutečnou roli každého zúčastněného (např. zda určitý člověk mohl či měl odolat konkrétnímu vlivu). Nejen v České republice je obecně uznávána relevance příčinné souvislosti tohoto druhu nemateriálního ovlivnění.⁴²⁶

Psychologickou kauzalitu od ostatních multikauzálních kategorií trefně odlišují Doležal A. a Doležal T. První rozdíl spočívá v mechanismu kauzality, kdy u psychické kauzality nelze s určitostí stanovit, jak aktér působí na jinou osobu, zatímco u klasických kauzalit (ve smyslu fyzikální návaznosti příčiny a následku) je s velkou dávkou přesnosti možné předpovědět následek určité příčiny. V případech „*psychické kauzality se totiž nemůžeme opřít o objektivní zákony, protože ty psychologie v případě lidského jednání (dosud) neobjevila.*“⁴²⁷ Psychickou kauzalitu nelze exaktně měřit, jedná se o běh dějů v lidské mysli.

Druhý rozdíl spočívá v otázce, zda vlastně nedojde k přetržení kauzálního řetězce, když přece jednající osoba není přímo nucena ke konkrétnímu škodnímu jednání. Každý člověk je totiž odpovědný za své jednání, je-li s to posoudit jej a ovládnout. Má se navíc za to, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností. Klade se otázka, do jaké míry může taková osoba odolávat vlivu jiné osoby a do jaké míry by tomuto vlivu odolat měla.⁴²⁸

V rámci psychologické příčinnosti je podstatné rozlišovat rozsah psychologického vlivu, který může být různě intenzivní. Seřadily-li by se jednotlivé kategorie psychologické příčinnosti do pomyslné řady od nejslabší po nejsilnější, na prvním místě by figurovaly případy jednoduchého ovlivnění, které jsou dílem jednání třetí osoby. Pod tuto kategorii by mohly spadat určité druhy pasivní pomoci či inspirace. Např. shlédne-li člověk televizní reklamu, ve které se inspiruje k protiprávnímu jednání. Tichý hovoří i o případu svádění ženy mužem.⁴²⁹

Pod druhou skupinu lze zařadit případy imitace nebo určité nepřímé podněty k reakci. Zde se jako zajímavý příklad mj. uvádí útěk černého pasažéra před revizorem městské hromadné dopravy, kdy se pronásledující revizor zraní. Dle mého názoru by v uvedeném modelovém případě mohlo být namísto, aby tento neukázněný pasažér byl povinen nahradit

⁴²⁶ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Prokazování příčinné souvislosti multikauzálních škod*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010. ISBN 978-80-87488-01-0. Str. 102.

⁴²⁷ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 155.

⁴²⁸ DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9. Str. 156.

⁴²⁹ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Prokazování příčinné souvislosti multikauzálních škod*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010. ISBN 978-80-87488-01-0. Str. 103.

újmou vzniklou na straně revizora v souvislosti s jeho pronásledováním. K obdobnému názoru dochází i PETL.

Pod pomyslný třetí stupeň ovlivnění lze zařadit návod jedné osoby k protiprávnímu jednání jiné osoby.⁴³⁰ Jako příklad mohou sloužit dva lidé, kteří kráčí po chodníku, přičemž jeden z nich zahlédne klíče v zámku u přilehlé garáže, upozorní na to osobu druhou s tím, aby „prozkoumala“ obsah objektu. Takto inspirovaná osoba zde odcizí jízdní kolo. Solidární povinnost k náhradě škody vlastníka jízdního kola je dle mého názoru na místě.

Posuneme-li se ještě o úroveň výše k případům velmi silného vlivu, půjde o cílené ovlivnění jiné osoby s úmyslem provést určité jednání; dle mého názoru sem lze zařadit organizaci protiprávního jednání či velmi výrazné ovlivnění. V případě s garáží by děj mohl probíhat tak, že ovlivňující osoba osobě jednající podá šperhák a instruuje ji, jak ho použít a do garáže se za účelem krádeže dostat a jízdní kolo odcizit.

Pod případy psychického vlivu lze zařadit i násilné ovlivnění, zastrašování či dokonce vydírání, nebo případy, které se v teorii práva označují jako *vis compulsiva* – donucení psychické.⁴³¹

V rámci hodnocení jednání více osob se u společného způsobení újmy vychází z myšlenky psychického poměru škůdce nejen k vlastnímu jednání, ale i ostatních škůdců.⁴³² Pro poškozeného by jinak bylo velmi složité prokázat příčinnou souvislost psychické podpory.

Dle mého názoru se musí v rámci psychické kauzality citlivě rozlišovat; intenzita, s jakou měl psychologický tlak vliv na škodní následek, je zcela zásadní. Otázkou pak zůstává, od jaké úrovně (které jsem se pokusil výše schematicky popsat) je spravedlivé ovlivňující osobě povinnost k náhradě újmy přičítat a kdy ještě přičitatelnost dovozovat toliko u fakticky jednající osoby.

V teorii trestního práva některým případům psychického ovlivnění odpovídá účastenství na trestném činu v užším slova smyslu, tedy organizátorství, návod a pomoc. Dle trestněprávní nauky se sám tento účastník trestného činu nedopouští – „*nenaplňuje znaky jeho skutkové podstaty – avšak bezprostředně přispívá k tomu, aby došlo k jejich naplnění*“. Zároveň se tato forma součinnosti odlišuje od spolupachatelství (to znaky dané skutkové podstaty

⁴³⁰ Podobně Tichý a Hrádek. In: TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Prokazování příčinné souvislosti multikauzálních škod*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010. ISBN 978-80-87488-01-0. Str. 103.

⁴³¹ Donucení je zde donucení (vyhrožování) psychické čili *vis compulsiva* – ohroženému se ponechává svobodné rozhodnutí, jedna alternativna je však sankcionována. KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. Str. 97.

⁴³² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 22. 8.2002, sp. zn. 25 Cdo 2126/2000 [ASPI ID: JUD26475CZ].

naplňuje).⁴³³ V rámci práva soukromého se lze na tomto místě přiměřeně inspirovat trestněprávní naukou⁴³⁴, která je v tomto ohledu podrobnější.

De lege lata bych závěrem podotkl, že v rámci občanského zákoníku nalzáme *lex specialis* k případům psychické kauzality – v ustanovení § 2950 úpravu o škodě způsobené informací nebo radou. Toto ustanovení míří zejména na odborné rady specialistů, na které jsou kladeny nároky zvláštní znalosti či dovednosti. Újma musí být způsobena poskytnutím nesprávné informace z oboru profesionála jako poskytovatele informace nebo rady. Jde o tzv. škodlivé rady, které zahrnují také návod, jak si počínat, který se následně ukáže být nesprávným.

---

⁴³³ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4. § 24.

⁴³⁴ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1553.

3.4 Zavinění

3.4.1 Obecně

Zavinění je zpravidla definováno jako psychický vztah jednajícího k jeho protiprávnímu jednání a ke škodě jako následku takového jednání⁴³⁵, nebo obdobně jako vnitřní vztah škůdce k vlastnímu jednání příčícímu se objektivnímu právu a ke škodě coby protiprávnímu následku tohoto jednání⁴³⁶. Možná z důvodu, že zavinění je příliš širokým tématem (sahá od nejslabšího typu nevědomé nedbalosti přes nedbalost hrubou až po úmysl přímý), nelze podle mého názoru uvedená tradiční vymezení přebírat bez dalšího; tím spíše, že mohou mít svůj původ v právu trestním.

V evropských právních řádech není legislativním zvykem v civilních kodexech zavinění definovat; teorie a judikatura si ale dokáží poradit a zákon zastoupit. Občanský zákoník sice zavinění jako obecnou kategorii rovněž nedefinuje, nicméně (např. spolu s § 276 odst. 1 BGB) tvoří určité výjimky, když alespoň přistupují k vymezení nedbalosti.⁴³⁷ Dle mého názoru je taková koncepce vhodnější; domnívám se, že zavinění (či alespoň nedbalost) jako podstatný právní institut by mělo stát na jasných – tedy ideálně zákonných – základech. Zákonodárce navíc může stanovit případnou domněnku zavinění či zakotvit způsob jeho zjišťování či stanovit vůči jaké osobě se bude poměřovat měřítko nedbalosti. Dokonce bych se *de lege ferenda* nebránil ještě širší úpravě zákonného textu.

Zavinění je pomyslně posledním ze čtyř tradičně uváděných předpokladů nutných ke vzniku povinnosti nahradit újmu; někdy je předpokladem obligatorním, jindy je jeho přítomnost pro vznik povinnosti hradit újmu nerozhodná. Zavinění své místo nenachází u porušení smluvní povinnosti a obecně řečeno, u všech případů tzv. objektivní odpovědnosti. Zákonným limitem této přísné odpovědnosti je podmínka explicitního pravidla o vzniku povinnosti k náhradě újmy bez ohledu na zavinění ve smyslu § 2895.

U některých deliktů musí být naopak pro vyvození povinnosti škůdce hradit újmu zavinění přítomno v kvalifikované formě – typicky úmysl u nemravného jednání, ze kterého vzejde újma. Blíže se těmto odlišnostem věnuji na jiných místech (např. kapitola 2.4.). Z logiky

⁴³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 5. 2.2004, sp. zn. 21 Cdo 1059/2003 [ASPI ID: JUD28722CZ].

⁴³⁶ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1567.

⁴³⁷ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 943.

věci se bude tato kapitola týkat pouze případů subjektivní odpovědnosti, kde zavinění je nutným předpokladem ke vzniku povinnosti k náhradě újmy.

Nevyplýnulo-li to dostatečně zřetelně z jiných pasáží této práce, dovolil bych na tomto místě podtrhnout, že zavinění jako (relativně) samostatný předpoklad vzniku povinnosti nahradit újmu má velmi blízko k jinému předpokladu – protiprávnosti. U kategorie zavinění je rozhodující faktor péče vnitřní, na rozdíl od protiprávnosti, kde je zásadní péče vnější.⁴³⁸ Jedná-li škůdce protiprávně, neznamená to ale automaticky, že mu lze takový čin také vytknout.⁴³⁹ Někdy se *de lege ferenda* (či spíše na akademické úrovni)⁴⁴⁰ hovoří o splnutí obou těchto předpokladů a o přiblížení se pojetí francouzskému, kde mezi těmito dvěma předpoklady rozlišováno není.⁴⁴¹ V rámci této práce ovšem tuto doktrínu nepřebírám, vyčleňuji proto pro každý z těchto předpokladů vzniku povinnosti k náhradě újmy zvláštní kapitolu. Podle mého názoru se totiž u obou předpokladů jedná o různé kategorie, když jedna je založena na osobním vnímání konkrétní situace určitou osobou a druhá je postavena na objektivně určitelných prvcích. Navíc mezi oběma kategoriemi zřetelný rozdíl činí i občanský zákoník, např. v § 2911.

Uvedené lze zobecnit tak, že zavinění se vyznačuje řadou specifíků v poměru ke všem předchozím předpokladům. Předně jako vnitřní, subjektivní kategorie souvisí s duševním vnímáním člověka. Ostatní předpoklady nutné ke vzniku povinnosti nahradit újmu jsou vnějšími znaky civilního deliktu.⁴⁴²

Pomocí zavinění je legitimizován vznik povinnosti k náhradě újmy, naplňuje se skrze něj idea individuální *odpovědnosti* každého člověka za své jednání v souladu s § 24 občanského zákoníku. Na zavinění je třeba nahlížet jako na základní prostředek, pomocí něhož dochází k přičitatelnosti újmy k jednání konkrétní osoby.⁴⁴³

Podle PETL (čl. 4:101) zavinění předpokládá porušení požadovaného standardu chování. Jistou zvláštností PETL je v tomto ohledu měřítko ideální rozumné osoby, která nesleduje jen vlastní zájem, ale i zájmy druhých osob (podrobněji níže u nedbalosti).

⁴³⁸ TICHÝ, Luboš a JIŘÍ HRÁDEK. Delikt ní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 179.

⁴³⁹ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1563.

⁴⁴⁰ Např. Pelikánová, I., in: PELIKÁNOVÁ, Irena. *Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku*. Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. Praha: [Ústředí české advokacie], 2011, č. 3. Str. 20. ISSN 1210-6348.

⁴⁴¹ Obdobně také např. Elischer, D. *Protiprávnost - co je jejím zdrojem v soukromém právu? Wrongfulness - What are its Sources in Private Law?* Časopis pro právní vědu a praxi, ročník XXIV, 4/2016: 501-526; DOI: 10.5817/CPVP2016-4-1.

⁴⁴² Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1557.

⁴⁴³ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 944.

Nyní považuji za podstatné uvést, co vše musí zavinění krýt. Zpravidla je tomuto tématu více prostoru věnováno v teorii práva trestního; v tomto veřejnoprávním odvětví se zavinění musí vztahovat na všechny podstatné skutečnosti, které jsou znakem skutkové podstaty trestného činu.⁴⁴⁴ Tento závěr ovšem podle mého názoru nelze paušálně vztáhnout i na soukromé právo, ve kterém má zavinění odlišnou úlohu a váhu. Předně z důvodu, že hlavním účelem deliktního práva není potrestat škůdce ale vyrovnat zkrácení na majetku. K přičtení vzniklé újmy postačí, aby nedbalost byla přítomna v poměru k protiprávnímu jednání škůdce, nehledě na to, že v trestním právu se zásadně vyžaduje zavinění ve formě úmyslu.

Konkrétní podmínky, ke kterým se musí (alespoň) zavinění v rámci občanského zákoníku upínat, lze vyčíst např. z obou skutkových podstat § 2910. Při porušení absolutního práva se zavinění musí vztahovat na protiprávní čin a zásah do absolutního práva, ne však již na vznik újmy samotné.⁴⁴⁵ Obdobně u porušení ochranné normy musí zavinění krýt protiprávní čin (zde tedy spočívající v zásahu do ochranné normy), ale vznik újmy již nikoli.

Nesouhlasím s výše zmíněnými názory, podle kterých se zavinění musí paušálně vztahovat ke všem předpokladům vzniku povinnosti nahradit újmu.⁴⁴⁶ Pakliže poškozenému vznikla újma v důsledku zaviněného jednání škůdce, může poškozený spravedlivě požadovat její náhradu, a to bez ohledu na to, zda samotná újma byla či nebyla kryta zaviněním škůdce. Podstatné je to, že vznik škody je stále spíše přičitatelný škůdci než poškozenému. Jde rovněž o projev spravedlnosti.

Popsaným závěrem by podle mého názoru mělo dojít k revizi obecně uznávaných definic zavinění z úvodu kapitoly, resp. jejich ponechání trestněprávní doktríně. Na místě by bylo spíše vymezit zavinění coby psychický poměr jednajícího k jeho protiprávnímu jednání spočívajícím v zásahu do absolutního práva (nebo ochranné normy). Popřípadě by bylo možné jednání označit jako zaviněné, pokud ho lze jednajícímu osobně vytknout.⁴⁴⁷

Zavinění jako subjektivní kategorie se zpravidla prokazuje z objektivně přítomných vnějších znaků. Toto pátrání nemusí být jednoduché, zavinění nelze *“nikdy najisto zjistit, navíc zpětně”*.⁴⁴⁸ Z logiky věci si právo musí určitým způsobem vypomoci, především z důvodů

⁴⁴⁴ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4.

⁴⁴⁵ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1557.

⁴⁴⁶ Stanovisko Nejvyšší soud ČR - kolegium ze dne 24.10.1979, sp. zn. Cpj 35/78 [ASPI ID: JUD2139CZ].

⁴⁴⁷ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 340.

⁴⁴⁸ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1557.

důkazních. Praktickými východisky je přístup založený jednak na určité objektivizaci zavinění či na koncepci domněnek zavinění, které ve svém důsledku nutí škůdce, aby se exkulpoval.

Zavinění se skládá ze dvou složek – rozumové a volní. Intelektuální (rozumová) složka se projevuje v podobě vědomostí určitých skutečností škůdce, včetně znalostí i zkušeností. Prvek vůle se týká otázky chtění, popř. smíření se s určitým následkem. Zavinění coby subjektivní poměr dlužníka ke škodlivému výsledku znalo už římské právo. Rozeznávalo jeho dvě formy – zlý úmysl (*dolus*) a nedbalost (*culpa* v užším smyslu).

3.4.2 Formy a stupně zavinění

V závislosti na tom, jak se obě složky zavinění projevují, se rozlišuje jeho forma nedbalostní a úmyslná. V rámci jednotlivých forem zavinění je možné dále rozeznávat příslušné stupně. Stupeň zavinění bývá chápán jako označení pro míru přičitatelnosti. „*Čím je tedy významnější míra zavinění, tím rozsáhlejší musí být přičitatelnost jednání*“⁴⁴⁹, a tedy povinnosti k náhradě újmy. Uvedená myšlenka souvisí s koncepcí deliktního práva coby pohyblivého systému.

V případě nevědomé nedbalosti balancujeme na samé hraně přípustnosti dané jednání osobě přičítat, jelikož míra zavinění je velmi slabá (ale pro účely občanského zákoníku je i nevědomá nedbalost stále ještě dostačující). Naopak v případě přímého úmyslu je zavinění „na svém vrcholu“, rozsah přičitatelnosti je tak značný a škůdci lze legitimně přičítat i újmy hůře předvídatelné, méně pravděpodobné. Lze na jedné straně říci, že pro civilní právo je zavinění zastřešující kategorií a jeho rozlišování pro účely vzniku povinnosti škůdce k náhradě škod je spíše méně podstatné. Výše újmy, kterou je škůdce povinen v důsledku způsobení újmy poškozenému hradit je stejná, ať už jedná nedbalostně a nebo úmyslně. Na první pohled tak nemůže mít na přičitatelnost relevanci, zda bylo zavinění nedbalostní či úmyslné (opačně trestní právo). Nicméně je nutné též registrovat deliktní právo jako pohyblivý systém. Tedy, jak již bylo uvedeno, kvalifikovanější forma zavinění vede k přísnější přičitatelnosti, tj. osobu, která úmyslně způsobila poškozenému újmu na jeho statcích, je nutné stihnout přísněji, resp. v plném rozsahu – jinak vyjádřeno je ospravedlnitelnější, aby úmyslně jednajícím škůdce nahradil poškozenému i škody rozumně nepředvídatelné. Další konkrétní dopady stanoví občanský zákoník.

⁴⁴⁹ HRÁDEK, J., in: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 945.

Podle tradičních nauk půjde o zavinění ve formě úmyslu buď tehdy, jestliže jednající věděl, že škodu může způsobit a chtěl škodu způsobit (úmysl přímý), nebo tehdy, když jednající věděl, že škodu může způsobit, a pro případ, že ji způsobí, byl s tím srozuměn (úmysl nepřímý).⁴⁵⁰

Zavinění nedbalostní bude dáno tehdy, jestliže jednající věděl, že škodu může způsobit, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že ji nezpůsobí (nedbalost vědomá), nebo tehdy, jestliže jednající nevěděl, že škodu může způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a ke svým osobním poměrům vědět měl a mohl (nedbalost nevědomá).⁴⁵¹ Posledně uvedená kategorie se od všech ostatních odlišuje tím, že škůdce neměl ani vědomost o možnosti způsobení újmy (ovšem z důvodů svých osobních a překonatelných nedostatků).

Podle mého názoru ale není uvedené „klasické“ dělení pro účely občanského práva příliš vhodné; jedná se spíše o akademické rozlišování. Jako podstatnější hodnotím, že občanský zákoník pracuje s úmyslem obecně, bez jednotlivých stupňů (speciální kvalifikované formy úmyslu v podobě svévole či škodolibosti vnímám jako kategorie *sui generis*), dále s hrubou nedbalostí (např. v § 2898) a nedbalostí obecnou (prostou). To jsou relevantní hlediska s praktickými dopady a toto posledně uvedené členění na tři „druhy“ zavinění přenáším do následujícího textu.

Na rozdíl od základního pravidla trestního práva, kdy je třeba úmyslného zavinění, nepostačuje-li výslovně nedbalost, je pro naplnění skutkové podstaty soukromoprávního deliktu zásadně přítomnost zavinění ve formě nedbalosti dostačující, a to dokonce i v podobě nedbalosti nevědomé.

Jednotlivé formy zavinění se projeví například v otázce promlčení nebo sankční náhrady škody. Dále zde lze odkázat na ustanovení § 636 či § 2971, které stanoví rozsah náhrady újmy. Stupeň zavinění bude přirozeně hrát i svou roli při posouzení účasti jednotlivých škůdců ve smyslu § 2916. Rovněž různá forma zavinění postupuje základními skutkovými podstatami, od úmyslu (§ 2909), přes nedbalost (2910) až po jeho absence (§ 2913).

3.4.2.1 Nedbalost

U nedbalosti je především kladen důraz na rozsah péče, kterou je každá osoba povinna zachovávat. Každý člověk musí jednat s náležitou opatrností. Obecně lze říci, že kdo jedná

⁴⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 5. 2.2004, sp. zn. 21 Cdo 1059/2003 [ASPI ID: JUD28722CZ].

⁴⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 5. 2.2004, sp. zn. 21 Cdo 1059/2003 [ASPI ID: JUD28722CZ].

nepozorně a nehledí na následky svého jednání, jedná nedbale. Porušení povinnosti péče a nedbalost jsou tedy velmi blízké kategorie. Podle mého názoru je nedbalost (zavinění obecně) otázkou právní; dovozuje se zejména z (ne)přítomnosti péče jednajícího, když zde se jedná o otázku skutkovou. Pokud není požadovaná míra pečlivosti dodržena z důvodů, za které může sama jednající osoba, lze hovořit o nedbalosti.

Nedbalost je neurčitý právní pojem. Má-li být konkrétní škůdcovo jednání označeno za nedbalé, je třeba postupovat pomocí určité metody. Tichý na tomto místě hovoří o faktorech, které mají původ ve vnitřní péči. Řadí mezi ně předvídatelnost, adekvátnost reakce v nebezpečné situaci, soulad s pravidly, popř. vztah mezi škůdcem a poškozeným.⁴⁵²

Právní řád vyžaduje po lidech a právnických osobách pozornost a opatrnost. Kdo svým povinnostem nedostojí, je zpravidla nedbalý.⁴⁵³ Nedbale jedná ten, kdo nerespektuje požadovanou míru péče. Osoba v konkrétní situaci nejednající obezřetně, řádně či opatrně – nejedná tak, jak se od ní očekává.

Podle § 2911 občanského zákoníku se zavinění presumuje, a to za předpokladu, že poškozený prokáže porušení zákonné povinnosti škůdce. Domněnka zavinění se týká pouze nedbalosti. Uvedená koncepce má svůj praktický důvod. Pokud by se měl škůdce vyvinut, je tak nucen činit na základě vlastní aktivity. Jak bylo uvedeno, je nedbalost (zavinění) založena na subjektivních aspektech – tyto vnitřní „pohnutky“ může znát a uvádět snad jen škůdce sám, jelikož poškozený jen těžko může nahlédnout do mysli škůdce.

Zatížit důkazním břemenem ohledně nedbalosti osobu škůdce se mi jeví legitimnější, než by tomu bylo v opačném případě. Pro obranu tohoto přístupu svědčí též faktor, že protiprávní jednání bývá velmi často zaviněné. Nelze ale paušálně konstatovat, že jednal-li škůdce protiprávně, lze mu automaticky takový čin vždy vytknout. Pro vznik povinnosti škůdce hradit újmu musí poškozený procesně prokázat, že škůdce jednal protiprávně, způsobil újmu a mezi těmito znaky je poměr příčiny a následku. Už prokázání těchto objektivních kritérií bývá v praxi pro poškozeného často dosti velkým břemenem. Kdyby k nim měla přistoupit ještě povinnost nést břemeno důkazní též co do předpokladu zavinění, mohla by faktická vymahatelnost náhrady újmy být téměř nereálná.

Nedbalost prostá pro splnění předpokladu zavinění postačuje. Ta má také v praxi jistě nejčtetnější využití (nezávisle na tom, zda by se obsahově jednalo o vědomou či nevědomou).

---

⁴⁵² TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Deliktární právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 168.

⁴⁵³ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1557.

Zákonná presumpce se ale nevztahuje na úmysl; úmysl nebo pohnutku (pokud mají význam v konkrétním případě) musí dokazovat poškozený, pokud se jich dovolává.⁴⁵⁴ Není presumována ani hrubá nedbalost. Nepředpokládá se samozřejmě ani protiprávnost jako objektivní porušení práva.

Posuzování jednání škůdce ve vztahu ke standardu chování lze z akademických důvodů rozdělit na hledisko osobních kvalit toho kterého škůdce (subjektivní rovina) a hledisko chápání řádné péče, která se upíná k průměrné osobě, a ke které je tato povinná na základě právního předpisu (objektivní rovina). Subjektivní měřítko vyžaduje zjišťování způsobilosti konkrétní osoby předejít újmě v dané situaci. Například podle ABGB je nedbalost dána, není-li na straně škůdce přítomen dostatek vůle.

Zřejmě převládajícím je v rámci evropských civilních kodexů princip, na jehož základě se jednání posuzuje jako nedbalostní, pokud neodpovídá objektivizovanému standardu péče. Každý má tedy vynaložit takovou péči, která je na jeho místě obvykle očekávána.⁴⁵⁵ Označit chování škůdce v konkrétním případě jako nedbalé lze pomocí srovnání jeho jednání s jednáním průměrně pečlivého člověka ve stejné situaci.⁴⁵⁶ Jinými slovy, měřítkem pečlivosti (a v důsledku toho i nedbalosti) by bylo srovnání škůdce s myšleným průměrným člověkem, který by byl postaven před stejné rozhodnutí jako skutečně jednající. Je tedy určitou zajímavostí, že schopnosti této osoby se nepoměřují vůči římskoprávnímu *pater familias*, „*ale tento princip je poměřován s úkoly v konkrétní oblasti života či podnikání*“⁴⁵⁷. Tím dochází k zúžení objektivního standardu chování a k jeho zacílení na určitou užší skupinu.

Občanský zákoník se v rámci ustanovení § 2912 odst. 1 na první pohled přiklání právě k objektivnímu měřítku nedbalosti.⁴⁵⁸ Zavinění jako takové zde ale není definováno, pravý účel ustanovení leží jinde. Podle mého názoru toto ustanovení nijak nenarušuje koncepci zavinění jako subjektivní kategorie; jedná se spíše o ustanovení s procesním přesahem v tom smyslu, že vyjasňuje důkazní břemena. Nadále by tak měla být zohledňována rovina zavinění jako subjektivního předpokladu. Uvedená norma sice vyžaduje po jednající osobě dodržení

⁴⁵⁴ TICHÝ, Luboš, ed. Vývoj práva deliktů odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. Vodnář, 2005. ISBN 80-85889-63-3. Str. 72.

⁴⁵⁵ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Deliktů právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 166.

⁴⁵⁶ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Deliktů právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 169.

⁴⁵⁷ Hrádek, J., in: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 946.

⁴⁵⁸ V rámci PETL je namísto průměrné osoby stanovena rozumná osoba. Dále i Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1563.

stanovené úrovně jednání, nepřímou tak zavádí povinnost, jejíž porušení ústí v domnělý závěr o nedbalosti.⁴⁵⁹ Dodrží-li osoba příslušná průměrná opatření, nesvědčí v její neprospěch předmětná domněnka; tím ale efekt daného ustanovení končí. Nadále poškozený může nedbalost škůdce dokazovat (pokud by byla vyvrácena domněnka dle § 2911) na základě dalších skutečností, ze kterých by plynulo, že konkrétní osoba nedbale jednala. Je korektní doplnit, že z praktického pohledu by důkazní postavení poškozeného v této situaci bylo složité, jelikož zavinění je založeno na vnitřním uvažování jednajícího.

Předmětná presumpce by se neměla poměřovat k průměrné osobě bez dalšího, nicméně k osobě v podobné situaci, v podobné profesi. Jde o určité zacílení na užší okruh, aby toto měřítko bylo více vypovídající – tzv. kategorizace objektivního standardu.⁴⁶⁰ Pro účely ustanovení § 2912 by podle mého názoru zařazení škůdce do určité skupiny, ve které bude hledána ona průměrná osoba, nemělo být příliš konkrétní. Opačný výklad bych jednak hodnotil jako nepřiléhavý vůči dikci předmětného ustanovení, a dále by mohlo dojít k natolik intenzivní specifikaci, kdy by smysl domněnky byl stírán. V případě dopravní nehody způsobené řidičem osobního automobilu by tak měl být brán v potaz průměrně zkušený řidič v přiměřené zdravotní kondici, průměrně odpočatý, průměrně pozorný, snad i středního věku. Ostatní osoby zúčastněné na dopravě totiž mohou takového řidiče za volantem důvodně očekávat.

Shrnu, že *de lege lata* nejedná-li škůdce ve smyslu § 2912 odst. 1 občanského zákoníku, jak lze od osoby průměrných vlastností v soukromém styku důvodně očekávat, má se za to, že jedná nedbale. Škůdce je v důsledku tohoto ustanovení pronásledován břemenem důkazním, jelikož vyvratitelná domněnka svědčí proti němu; může důkazem opaku prokázat, že jeho rozum a schopnost řádně jednat jsou v poměru k většině populace podprůměrné a tím se vyvinut, resp. prokázat svou subjektivní nedostatečnost. Popřípadě může též dokazovat, že průměrná osoba by újmu nebyla schopna předvídat.

Nelze ani vyloučit situaci, kdy by individuální schopnosti škůdce byly na mimořádně vysoké úrovni, ale v daném případě by nebyly naplněny. Jednalo by se o případ, kdy by škůdce dostal obecnému kritériu péče průměrné osoby, kterou mohl poškozený důvodně očekávat, ale vzhledem ke svým kvalitám mohl jednat ještě prozřetelněji. Pokud by škůdcovy schopnosti byly na vyšší úrovni, musel by poškozený tyto kvalifikované schopnosti, díky nimž mohl vznik újmy předvídat, tvrdit a prokázat. K podobnému závěru dochází i Melzer, který připomíná, že

---

⁴⁵⁹ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Deliktní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 319.

⁴⁶⁰ Hrádek, J., in: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 952.

už podle obecných zásad důkazní břemeno nese vždy ta osoba, které je *příslušná odchylnka ku prospěchu*.⁴⁶¹

Ustanovení § 2912 odst. 2 objektivní měřítko péče dále štěpí. Je zde patrná spojitost s § 5 občanského zákoníku, který právně zakotvuje relevanci vyššího očekávání směrem k profesionálům. Subjekty vstupující s těmito odborníky do kontaktu mohou mít legitimní očekávání kvalifikovaného standardu jejich odbornosti a jejich schopností. Takový potenciální škůdce se před svým protiprávním jednáním profiluje zvláštním umem, tím zvýší důvěru třetích osob v kvalitu svých schopností. Jelikož se deliktu může dopustit i právnická osoba, je aplikace § 2912 odst. 2 přípustná nejen u škůdce – člověka. Právě právnická osoba bude podle mého názoru často oním profesionálem (typicky totiž půjde právě o podnikatele). Právnická osoba sama o sobě ale zaviněně jednat nemůže, přičítají se jí zavinění lidí, kteří pro ni vykonávají činnost.⁴⁶²

Závěr této kapitoly věnuji rozdílům koncepce právě popsaného nedbalostního zavinění (zjišťování standardu péče) a myšlenky, na které je založena teorie adekvátnosti coby test přičitatelnosti. Obě kategorie spojuje přítomnost prvku předvídatelnosti; nebylo-li možné následek předvídat, nevznikne ani povinnost k náhradě újmy. V prvním případě kvůli tomu, že nebude naplněn požadavek zavinění, ve druhém z důvodu, že nebude naplněn „právní kauzální nexus“ mezi protiprávním jednáním a vznikem újmy. Odlišnost obou kategorií lze spatřovat v osobě, podle které se předvídatelnost následku poměřuje (resp. v nárocích, které se na ni kladou). „*V případě zavinění je jím sám (typizovaný) jednající subjekt*“.⁴⁶³ Při zjišťování adekvátnosti je měřítkem všeznalá osoba, tedy ideální myšlený pozorovatel (který ale v reálném světě neexistuje). Z uvedené komparace lze podle mého názoru dovodit, že bude-li v tomto smyslu naplněn předpoklad nedbalostního zavinění, je pravděpodobné, že bude splněn i požadavek adekvátnosti.

3.4.2.2 Hrubá nedbalost

Hrubou nedbalostí se rozumí nedbalost té nejvyšší intenzity, jde o takovou nedbalost, kdy jednání škůdce nese prvky lehkomyšlného přístupu k plnění jeho povinností. Škůdce zanedbává požadavek náležité opatrnosti způsobem, který svědčí o jeho zřejmé bezohlednosti

⁴⁶¹ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 312.

⁴⁶² MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 250.

⁴⁶³ Nález Ústavního soudu - senátu ze dne 1.11.2007, sp. zn. I. ÚS 312/05 - 1 [ASPI ID: JUD103457CZ].

k zájmům jiných osob. Zpravidla půjde o takové nedopatření, kterému bylo možné relativně snadno předejít, toto pochybení se s ohledem na závažnost nebo četnost může vyskytovat pouze v případě zvláště nepozorného nebo lehkomyšlného člověka. Hrubě nedbalostní je takové jednání, které spočívá na „*bezstarostnosti až bezohlednosti, která by u řádné osoby nikdy neměla nastat*“⁴⁶⁴. Hrubou nedbalostí bude nepoužití řádné péče v obzvláště podstatné a neospravedlnitelné míře.

Mezi úmyslem a hrubou nedbalostí tkví hlavní odlišnost v záměru způsobit újmu. Mezi hrubou a obyčejnou (lehkou) nedbalostí nevede ostrá dělící linie; hrubou nedbalostí může být jak nedbalost vědomá, tak nevědomá.

Hrubá nedbalost není pouhým akademickým výdobytkem, když občanský zákoník na ni navazuje řadu praktických důsledků. Jako příklady mohou sloužit ustanovení § 2898 o limitaci omezení povinnosti hradit újmu či náhrada nemajetkové újmy dle § 2971.

3.4.2.3 Úmysl

Úmyslným je jednání překračující pomyslné hranice nedbalostního porušení řádné péče. Škůdce si je nejen vědom protiprávnosti svého konání či opomenutí a je mu znám i škodlivý následek,⁴⁶⁵ ale toto také chce. Úmysl musí zahrnovat jak protiprávnost, tak se musí vztahovat na jednání i na jeho následek.⁴⁶⁶ Jinak vyjádřeno, v úmyslné formě zavinění je zastoupen prvek intelektuální i prvek vůle.

Zavinění ve formě úmyslu může být buď menší intenzity (úmysl nepřímý neboli *dolus eventualis*), popř. silnější (úmysl přímý neboli *dolus directus*). Jak jsem ale již výše dovedl, nemělo by být toto rozlišování pro účely občanského zákoníku nikterak zásadní.

Při nepřímém úmyslu si je škůdce vědom, že svým jednáním může způsobit újmu, a je s tímto následkem srozuměn. Jde o určitou kvalifikovanou lhostejnost, díky níž škůdce způsobí újmu, kterou již ale nelze označit za nedbalost, jelikož škůdce musí tušit, že újma zřejmě nastane. Škůdce nepočítá s žádnou konkrétní okolností, která by vzniku újmy mohla zabránit.⁴⁶⁷

Na rozdíl od toho při přímém úmyslu škůdce nejen ví, že svým jednáním může způsobit újmu, ale dokonce ji přímo způsobit chce. Úmyslně jednající škůdce si přeje jak samotné

⁴⁶⁴ HRÁDEK, J., in: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 885.

⁴⁶⁵ HRÁDEK, J., in: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 886.

⁴⁶⁶ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Deliktární právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 160.

⁴⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 25. 9.2014, sp. zn. 21 Cdo 2811/2013 [ASPI ID: JUD277080CZ].

porušení, tak i vznik újmy. Újma je hlavním účelem jeho konání. Bezouška ale uvádí mj. i příklad, kdy k zavinění ve formě přímého úmyslu dojde opomenutím škůdce – řidič automobilu neposkytne pomoc zraněnému, aby předešel zašpinění svého automobilu krví.⁴⁶⁸

Občanský zákoník zná i kvalifikované podskupiny úmyslu, jako je například škodolibost nebo svévole. Praktické užití má úmyslné zavinění zejména v případě porušení dobrých mravů, kde se jedná o předpoklad povinnosti náhrady újmy. Obdobně jako u hrubé nedbalosti budou využitelná ustanovení § 2898 a § 2971. Úmysl hraje roli i u promlčení (viz dále).

Závěry o rozsahu nedbalostního zavinění není možné bez dalšího aplikovat i u úmyslu. Pokud ke vzniku povinnosti škůdce k náhradě újmy vyžaduje občanský zákoník úmysl, musí se takové zavinění vztahovat na celou skutkovou podstatu, tj. včetně újmy.⁴⁶⁹

3.4.3 Spoluúčast poškozeného

Existují případy, kdy škůdci nelze přičítat veškeré negativní následky vzniklé na statcích poškozeného. V určitých situacích je třeba povinnost škůdce k náhradě újmy poměrně snížit. V tomto rozsahu poškozený nemůže s úspěchem nárokovat náhradu újmy, jelikož škoda není jednoznačně blíže škůdci. Základ nastíněné teorie je třeba hledat v zásadě *casum sentit dominus* či obecně v principu spravedlnosti.

Nikdo není povinen nepůsobit sám sobě újmu u, takové jednání nelze kvalifikovat jako protiprávní, což je základním předpokladem zavinění. Způsobení újmy na vlastním tak není možné chápat jako zaviněné jednání, což tvoří základ pro spoluzavinění poškozeného.⁴⁷⁰

Na druhé straně se ale poškozený musí chovat řádně, bude-li chtít s úspěchem žádat náhradu újmy na svých statcích v plném rozsahu; nemůže po škůdci požadovat náhradu za újmu vzniklou nedodržením jeho povinnosti péče.⁴⁷¹ Poškozený tak nemá právo na náhradu újmy, lze-li mu její vznik přičítat, a to v poměrném rozsahu.

Konkrétně *de lege lata* dle § 2918 se povinnost škůdce hradit škodu poměrně sníží, vznikla-li škoda (nebo zvětšila-li se) také následkem okolností, které se přičítají

⁴⁶⁸ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1497.

⁴⁶⁹ MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. Str. 243.

⁴⁷⁰ HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 990.

⁴⁷¹ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktární právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 214.

poškozenému.⁴⁷² Předmětné ustanovení nerozlišuje, zda poškozený újmu spoluzavinil, tedy zda šlo o subjektivní odpovědnost nebo byl poškozený „spoluúčasten“ na vzniku újmy (podíl na protiprávním následku v rámci objektivní odpovědnosti). V obou případech lze tuto jeho spoluúčast zohlednit.

V praxi je spoluúčast často využívaným institutem ze strany pojistitelů. Jako typický příklad lze uvést spoluúčast poškozeného spolujezdce, který nepoužil bezpečnostní pásy či který vědomě přisedl do vozidla k řidiči pod vlivem alkoholu.⁴⁷³

Spoluúčast poškozeného je ve své podstatě obecným liberačním důvodem, který ke své obraně může použít škůdce ve všech případech. Dle Hrádka jsou podmínky pro aplikaci spoluúčasti poškozeného v zásadě stejné jako v případě předpokladů povinnosti k náhradě škody ze strany škůdce.⁴⁷⁴ S tímto závěrem nesouhlasím, kloním se k Bezouškovu stanovisku, který upozorňuje, že na straně poškozeného často chybí předpoklad protiprávnosti, jelikož není nikomu zakázáno poškozovat svá práva či své zájmy.⁴⁷⁵ Tento závěr lze podpořit i z ústavněprávního hlediska.

V návaznosti na rozlišování jednotlivých forem zavinění lze ještě doplnit, že toto rozlišování má přímý praktický vliv na otázku spoluúčasti. Též judikatura potvrzuje, že pokud újmu škůdce způsobí poškozenému úmyslně a spoluúčast poškozeného je jen nedbalostní, *„bude zpravidla nedbalost poškozeného v poměru k úmyslnému zavinění škůdce tak nepatrná, že k ní nebude možné přihlédnout“*.⁴⁷⁶ Analogicky by podle mého názoru měl být vyvažován poměr škůdci hrubé nedbalosti s nedbalostí prostou poškozeného.

⁴⁷² Téma spoluzpůsobení si škody poškozeným není ovšem novum občanského zákoníku, protože ze strany soudů bylo řešeno již za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb. [Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 30. 9.2014, sp. zn. 25 Cdo 1229/2013 [ASPI ID: JUD278408CZ]].

⁴⁷³ Např. [Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 27. 3.2014, sp. zn. 25 Cdo 4199/2013 [ASPI ID: JUD251063CZ]]. [Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 29. 1.2014, sp. zn. 25 Cdo 3171/2013 [ASPI ID: JUD247391CZ]]. [Úsnesení Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 14.10.2015, sp. zn. 8 Tdo 1064/2015 [ASPI ID: JUD315454CZ]].

⁴⁷⁴ HRÁDEK, J., in: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 991 - 993.

⁴⁷⁵ Bezouška, P., in: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. Str. 1588.

⁴⁷⁶ Z novější judikatury např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 28. 7.2015, sp. zn. 25 Cdo 2659/2013 [ASPI ID: JUD309564CZ].

4 ZPŮSOB A ROZSAH NÁHRADY ÚJMY

Náhrada újmy je součástí samostatného režimu následků „odpovědnosti“. Deliktní právo v úzkém slova smyslu se věnuje předpokladům povinnosti k náhradě újmy, právo náhrady škody řeší následky.⁴⁷⁷ V praxi obě odvětví splývají, běžnému poškozenému jde především o to, jakým způsobem a v jakém rozsahu bude jeho škoda nahrazena, nebude zpravidla vnímat předpoklady vzniku jeho práva na náhradu škody jako samostatnou právní kategorii. V teorii by měly být ale obě disciplíny odlišovány.

Předkládaná rigorózní práce je zaměřena na předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy, jejím cílem není řešit práva a povinnosti týkající se samotného nahrazování újmy, jeho způsob a rozsah. Tuto kapitolu zařazují do textu práce spíše z důvodů demonstrace rozdílů, resp. z důvodů základního popisu náhrady újmy. Kapitola je navíc velmi stručná a v žádném případě si neosobuje jakékoli komplexnější postižení uvedené problematiky. Na druhou stranu se domnívám, že by bylo nesprávné způsob a rozsah náhrady škody úplně z práce vylučovat, jelikož tato kategorie plynule navazuje na základní „deliktní“ předpoklady. V praxi si dokonce dovoluji tvrdit, že obě kategorie splývají.

Považuji za důležité zmínit, že náhrady jsou způsobitelné pouze újmy vzniklé na právem chráněných statcích, jelikož účelem deliktního práva (v širším slova smyslu) je ochrana zákonem vymezených práv a zájmů. V rámci občanského zákoníku jsou stěžejními ustanoveními v daném smyslu § 2951 a 2894. Škoda se hradí vždy, nemajetková újma jen v případech zvlášť stanovených či ujednaných.

Ohledně škody coby materiální újmy platí základní pravidlo § 2961 o náhradě uvedením do předešlého stavu. Naturální restituce se tak stanovuje jako výchozí způsob náhrady. S tím lze souhlasit, jelikož tento přístup lépe odpovídá zájmům poškozeného a odpadá nutnost výpočtu výše finanční náhrady. Subsidiárně (není-li to možné) nebo požádá-li o to poškozený, nastupuje restituce reutární.

Rozsah náhrady škody upravuje § 2952, podle něhož se hradí skutečná škoda, a to, co poškozenému ušlo. Na tomto místě lze odkázat na jiné kapitoly, kde se rozdílů mezi skutečnou škodu a ušlým ziskem věnuji podrobněji. Jedná se o princip plné náhrady, přičemž není vyloučeno smluvně rozsah náhrady škody korigovat (ve smyslu § 2898).

---

⁴⁷⁷ TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. Deliktní právo. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8. Str. 262.

Škodu je nutné vyčíslit v penězích. V případě poškození věci se ve smyslu diferenční teorie nahradí rozdíl mezi stavem před poškozením dané věci a po něm. Pro určení náhrady se vychází z obvyklé ceny věci v době jejího poškození s tím, že zároveň se má zohlednit také to, co poškozený musel ze svého vynaložit k obnovení nebo nahrazení funkce poškozené věci.⁴⁷⁸ Nadále by ale podle mého názoru měla být použitelná judikatura, podle které se poškozenému nenahrazují nadstandardní výlohy.⁴⁷⁹

V případě zásahu do imateriálních statků je z logiky věci vyloučena náhrada v podobě uvedení do předešlého stavu; nastupuje tak proto satisfakční princip, který spočívá v poskytnutí určitého plnění zmírňující způsobenou újmu.⁴⁸⁰

Toto zadostiučinění by mělo být dle občanského zákoníku poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy. V pozadí stojí myšlenka, že poškozený tak alespoň dostane příležitost si za obdrženou finanční náhradu vynahradiť strádání či jinak zpříjemnit život. Kromě peněžité náhrady občanský zákoník ale nevyklučuje ani jiné druhy satisfakce, typicky omluvu (§ 2951 odst. 2).

Náhrada ideální újmy je typická při zásazích do osobnostních práv jejich nositele, především do jeho zdraví. Na tomto místě odkazují na kapitolu o nemajetkové újmě, kde se věnují mj. i některým případům její náhrady.

Při stanovení rozsahu náhrady nemajetkové újmy se dle občanského zákoníku má přihlédnout k okolnostem zvláštního zřetele hodných. Demonstrativní výčet pak uvádí, že takovými okolnostmi budou typicky úmyslné způsobení újmy, diskriminace, obava poškozeného ze ztráty jeho života nebo vážného poškození zdraví.

---

⁴⁷⁸ VOJTEK, P., In: Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303. Str. 1147.

⁴⁷⁹ Jestliže celkové náklady vynaložené poškozenými na opravu věci nesloužily v plném rozsahu k uvedení věci do předešlého stavu, nýbrž šly zčásti na úpravu součástí věci nepoškozených škodnou událostí a zčásti došlo provedením opravy ke zlepšení dosavadního stavu věci, není škůdce povinen hradit náklady přesahující prostředky nezbytné k obnovení stavu do původní hodnoty. Na tom nic nemění okolnost, že poškození pečlivě vybírali z nabídek na provedení opravy a že zároveň využili škodnou událost ke zkvalitnění věci. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 28. 6.2012, sp. zn. 25 Cdo 3729/2011 [ASPI ID: JUD228143CZ].

⁴⁸⁰ Soudní rozhledy: rozhodnutí soudů České republiky. Praha: C.H. Beck, 1995-2017. ISSN 1211-4405. Str. 347.

5 PROMLČENÍ PRÁVA NA NÁHRADU ÚJMY

5.1 Promlčení obecně

Závazková práva mají zásadně v čase omezené trvání. Existují právě takovou dobu, jak dlouho o ně pečuje jejich nositel, jinými slovy, jak dlouho je jejich „majitel“ právně bdělý.⁴⁸¹ Do občanskoprávního institutu promlčení se promítají zejména princip právní jistoty a *vigilantibus iura*.

Promlčení v právu slouží k vyrovnání zájmů jednotlivých subjektů majetkových práv v čase. Na jedné straně oslabuje právní postavení jednoho subjektu (v kontextu této práce jím bude poškozený) a na druhé straně se posiluje právní postavení subjektu druhého (škůdce).

Dle tradiční učebnicové definice je promlčení „*následek marného uplynutí lhůty dané k uplatnění práva, tj. vykonání práva*“⁴⁸². Předmětný následek spočívá v oslabení práva věřitele způsobem, že tento nemůže s úspěchem své právo vymáhat před příslušnými orgány ochrany práva. Pokud nedojde k uplatnění práva včas, dojde k zániku nároku coby jedné složky občanskoprávního oprávnění. Subjektivní právo po promlčení přetrvává v oslabené podobě.⁴⁸³

Na rozdíl od promlčení jde v případě, kdy nevykoná oprávněná osoba své právo ve stanovené lhůtě a toto právo zároveň zanikne, o prekluzi. Hlavní rozdíl mezi promlčením a prekluzí tkví v důsledku uplynutí lhůty; u promlčení se právo jen oslabí, u prekluze právo zanikne. Případy prekluze jsou v českém právním řádu méně časté.

Co se promlčecí lhůty týče, zná občanský zákoník lhůty různého charakteru a trvání. Základní rozlišení spočívá v dělení na promlčecí lhůtu subjektivní a objektivní.

Subjektivní promlčecí lhůta počíná podle § 619 (coby *lex generalis*) ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé. Jde o den, kdy se oprávněný subjekt dozvěděl o pro počátek běhu promlčecí lhůty rozhodných skutečnostech, popřípadě se o nich dozvědět měl a mohl (odst. 2). Podle ustanovení § 629 odst. 1 trvá tato lhůta tři roky (není-li zvláště stanoveno jinak).

⁴⁸¹ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 400.

⁴⁸² DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 405.

⁴⁸³ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 403

Objektivní promlčecí lhůta počíná dnem nezávislým na vědomí či znalosti věřitele. Tento den lze bez větších problémů (objektivně) určit; obecně půjde o den dospělosti (typicky splatnosti) dluhu – den, kdy měl být dluh splněn.

5.2 Promlčení práva na náhradu újmy

Promlčují se všechna majetková práva s výjimkou případů stanovených zákonem. Civilní kodexy pro některé případy volí speciální úpravu, především pokud jde o délku promlčecí lhůty. Nejinak je tomu v případě občanského zákoníku. Mezi zvláště upravená patří mj. i právo na náhradu újmy či právo na náhradu škody způsobené vadným výrobkem, právo na vydání bezdůvodného obohacení či práva uznaná dlužníkem nebo přiznaná rozhodnutím orgánu veřejné moci.⁴⁸⁴ Pro účely předkládané práce se v rámci této kapitoly zaměřím na zvláštní úpravu týkající se práva na náhradu újmy v obecném smyslu.

Jelikož promlčení podléhá zásadně všechna majetková práva, musí zákon pro vyloučení tohoto pravidla explicitně stanovit, která majetková práva se nepromlčují. O jiných než majetkových právech platí konstrukce opačná – nepromlčují se, leda by zákon výslovně stanovil, že ano.

Důvodová zpráva k § 620 a § 621 zdůrazňuje, že za škodu se i zde považuje újma, která nemá prvotně majetkový charakter, např. na přirozených právech člověka (§ 2956 a násl.). Proto také většina ustanovení dílu 3 setrvává na pojmu "škoda" s tím, že totéž platí i pro nemajetkovou újmu, plyne-li z právního řádu povinnost odčinit ji.⁴⁸⁵ Toto ustanovení má díky své obecnosti přesah i do jiných předpisů, včetně zákona č. 82/1998 Sb.

Subjektivní promlčecí lhůta v režimu náhrady újmy činí tři léta. Počíná běžet dnem, kdy se poškozený dozví o skutečnosti, že mu újma nastala a zároveň o tom, kdo má povinnost ji nahradit, nebo se toto dozvědět měl a mohl. Bude tak použitelná judikatura vzniklá za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., podle které je pro počátek běhu subjektivní lhůty rozhodný okamžik, kdy se dozví poškozený o škůdci a škodě (nikoli o protiprávním činu).⁴⁸⁶

---

⁴⁸⁴ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-325-8. Str. 410.

⁴⁸⁵ [online]. [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

⁴⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 30. 4.2002, sp. zn. 33 Odo 477/2001 [ASPI ID: JUD73248CZ].

Dle ustanovení § 620 odst. 1 upravující subjektivní promlčecí lhůtu práva na náhradu újmy, zahrnují okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody vědomost o újmě (poškozený by se měl dozvědět o újmě osobně) a osobě povinné k její náhradě. Druhou rozhodnou okolností je vědomost o osobě škůdce. K poškozenému se musí dostat informace o „*okolnostech vzniku škody, které mu pomohou udělat si dostatečně pravděpodobný úsudek*“ o tom, která konkrétní osoba má povinnost k náhradě újmy.⁴⁸⁷ Lazíková a Števček zdůrazňují, že nestačí, dozví-li se poškozený o pouhém protiprávním jednání.⁴⁸⁸ Pro splnění uvedených podmínek postačí rámcová představa o pravděpodobné výši škody (jaká škoda vznikla a kdo je škůdce).⁴⁸⁹ K podobnému závěru dospěla i judikatura.⁴⁹⁰ Tento okamžik musí nutně nastat dříve, než předmětné právo na náhradu újmy dospěje.⁴⁹¹

Subjektivní vědomost o újmě a o škůdci nelze zjistit přímým pozorováním. „*O existenci subjektivní stránky je proto třeba činit závěr na základě vnějších okolností, které vedou k přesvědčení, že poškozený subjekt si škodu i škůdce k určitému okamžiku musel uvědomit.*“⁴⁹² Není určující, zda si poškozený tyto informace správně skutkově a právně vyhodnotí.⁴⁹³

Jistou zvláštností v rámci deliktního práva je existence dvou různých objektivních promlčecích lhůt.⁴⁹⁴ První objektivní promlčecí lhůta je shodná s obecnou, běží po dobu deseti let od dne, kdy újma vznikla (§ 636 odst. 1); použije se, nebyla-li daná újma způsobena úmyslně a zároveň nejedná-li se o újmu způsobenou na svobodě, životě či zdraví. Počátek jejího běhu spadá ke dni vzniku (projevení se) újmy.

⁴⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 26. 8.2010, sp. zn. 25 Cdo 308/2009 [ASPI ID: JUD184017CZ].

⁴⁸⁸ Lazíková, Števček, in: LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-535-0.

⁴⁸⁹ SVOBODA, K. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074783708. § 620 – bod IV.

⁴⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 30. 7.2008, sp. zn. 25 Cdo 615/2006 [ASPI ID: JUD140733CZ].

⁴⁹¹ Dospělost práva nastane až výzvou poškozeného vůči škůdci ve smyslu § 1958 odst. 2. SVOBODA, K. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074783708. § 646 – bod III.

⁴⁹² SVOBODA, K. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074783708. § 620 – bod III.

⁴⁹³ „*Z toho důvodu počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty nároku poškozeného na náhradu škody zpravidla nepřipadá na den, kdy nabyl právní moci rozsudek, jímž byl škůdce uznán vinným za trestný čin, kterým škodu způsobil. Počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty k uplatnění nároku na náhradu škody formou tzv. eventuelního petitu v žalobě o vydání věci se neváže k okamžiku, kdy se poškozený dozvěděl, že mu byla věc odcizena a kým, nýbrž až k okamžiku, kdy se dozvěděl, že škůdce věc již nemá.*“ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 17.12.2008, sp. zn. 25 Cdo 2883/2006 [ASPI ID: JUD145198CZ].“

⁴⁹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 18. 8.2010, sp. zn. 30 Cdo 479/2010 [ASPI ID: JUD183197CZ].

Druhá objektivní promlčecí lhůta je aplikována v případech uvedených v § 636 odst. 2. Použije se, byla-li újma způsobena zaviněním ve formě přímého či nepřímého úmyslu⁴⁹⁵, a zároveň se nejednalo o újmu na svobodě, životě nebo zdraví (argument *a contrario* k odstavci třetímu předmětného ustanovení). Jsou-li naplněny kumulativně obě uvedené podmínky, promlčí se právo na náhradu újmy nejpozději za patnáct let ode dne, kdy újma vznikla. Zákonodárce zde zpřísňuje podmínky promlčení ve prospěch poškozeného, a to z důvodu kvalifikovaného „zavrženíhodného“ jednání škůdce. Proti popsanému pravidlu nelze mít námitek, jelikož podle mého názoru koresponduje s přístupem spravedlivě uvažujícího zákonodárce.

Společně s uvedenou objektivní lhůtou běží i lhůta subjektivní – jakoby „na druhé koleji“, nezávisle. Uplyne-li marně jedna ze lhůt, právo se promlčuje, resp. škůdce nemá povinnost plnit a poškozený pozbývá nároku (je bez významu, že poškozenému nadále běží druhá lhůta).⁴⁹⁶

Předmětný § 636 je jedním z (spíše méně častých) ustanovení v občanském zákoníku, kde se zvyrazňuje praktická důležitost rozlišování zavinění na úmysl a nedbalost. Ve většině případů má – na rozdíl od práva veřejného – dělení zavinění na úmysl a nedbalost pro právo soukromé méně výraznou úlohu; v podrobnostech odkazuji na kapitolu o zavinění.

Pro občanský zákoník je charakteristický důraz na přirozená práva a ochranu svobody jednotlivce. Citovaná ustanovení (§ 636 odst. 1 a 2) se nepoužijí pro právo vzniklé z újmy na svobodě, životě nebo zdraví člověka. Jinými slovy se tak u odčinění újmy na zdraví uplatní pouze tříletá subjektivní promlčecí lhůta. Zákonodárce klade důraz na to, aby se člověk vždy o plynutí lhůty na těchto přirozených právech skutečně – materiálně – dozvěděl; objektivní promlčecí lhůty zde nemají své místo. Na tomto východisku není na první pohled dle mého názoru co kritizovat. Může však například nastat situace, kdy člověk v pokročilém věku získá vědomost o újmě na zdraví, ke které došlo v jeho dětství. Ve světle citovaného ustanovení by mu tak nemělo nic bránit se za svá práva nadále úspěšně brát. Je otázkou akademickou, jak dalece je dané pravidlo v rozporu s principem právní jistoty (především v poměru ke škůdci).

Důležité pravidlo pro ochranu práv nezletilých, kteří nenabyli plné svéprávnosti, zakotvuje § 622. Jedná-li se o újmu na zdraví těchto osob, počne promlčecí lhůta běžet nejdříve dnem, kdy se tyto stanou plně svéprávnými. V případě, kdy se neplnoletý nespěprávný dozví o

---

⁴⁹⁵ To platí i v případě vzniku škody nebo újmy porušením povinnosti v důsledku vyjmenovaných typů úplatkářství.

⁴⁹⁶ SVOBODA, K. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074783708. § 636.

újmě na svém zdraví a osobě škůdce ve smyslu předchozích ustanovení, tak přesto nepočne běžet promlčecí lhůta dříve než dovršením jeho plnoletosti. Pravidlo postavené na podobných principech zakotvuje i § 645, který se ovšem netýká jen újmy na zdraví nesvéprávných nezletilých, ale obecně jakéhokoli práva.

Zákon č. 40/1964 Sb. explicitně neodpovídal na otázku, zda se promlčují osobní práva jednotlivce; závěr o jejich nepromlčitelnosti se dovozoval výkladem. Od 1. ledna 2014 občanský zákoník v § 612 stanoví, že přirozená práva se nepromlčují, promlčuje se jen právo na odčinění újmy způsobené na těchto právech. Dovolím si podtrhnout, že promlčení podléhá jakékoli plnění, které lze požadovat za zásah do práv na ochranu osobnosti člověka – nejen tedy plnění peněžité.⁴⁹⁷

---

⁴⁹⁷ Podobně v Důvodové zprávě k § 612. ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

6 ZÁVĚR

V předkládané rigorózní práci bylo mým hlavním cílem představit a popsat základní předpoklady nutné ke vzniku občanskoprávní povinnosti škůdce nahradit škodu či nemajetkovou újmu v rámci aktuálně účinného právního stavu v České republice. Tohoto cíle jsem se rozhodl dosáhnout tím způsobem, že jsem se předně zaměřil na popis vlastní platné právní problematiky, ke které jsem připojil teoretické názory řady odborníků, relevantní judikaturu a konečně i svůj vlastní pohled na věc, včetně návrhů *de lege ferenda*. Domnívám se, že touto metodou byl docílen relativně komplexní a srozumitelný výklad daného tématu. V tomto závěru mj. shrnuji názory, ke kterým se kloním v té které části předkládané práce.

K tomu, abych dosáhl vytyčeného záměru, jsem se rozhodl kromě vlastního jádra práce věnovat i některým dalším institutům týkajícím se oblasti deliktního práva, které jsem považoval z určitých důvodů za zajímavé. Nebyl to ovšem jediný důvod, jelikož kategorie jako předsmuvní odpovědnost či tzv. odpovědnost za náhodu považuji za velmi důležité. V prvním případě z důvodu odpovědi na otázky, za jakých okolností může vzniknout povinnost k náhradě újmy před okamžikem uzavření smlouvy, v případě druhém jde mj. o specifikaci hranice mezi újmou, která se nehradí a újmou nahraditelnou v kontextu základního deliktněprávního pravidla, že škodu pocítuje vlastník.

Zcela konkrétně jsem se hned v úvodní části práce přiklonil k té filosofii občanského zákoníku spočívající na východisku, že osoba odpovídá za své jednání – za řádné splnění své povinnosti. Na rozdíl od většiny autorů, kteří snáší řadu kritických argumentů vůči uvedenému principu, jsem se změnu terminologie z „odpovědnost za škodu“ na „povinnost k náhradě škody“ snažil vidět spíše pozitivně, nikoli nutně odmítavě. Občanský zákoník se připojil k tzv. perspektivní teorii odpovědnosti, kdy osoba odpovídá za řádné splnění svých povinností, odpovědností není stíhána následně. *De lege lata* bylo docíleno stavu, kdy v rámci občanského práva (ideálně ale soukromého práva jako celku) by termínu odpovědnost mělo být užíváno pouze v tomto smyslu. Ztotožnil jsem se předně s Knappovými argumenty. Domnívám se dále, že tato koncepce by mohla přispět k chápání odpovědnosti osoby coby preventivní kategorie existující ještě před vznikem samotné újmy. V tomto ohledu považuji za korektní dodat, že praxe nebude předmětnou změnou významně dotčena, změna je toliko terminologická, akademická a neměla být přeceňována; v rámci rekodifikace došlo k řadě obsahově podstatnějších změn.

V kapitole druhé jsem představil několik témat souvisejících s předpoklady povinnosti hradit újmu. Kromě úvodních obecnějších kapitol se předně jedná o problematiku *culpa in*

contrahendo; její výslovné zakotvení – v teorii známé pod označením předsmluvní odpovědnost – do našeho právního řádu hodnotím kladně. Přínosem je především vyplnění právního vakua, které dosud *de lege lata* přetrvávalo (byť byl tento institut přijímán judikaturou) v časovém úseku před uzavřením smlouvy. Předmětný institut je úzce navázán na některé základní principy občanského práva. Jeho výslovné zakotvení má předně za cíl spravedlivé vyvážení právního poměru stran v kontraktační fázi. Praxe ukáže, zda půjde ve světle úpravy občanského zákoníku, o vhodný nástroj pro poškozenou potenciální smluvní stranu.

Uvítal jsem i zakotvení institutu *casus mixtus*, tedy pravidla vyplňujícího pomyslný prostor mezi náhodným vznikem újmy a obecným deliktem. Náhodu v užším slova smyslu a náhodu smíšenou je třeba důsledně rozlišovat. Stejně tak je namístě neklást rovnítko mezi pojmy náhoda a vyšší moc. Prostřednictvím ochranné normy, kterou v sobě ustanovení o „odpovědnosti za náhodu“ zahrnuje, je toto aplikovatelné na ostatní skutkové podstaty (§ 2910 či 2913) a doplňuje je, rozšiřuje jejich dopad. Občanský zákoník míří v § 2904 na situace, při kterých ve vnějším světě nastane nějaká na škůdci nezávislá okolnost a škůdce dá svým jednáním určitý podnět k tomu, aby tato náhoda způsobila újmu. V případě větších újem, ke kterým došlo náhodou v kombinaci s podnětem škůdce, by se diskuze do budoucna mohla ubírat tím směrem, zda poměrně neomezit přičitatelnost celé škody škůdci (nesmělo by jít ale o popření koncepce *casus mixtus*).

Ve stěžejní části třetí předkládané práce jsem postupně popsal čtyři základní předpoklady povinnosti hradit újmu. Hlavním cílem bylo představit každý jednotlivý předpoklad z teoretického pohledu a následně jej zařadit do kontextu příslušných ustanovení občanského zákoníku. Nevyhnul jsem se ani inspiračním zdrojům, což v případě deliktního práva je především německý BGB. Domnívám se, že jednotlivé předpoklady nelze vnímat izolovaně. Naopak jsem toho názoru, že se doplňují, mají k sobě vzájemný poměr a vždy by měly být zhodnoceny v souhrnu. Deliktní právo lze označit za pohyblivý systém – např. snáze lze přičítat škůdci újmu krytou úmyslem než tu, která byla zaviněna ve formě nedbalosti. Dále si nelze nevyšimnout podmíněnosti protiprávnosti a zavinění, či podobných rysů teorie adekvátnosti a nedbalosti. Lze tedy uzavřít, že každý jeden předpoklad nutný ke vzniku povinnosti hradit újmu určitým způsobem působí na další předpoklady a ovlivňuje je.

Na pomyslném prvním místě musí existovat protiprávnost, resp. protiprávní jednání. Protiprávně jedná škůdce, který porušuje typicky svou povinnost mravní, zákonnou nebo smluvní. Protiprávní není následek, ale jednání, které k negativnímu následku vede.

Skutkovou podstatu zakotvující povinnost škůdce nahradit újmu, způsobí-li ji úmyslným nemravným jednáním, vnímám jako potvrzení příklonu zákonodárce k ochraně dobrých mravů jako ohniska občanskoprávní úpravy. Tento záměr zákonodárce vyjadřuje především symbolicky, když ustanovení § 2909 umístil do čela skutkových podstat. Nicméně použití této normy nebude v praxi jistě tak časté jako skutkových podstat dle § 2910 nebo § 2913. Na první pohled může dané ustanovení skutečně působit jako emblém. Zajímavé ovšem do budoucna mohou být situace, na které nedopadnou dosud řešené případy, a na které bude dané ustanovení aplikovatelné subsidiárně. Předmětná norma je totiž praktická v tom smyslu, že bude schopna pružně reagovat na nové situace, ke kterým v soukromém styku může docházet. Rovněž lze pomocí tohoto ustanovení nahrazovat čistou majetkovou újmu, což zejména pro podnikatelský prostor může být praktickou variantou náhrady újmy.

Ustanovení § 2910 věty první (tzv. velká generální klauzule) cílí na ochranu absolutních práv; textace ustanovení není ale nerozporná. Občanský zákoník jakoby zaváděl koncepci dvojí protiprávnosti, resp. nedával jasnou odpověď na otázku, z jakého zdroje se má dovozovat předpoklad protiprávnosti – zda z následku (v zásahu do absolutního práva), či z jednání (porušení povinnosti stanovené zákonem). Zdá se, že současná dikce směšuje dva možné přístupy, na základě kterých může vzniknout povinnost k náhradě újmy. Principiálně bych se klonil ke koncepci ulehčující postavení poškozeného.

Vhodně zvoleným výkladem lze dovodit, že porušení zákona a zásah do absolutního práva nejsou dvě na sobě „nezávislé“ podmínky, které musí být obě splněny (nejsou samostatnými předpoklady). Domnívám se, že logicky lze uznat ten závěr, kdy právní povinnost, ve smyslu věty první § 2910 je přesně tou povinností zdržet se zásahu do absolutního práva. Jinými slovy zákonodárce vyjadřuje tutéž podmínku dvojím způsobem (byť je toto řešení možná nadbytečné, když inspirační zdroj BGB si vystačí s jednodušší textací předmětné skutkové podstaty). Tento výklad nezhorší postavení poškozených, což vnímám jako pro praxi nejdůležitější. Konkrétně tak poškozený bude nucen prokázat předpoklad zásahu do absolutního práva a tento bude indikovat protiprávnost jednání. Pokud by však nedošlo k porušení konkrétních povinností opatrnosti či ochranné normy, jednání směřující k zásahu do absolutního práva by protiprávní nebylo. Předpokládám (doufám), že uvedený rozumný výklad se prosadí i judikatorně a nebude tak zapotřebí přistupovat k novelizacím ustanovení.

Povinnosti hradit újmu, která je zakotvená v § 2910 věta druhá (tedy tzv. doktrína ochranný účel normy) předpokládá naplnění podmínek formálních i materiálních. Zásadní jsou podmínky materiální, pomocí nichž se zjišťuje účel příslušného zákona či ustanovení; zkoumá se ochranná působnost osobní, věcná a funkcionální.

Ochranný účel normy je velmi zajímavou kategorií, jejíž zavedení vítám. Nicméně podle mého názoru dal zákonodárce explicitním zakotvením této koncepce do občanského zákoníku prostor k možné (snad jen dočasné) právní nejistotě. Pokud je *de lege lata* ochranný účel jako jediná obecná teorie přičitatelnosti upravena v občanském zákoníku, vede to k otázce, proč jiné nástroje existují pouze v teorii či v judikatuře. O teorii adekvátnosti se v občanském zákoníku nedočítáme ničeho. Zákonodárce mohl sice podle mého názoru jasně určit, zda si přeje aplikaci ochranného účelu normy pouze na § 2910 větu druhou (případně na skutkovou podstatu *casus mixtus*), či na širší spektrum případů. Systematickým výkladem by bylo možné totiž dospět k závěru, že jinde tato teorie místo nemá (což by byla jistě škoda).

Podle mého názoru bude ale možné nadále používat všechny známé teorie přičitatelnosti, a to dokonce „zároveň“, resp. po sobě, na konkrétní případ. Takový názor lze podepřít judikaturou uvedenou v textu práce. Zákonodárce se chtěl zřejmě pouze vyvarovat příliš benevolentního nahrazování čisté majetkové újmy a tak její nahraditelnost omezil relativně přísnou teorií ochranného účelu normy. Tím však nechtěl nikterak vyloučit další možné teorie tzv. právní kauzality.

V předmětné skutkové podstatě jako výstižné nehodnotím ani spojení „jiné právo“. Jak jsem dovodil v samotném textu práce, dalo by se *de lege ferenda* uvažovat o doplnění malé generální klauzule o jednu spojku, která by celý problém vyřešila. Nicméně nejasnost by snad bylo možné překlenout i vhodně zvoleným výkladem (zřejmě teleologickým nebo též historickým).

Ohledně zakotvení samostatné skutkové podstaty porušení smluvně převzatého závazku a opouštění původní koncepce jednotného civilního deliktu nelze než změnu přivítat s pochopením. Závazek vzniklý porušením zákona je znatelně jiného původu než porušení smlouvy, jelikož v podruhé zmíněném případě jde o nový závazek mezi osobami, které už spolu v právním poměru jsou, dobrovolně se vzájemně vyhledaly a dobrovolně na sebe vzaly nová práva a povinnosti nad rámec zákona; smluvní závazek není primárně povinností hradit škodu. Toho důsledkem je tzv. objektivní odpovědnost za škodu v rámci této skutkové podstaty, zavinění je tak irelevantní. Škůdce se může liberovat existencí mimořádně nepředvídatelné a nepřekonatelné překážky nezávislé na jeho vůli, která mu zabránila ve splnění povinnosti.

Odlišností porušení smlouvy od civilní deliktu lze legitimizovat možnost přísnější přičitatelnosti zatěžující škůdce. V principu zde ovšem stále platí, že nepředvídatelné škody se nehradí, a že škůdce nemá povinnost k náhradě každé škody, ale pouze z důvodu narušení těch statků, jejichž ochrana byla účelem porušené smlouvy. Při zjišťování předvídatelnosti budou

brány v potaz znalosti a schopnosti škůdce k momentu uzavření smlouvy. Dospěl jsem též k závěru, že v případě porušení smlouvy lze nahrazovat čistou ekonomickou újmu.

Jako problematické nevnímám vypuštění výslovné zmínky o předvídatelnosti. Jak jsem dovedl již v samotném textu práce, dobře zvoleným výkladem by se mělo dospět k obdobným závěrům jako za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb. Nelze ovšem vyloučit, že předmětná skutková podstata povede ve své současné podobě k přesunu důkazního břemene. Předvídatelnost by za těchto okolností mohla být přesunuta ze samotné skutkové podstaty (z předpokladů vzniku povinnosti k náhradě škody) na „druhou kolej“. Až škůdce by mohl argumentovat (ne)předvídatelností v rámci svých liberačních snah. Spíše se ale domnívám, že předvídatelnost bude třeba zohledňovat jako předpoklad i jako liberační důvod. Pokud by v tomto kontextu vznikaly praktické problémy, se kterými by si neporadila judikatura, bylo by teprve možné uvažovat o legislativním řešení.

Je na škodu věci, že občanský zákoník nezavádí *de lege lata* doktrínu ochranného účelu smlouvy, obdobně jako činí v případě § 2910 věty druhé explicitním zakotvením ochranného účelu normy. Nicméně i vzhledem k dosavadní judikatuře Ústavního soudu a k teoretický závěrům bude tato teorie přičitatelnosti hrát jistě svoji roli.

Ohledně možnosti třetích osob domáhat se svých práv skrze § 2913 odst. 1 bych se klonil k výkladu spíše restriktivnímu. Rozsáhlou odpovědnost za sdělení všech relevantních informací – co do počtu smlouvou dotčených osob – by měl mít poškozený. Pokud by škůdce zastřel okruh těchto potenciálně chráněných poškozených, jeho právo na náhradu škody by se mělo zúžit pouze na něj. Myslím si ale, že textace dané skutkové podstaty je poměrně zdařilá, když z ní je patrné, že zájem třetí osoby musí být zjevný.

Předpoklad spočívající na vzniku újmy je charakteristický tím, že je zpravidla nejjednodušeji prokazatelný – „hmatatelný“. Co se pojmu škody a újmy jako pojmů v právním smyslu týče, stavím se pozitivně k jejich odlišení a v důsledku toho tak k precizaci právní terminologie. Nově tedy občanský zákoník nepřipouští v případě nemajetkové újmy hovořit o škodě, o tu se jedná v případě újmy majetkové. Újma bez přídavného jména se jeví jako vhodný zastřešující pojem. Dle mého názoru není už v běžném chápání českého jazyka pocitově vhodné spojení „škoda na zdraví“, když škoda je typicky spojena se zničením věci či poškozením určitého hmotného substrátu. Přijetím této terminologie ztratilo v právním smyslu toto spojení relevanci, což vítám.

Snad jen si lze povšimnout skutečnosti, že v případě obou kategorií újmy, zákon osoby dotčené označuje za poškozeného a škůdce; těžko by si bylo asi v rámci českého jazyka

představit označení subjektů vycházející z kořene slova újma. Byť tedy osoba utrpěla nemajetkovou újmu – typicky na svém zdraví – označuje ji zákon jako poškozeného.

Domnívám se, že jsem v textu práce nabídl srozumitelnou hranici oddělující škodu a nemajetkovou újmu; zároveň jsem poukázal na případy, které se právě na této pomyslné linii nacházejí.

Jako akceptovatelný přístup hodnotím koncepci, kdy škoda se hradí vždy, a to na rozdíl od nemajetkové újmy. Sice se tím z teoretického hlediska upozaďuje důležitost újmy nemajetkové, nicméně tato je v občanském zákoníku zakotvena dostatečně široce; měly by být pokryty zásadně všechny případy. Explicitně nepostižené situace lze navíc zacetit pomocí ustanovení § 2971 coby jakési malé generální skutkové podstaty náhrady nemajetkové újmy.

Podle mého názoru se právě v důsledku (několikrát v textu práce zmiňovaného) rozštěpení koncepce generálního deliktu nepřímo dostala do předmětu zájmu čistá majetková újma, když tato není nahraditelná prostřednictvím § 2910 věty první. To vede k zamyšlení, proč tomu tak je a skrze jaké ustanovení je její náhrada možná; v důsledku tohoto legislativního kroku se zvedl pomyslný zájem o tento institut v teorii i praxi. Z předestřené úvahy neplyne, že by podle přístupů, ve kterých se koncepce generálního deliktu uplatňovala, nebyla čistá majetková újma nahraditelná, pouze by její materie nebyla tak patrná. Přijatým řešením tak občanský zákoník napomohl důslednosti teorie i terminologie.

Příčinnou souvislost hodnotím z odborného hlediska jako nejnáročnější a nejsložitější kategorii ze všech předpokladů nutných ke vzniku povinnosti škůdce k náhradě újmy; také proto jsem jí věnoval náležitý prostor. Paradoxně se jí občanský zákoník věnuje podle mého názoru pouze dílčím způsobem, ne-li nekoncepčně. Zcela konkrétně bych občanskému zákoníku vytkl chybějící úpravu teorie podmínky a teorie adekvátní příčinné souvislosti, popřípadě absenci některých zvláštních typů kauzality. *De lege ferenda* bych uvítal příčinné souvislosti věnovat v rámci občanského zákoníku více ustanovení. Nepřipadá mi jako komplexní takové řešení, kdy občanský zákoník na jedné straně upravuje ochranný účel normy či některé vybrané zvláštní typy kauzality, na straně druhé se však vyhýbá normovat konkrétní teorii přičitatelnosti u zásahu do absolutního práva či u dalších skutkových podstat.

Věcně nelze zákonný text kritizovat tam, kde chybí, jak tomu je typicky v případě teorie adekvátnosti. Lze si tak pouze vybrat z teoretických prací či z toho či onoho rozhodnutí soudu a k těm se přiklonit.

Zejména z praktických důvodů vnímám jako nebezpečný takový postup soudů, který spočívá ve formalistickém lpění na nutnosti prokázání příčinné souvislosti prakticky najisto. Tímto těžkým břemenem je v procesu zatížen poškozený a troufám si tvrdit, že jeho neustání

bude nejčastějším důvodem vedoucím k zamítnutí žaloby poškozeného na náhradu újmy. Domnívám se, že prokázání příčinné souvislosti na 100 % je v reálném životě – kde každá příčina má svou další příčinu a každý následek má svůj další následek – nejen požadavek ve většině případů nesplnitelný, ale vzhledem k poškozenému neférový. Jako řešení bych navrhoval spokojit se s relativně nižší mírou pravděpodobnosti (stále však na úrovni kvalifikovaného procenta), či pro některé případy připustit koncepci kauzální proporcionální odpovědnosti; bez ohledu na to, zda by se k uvedeným cílům dospělo legislativně či judikatorně. Nebyla by to v rámci občanského zákoníku novinka, jelikož již zákonodárce s pravděpodobností kauzality pracuje, byť trochu v jiném smyslu, a to v případech alternativní kauzality; zde navíc je jisté, že některá ze zúčastněných osob je „nevinná“. Tím spíše by bylo možné připustit přičitatelnost škodního následku konkrétní jedné osobě, která ho způsobila (být pouze ve výši velké pravděpodobnosti). Pokud je solidárně „hnán“ k náhradě újmy i ten, u kterého se neprokázala jeho účast na výsledku vůbec, tím spíše – argumentem *a minori ad maius* – by mohla být dovozena povinnost k náhradě u osoby, která daný následek způsobila sama.

Abych nebyl jen kritický, souhlasím, že minimalistickým přístupem ke kodifikaci kauzality *de lege lata* poskytuje zákonodárce soudům značný prostor pro jejich dotváření práva (i když na tomto místě může dotváření práva přerůstat ve vlastní tvorbu, což z hlediska základních ústavních zásad nemusí být již považováno za přípustné). Navíc i z komparativního hlediska se občanský zákoník nijak touto skoupostí k tématu kauzality nevymyká evropským trendům. Právní fenomén kauzality je ale stěžejní disciplínou práva náhrady újmy a civilní kodex by ji měl podle mého názoru v náležitém rozsahu reflektovat. V případě, kdy si soudce sám může „libovolně“ zvolit, která teorie přičitatelnosti mu je (ať už odborně nebo snad – hůře – pocitově) nejbližší a ke které se v konkrétním případě přikloní, může docházet v jednotlivých případech k rozdílným v rozhodování; na tomto místě je možné odkázat na ne zcela jednoznačné uchopení teorie adekvátnosti Nejvyšším soudem⁴⁹⁸ a Ústavním soudem.⁴⁹⁹ Zde se podle mého názoru nemusí nutně jednat o promítnutí zásady nezávislosti rozhodování soudů, jako spíše o prvek právní nejistoty a nepředvídatelnost rozhodování (což může vést k porušování § 13 občanského zákoníku). Čím ustálenější judikatura v dané oblasti bude, tím těchto (potenciálních) problémů bude méně.

---

⁴⁹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 25. 2.2003, sp. zn. 25 Cdo 618/2001 [ASPI ID: JUD33927CZ] nebo Usnesení Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 1. 6.2015, sp. zn. 25 Cdo 1234/2015 [ASPI ID: JUD306911CZ].

⁴⁹⁹ Nález Ústavního soudu - senátu ze dne 1.11.2007, sp. zn. I. ÚS 312/05 - 1 [ASPI ID: JUD103457CZ].

Jako zajímavé řešení hodnotím *de lege lata* úpravu alternativní kauzality. Jistě jde o řešení rozumné, ne však jediné možné. Nebránil bych se ani modelu podle PETL, který se liší v případě absence schopnosti jednoho ze škůdců plnit (viz podrobněji v textu).

Předpoklad zavinění z občanského zákoníku coby samostatné kategorie jasně plyne, když jsem dovedl, že zavinění a protiprávnost jsou dva (byť relativně) nezávislé instituty. Zároveň je zde oproti ostatním předpokladům patrný rozdíl ve smyslu subjektivní kategorie předpokladu zavinění oproti dalším. Dotkl jsem se též otázky blízkého vztahu nedbalostního zavinění a teorie adekvátnosti; oba předpoklady spojuje kategorie předvídatelnosti, odlišuje je osoba, podle které se předvídatelnost následku poměřuje a nároky, které se na ni kladou.

Ačkoli definici zavinění občanský zákoník v obecné rovině nepodává, hranici nedbalostní formy zavinění naznačuje pomocí vyvratitelných právních domněnek. V samotném vymezení zavinění, resp. nedbalosti, je tak více či méně třeba vycházet z doktríny. Ta se shoduje na tom, že zavinění je vnitřní, subjektivní kategorií. Podobná shoda ovšem nepanuje na správném označení dalších předpokladů, které musí být zaviněním kryty. V textu práce jsem dospěl závěru, že nedbalé jednání se týká pouze jednání, nikoli nutně následku, když primárním účelem soukromého práva je nahradit vzniklou újmu, nikoli potrestat škůdce.

Přiklonil jsem se k názoru, že ačkoli z textu občanského zákoníku je na první pohled zavinění koncipováno na objektivním základě, nic to nemění na jeho subjektivní povaze, když občanský zákoník objektivní měřítko využívá toliko pro účely vyvratitelné právní domněnky.

Pokud by bylo dodrženo důsledně objektivní pojetí nedbalosti, splývalo by do jisté míry s protiprávností (osoba, která by porušila zákon, by byla zpravidla podprůměrně pečlivá). Za další je v případě presumpce zavinění žádoucí, aby to byl škůdce, kdo bude prokazovat své individuální (ne)schopnosti. Pokud by se zavinění nepresumovalo, bylo by *de lege ferenda* možné uvažovat o koncepci, kdy by na základě objektivního pojetí mohl poškozený poukazovat (tvrdit a dokazovat – bez pomoci vyvratitelné domněnky), že průměrná péče dodržena nebyla. Přiklonil jsem se koncepci prvně uvedené, už jen z toho důvodu, že je – podle mého názoru – pro poškozeného příznivější a více koreluje s koncepcí zavinění coby subjektivní kategorií. Navíc rozdělení zavinění a protiprávnosti odpovídá více zdejšímu právnímu myšlení.

S určitým váháním se stavím k postavení osoby průměrných vlastností v soukromém styku ve smyslu § 2912. Z daného ustanovení podle mého názoru neplyne zcela jasně, o jakou osobu má jít, zda zcela obecnou či již typizovanou a hypoteticky zasazenou do soukromého styku, o který se jedná. Pokud by mělo jít o osobu v typově stejné či obdobné situaci (arg. „v soukromém styku s poškozeným“), a to s přihlédnutím k jejím zkušenostem, povolání postavení atd., nebylo by toto měřítko vlastně objektivním ale značně subjektivizovaným.

Touto personifikací by předmětná zákonná domněnka mohla ztratit svůj smysl, protože by se předpokládalo, že škůdce v konkrétní situaci nedodržel péči a jednal tedy nedbale. Vyvracet tuto domněnku by bylo složité. Jako rozumné řešení vnímám přiměřené přijetí principu kategorizace objektivního standardu. Bylo by ale dle mého názoru vhodné, aby se k výkladu tohoto ustanovení autoritativně vyjádřil Nejvyšší soud. Pokud by k tomu nedošlo v přiměřené lhůtě, mohlo by *de lege ferenda* být přistoupeno k vyjasnění zákonného textu. Důsledky spojené s právní nejistotou by mohly být pro subjekty, mezi kterými vznikne deliktněprávní poměr, zásadní.

Dospěl jsem k závěru, že předmětnou zákonnou domněnku nedbalosti je oprávněn vyvracet nejen škůdce, jehož primárně tíží. Rovněž poškozenému je dána následně možnost tuto presumpci „přebít“ tvrzením a důkazem škůdcových nadstandardních kvalit.

Ohledně forem zavinění jsem navrhl upustit od tradiční klasifikace známé v právu trestním, když tuto dle mého názoru do občanského práva přebírat nelze a nenachází v občanském právu vhodné uplatnění. Jeho tradiční rozdělení do dvou forem resp. na čtyři stupně, tak nepřebírám. Pro občanské právo je relevantní nedbalost (prostá a hrubá) a úmysl s tím, že většina situací bude kryta zaviněním z nedbalosti.

Každý právník, který se dostane do kontaktu s deliktním právem, právem náhrady újmy, bude muset nejprve zhodnotit všechny předpoklady, které byly v této práci představeny, správně je zasadit do kontextu a až poté může dát odpověď na otázku, zda lze újmu nahradit. Ačkoli v praxi bude zpravidla kladena pouze otázka druhá, bez rozklíčování odpovědi na otázku první se nelze dobrat správného výsledku. Z teoretického hlediska je třeba předpoklady vzniku povinnosti hradit újmu na straně jedné a náhradu újmy („odškodnění“) na straně druhé rozlišovat. Z důvodu značné praktičnosti daného tématu, se kterým se setkává dennodenně mnoho lidí, je nutné obě kategorie chápat jako propojené, když jedna bez druhé nedává smysl.

Občanský zákoník znamenal pro řadu soukromoprávních oblastí právní diskontinuitu s dosavadním právním stavem. Touto diskontinuitou byla – dle mého přesvědčení v pozitivním slova smyslu – stížena i oblast deliktního práva, práva náhrady újmy. Celkově „novou“ koncepci vítám, hodnotím ji jako zdařilou. Na místech, které svou povahou připouští různý výklad, by ve většině případů bylo možné zaujmout ve smyslu § 2 občanského zákoníku výklad rozumný, ústící ve spravedlivé rozložení újmy, a proto by primárně nemělo být namístě zákonný text měnit.

Seznam použitých zdrojů

1. Monografie

- BOGUSZAK, Jiří, Jiří ČAPEK a Aleš GERLOCH. *Teorie práva*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-030-0.
- DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. Edice Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. ISBN 978-80-87439-28-9.
- DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4.
- DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-325-8.
- ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. Zákony - komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7.
- ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.
- GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 8073802333.
- GERLOCH, Aleš a Karel BERAN. *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-058-1.
- HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8.
- HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. 7. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-049-2.
- HRÁDEK, J., in: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303.
- HURDÍK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074783708.
- KELSEN, Hans. *Všeobecná teorie norem*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. ISBN 80-210-2325-2.
- KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1.
- KNAPP, V. *Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu*. Stát a právo, I., 1956.
- KNAPPOVÁ, M. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*. Praha: ČSAV, 1968 (nové vydání Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003).
- Lazíková, Števíček, in: LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-535-0.
- LUBY, Š. *Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve I*. Bratislava, 1958.
- MALONE, Wex S. *Ruminations on Cause-in-Fact*. Stanford Law Review. 1956. Vol. 9, No. 1.

MATULA, Zbyněk. *Culpa in contrahendo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-719-3. Str. 21.

NOVOTNÝ, Petr, Pavel KOUKAL a Eva ZAHOŘOVÁ. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada, 2014. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5165-8.

Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-638-9.

ŘÍHA, Jiří. *Tabulky a schémata z obecné části trestního práva hmotného*. V Praze: C.H. Beck, 2006. Beckova skripta. ISBN 80-7179-526-7.

TICHÝ, Luboš, ed. *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. Vodnář, 2005. ISBN 80-85889-63-3.

TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Prokazování příčinné souvislosti multikauzálních škod*. Praha: Centrum právní komparistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010. ISBN 978-80-87488-01-0.

TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Deliktní právo*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-625-8.

SVOBODA, K. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074783708.

ŠILHÁN, Josef. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-544-2.

VOJTEK, P., In: *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788074786303.

WRIGHT, Richard W. *Causation in Tort Law*. California Law Review. 1985, Vol. 73.

2. Seznam časopiseckých článků

BEZOUŠKA, Petr. *Ochranný účel smlouvy jako prostředek omezení příčinné souvislosti, aneb je stále důležitá předvídatelnost škody?* Právní rozhledy, č. 22, 2015.

Elischer, D. *Protiprávnost - co je jejím zdrojem v soukromém právu? Wrongfulness - What are its Sources in Private Law?* Časopis pro právní vědu a praxi, ročník XXIV, 4/2016: 501-526; DOI: 10.5817/CPVP2016-4-1.

PELIKÁNOVÁ, Irena. *Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku*. Bulletin advokacie, č. 3, 2011.

Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví. Praha: C.H. Beck, 1993-2014. ISSN 1210-6410.

Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví. Praha: C.H. Beck, 1993-2008. ISSN 1210-6410.

SVEJKOVSKÝ Jaroslav. *Náhrada škody – závazky z deliktů*. Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. Praha: [Ústředí české advokacie], 2011, č. 5, str. 36. ISSN 1210-6348.

MELZER, Filip. Corpus delicti aneb obrana úpravy deliktního práva v návrhu občanského zákoníku. Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. Praha: [Ústředí české advokacie], 2011, č. 3. Str. 18. ISSN 1210-6348.

MELZER, Filip. Náhrada újmy způsobené náhodou. Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. Praha: [Ústředí české advokacie]. 2018, č. 4. ISSN 1210-6348.

PIPKOVÁ, Petra Joanna. Ochranný účel normy a jeho význam pro vymezení rozsahu odpovědnosti za škodu (k § 2910 NOZ). Právník, roč. 152, č. 9, 2013.

TICHÝ, L. K rozlišování mezi tzv. subjektivní a objektivní odpovědností. Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. Praha: [Ústředí české advokacie], 2013, č. 1-2. ISSN 1210-6348.

TICHÝ, L., Neuspokojivé řešení smluvní odpovědnosti za škodu v o z. (plaidoyer za předvídatelnost škody). In: Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie. Praha: [Ústředí české advokacie], 2018, č. 3. ISSN 1210-6348.

3. Seznam použitých internetových zdrojů

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

<http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/povinnost-uzavrit-smlouvu-v-soukromem-pravu-ceske-republiky>.

<http://www.prf.cuni.cz/anezka-janouskova-1404050706.html>.

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/predvidatelnost-jako-prostredok-limitace-nahrady-skody-v-mezinarodnim-obchode-ii-cast>.

<https://www.epravo.cz/top/clanky/nahrada-skody-za-poruseni-smluvni-povinnosti-a-jeji-limity-95539.html>.

<https://www.epravo.cz/top/clanky/kam-kracis-nahrado-pri-usmrceni-osoby-blizke-102844.html>.

Předvídatelnost jako prostředek limitace náhrady škody v mezinárodním obchodě - II. část | Právní prostor. Právní prostor [online]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/predvidatelnost-jako-prostredok-limitace-nahrady-skody-v-mezinarodnim-obchode-ii-cast>.

Náhrada škody za porušení smluvní povinnosti a j | epravo.cz. *EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem - Sbírkou zákonů, judikatura, právo* [online]. Copyright © EPRAVO.CZ, a.s. 1999 [cit. 17.11.2018]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nahrada-skody-za-poruseni-smluvni-povinnosti-a-jeji-limity-95539.html>.

Buletin advokacie <http://www.bulletin-advokacie.cz/nezbytna-cesta-k-nemovitosti>. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. Praha: [Ústředí české advokacie], 1971-. ISSN 1210-6348.

4. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (pozn. aut.: v textu rigorózní práce jen „občanský zákoník“; pokud není v textu rigorózní práce u konkrétního

paragrafu uvedený přesný odkaz na právní předpis, považuje se jím zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů),

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (pozn. aut.: v textu rigorózní práce jen „*obchodní zákoník*“),

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník,

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník,

zákon č. 141/1961., trestní řád,

Listina základních práv a svobod (2/1993 Sb.),

Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem,

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích,

Zákon č. 262/2006 Sb. zákoník práce (pozn. aut.: v textu rigorózní práce jen „*zákoník práce*“)

Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění,

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (pozn. aut.: v textu rigorózní práce jen „*Ústava*“),

Rakouský obecný zákoník občanský (pozn. aut.: v textu rigorózní práce jen „*ABGB*“),

Německý občanský zákoník (pozn. aut.: v textu rigorózní práce jen „*BGB*“).

5. Seznam použité judikatury

a) *Rozsudky, usnesení a stanoviska Nejvyššího soudu*

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 16. 11. 2011, sp. zn. 28 Cdo 5197/2008 [ASPI ID: JUD208798CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 20. 2.2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001 [ASPI ID: JUD26509CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 12. 7.2010, sp. zn. 23 Cdo 3724/2009 [ASPI ID: JUD191265CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 29. 2.2012, sp. zn. 23 Cdo 4110/2009 [ASPI ID: JUD214337CZ]

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. 29 Odo 1166/2004 [ASPI ID: JUD102385CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 25. 9.2007, sp. zn. 29 Odo 1335/2005 [ASPI ID: JUD102693CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 29. 1.2003, sp. zn. 25 Cdo 270/2001 [ASPI ID: JUD28579CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 26. 6.1997, sp. zn. 3 Cdon 69/96 [ASPI ID: JUD9554CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 27. 2.2007, sp. zn. 33 Odo 236/2005 [ASPI ID: JUD38219CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 30. 5.2007, sp. zn. 28 Cdo 1222/2007 [ASPI ID: JUD99233CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 8. 1.2003, sp. zn. 29 Odo 690/2001 [ASPI ID: JUD25232CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 25. 3.2003, sp. zn. 29 Odo 378/2001 [ASPI ID: JUD27509CZ]. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 29. 7.2008, sp. zn. 25 Cdo 1417/2006 [ASPI ID: JUD140491CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 22. 11. 2011, sp. zn. 30 Cdo 96/2011 - I. [ASPI ID: JUD208418CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 30. 10. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1203/2012 [ASPI ID: JUD245328CZ].

Stanovisko Nejvyšší soud ČR - kolegium ze dne 18. 11. 1970, sp. zn. Cpj 87/70 [ASPI ID: JUD1200CZ].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 31. 1.1996, sp. zn. II Odon 15/96 [ASPI ID: JUD5872CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 31. 10. 2013, sp. zn. 29 Cdo 3405/2010 [ASPI ID: JUD245761CZ].

Stanovisko Nejvyššího soudu ČR - pléna ze dne 22. 2.1967, sp. zn. Pls 3/67 [ASPI ID: JUD8016CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 28. 1.2009, sp. zn. 25 Cdo 3586/2006 [ASPI ID: JUD145366CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 12. 4.2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015 [ASPI ID: JUD323105CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 31. 3.2010, sp. zn. 25 Cdo 4758/2008 [ASPI ID: JUD166331CZ].

Dále též Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 27. 9.2006, sp. zn. 25 Cdo 508/2005 [ASPI ID: JUD34713CZ].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 27. 9.1990, sp. zn. 1 Cz 59/90 [ASPI ID: JUD3676CZ].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 22. 7.2015, sp. zn. 8 Tdo 757/2015 [ASPI ID: JUD311052CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 21. 2.2002, sp. zn. 21 Cdo 300/2001 [ASPI ID: JUD37995CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 22. 1.2014, sp. zn. 30 Cdo 237/2013 [ASPI ID: JUD246777CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 5. 2.2004, sp. zn. 21 Cdo 1059/2003 [ASPI ID: JUD28722CZ].

Stanovisko Nejvyšší soud ČR - kolegium ze dne 24. 10. 1979, sp. zn. Cpj 35/78 [ASPI ID: JUD2139CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 25. 9.2014, sp. zn. 21 Cdo 2811/2013 [ASPI ID: JUD277080CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 30. 4.2002, sp. zn. 33 Odo 477/2001 [ASPI ID: JUD73248CZ].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 26. 8.2010, sp. zn. 25 Cdo 308/2009 [ASPI ID: JUD184017CZ].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 1. 6.2015, sp. zn. 25 Cdo 1234/2015 [ASPI ID: JUD306911CZ].

[Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 30. 9.2014, sp. zn. 25 Cdo 1229/2013 [ASPI ID: JUD278408CZ]].

[Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 27. 3.2014, sp. zn. 25 Cdo 4199/2013 [ASPI ID: JUD251063CZ]].

[Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 29. 1.2014, sp. zn. 25 Cdo 3171/2013 [ASPI ID: JUD247391CZ]].

[Usnesení Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 14. 10. 2015, sp. zn. 8 Tdo 1064/2015 [ASPI ID: JUD315454CZ]].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 30 Cdo 4067/2014 [ASPI ID: JUD347221CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 28. 6.2012, sp. zn. 25 Cdo 3729/2011 [ASPI ID: JUD228143CZ].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 28. 7.2015, sp. zn. 25 Cdo 2659/2013 [ASPI ID: JUD309564CZ].

b) *Nálezy Ústavního soudu*

Nález Ústavního soudu - senátu ze dne 15. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 1587/15 - 1 [ASPI ID: JUD317564CZ].

Nález Ústavního soudu - senátu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05 - 1 [ASPI ID: JUD103457CZ].

Nález Ústavního soudu - senátu ze dne 17. 10. 2017, sp. zn. I. ÚS 1653/17 - 1 [ASPI ID: JUD359328CZ].

Nález Ústavního soudu - senátu ze dne 20. 12. 2016, sp. zn. III. ÚS 3067/13 - 1 [ASPI ID: JUD340511CZ].

6. Seznam ostatních zdrojů

Principy evropského deliktního práva (pozn. aut.: v textu rigorózní práce jen „*PETL*“),

Elischer, D. Protiprávnost - co je jejím zdrojem v soukromém právu? Wrongfulness - What are its Sources in Private Law? Časopis pro právní vědu a praxi, ročník XXIV, 4/2016: 501-526; DOI: 10.5817/CPVP2016-4-1,

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/predvidatelnost-jako-prostredek-limitace-nahrady-skody-v-mezinarodnim-obchode-ii-cast> [online]. [cit. 2018-12-30],

[online]. [cit. 2019-02-11].

Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku).

Název rigorózní práce

Předpoklady povinnosti k náhradě újmy

Abstrakt

Rigorózní práce se zabývá tou částí deliktního práva, která se týká předpokladů, za nichž škůdci vzniká povinnost nahradit újmu poškozenému. Újma musí nastat v příčinné souvislosti s protiprávním jednáním škůdce, které musí být zpravidla též zaviněné. Tyto základní předpoklady kopírují hlavní kapitoly předkládané práce. Základ této materie se nachází v občanském zákoníku.

Protiprávním je jednání, které se přičí normám právního řádu. V kontextu občanského zákoníku se jedná především o porušení dobrých mravů, zásah do absolutního práva, porušení ochranné normy a porušení smlouvy.

Vzájemný poměr jednání a následku musí být spojen příčinnou souvislostí. Tento předpoklad se štěpí na dvě relativně samostatné oblasti, a to faktickou (kauzalitu) a právní (přičitatelnost). Kauzalita čerpá z přírodních zákonitostí a snaží se je popsat. Zde je dominantní tzv. teorie podmínky (*conditio sine qua non*), podle které příčinná souvislost mezi jednáním a konkrétním následkem existuje pouze tehdy, kdyby tento následek nenastal nebýt jednání.

Přičitatelnost je spravedlnostní a politické hodnocení případu. Prostředky, pomocí nichž je otázka přičitatelnosti zjistitelná, jsou teorie adekvátnosti a ochranný účel normy.

Újma v právním slova smyslu vzniká zásahem do statků majetkových (škoda) či bez majetkové hodnoty. Škodu lze rozlišovat zejména na skutečnou škodu a ušlý zisk, popřípadě čistou majetkovou újmu. Imateriálními újmami jsou především zásahy na životě, zdraví nebo svobodě osoby; tyto jsou zpravidla složitěji vyčíslitelné, ale občanský zákoník se k jejich náhradě *de lege lata* staví veskrze vstřícně.

Zpravidla je pro vznik povinnosti k náhradě újmy nutné zavinění škůdce, tedy jednání škůdce, které je mu možné vytknout. Pro účely občanského práva se rozlišují nedbalost prostá, nedbalost hrubá a úmysl.

Klíčová slova:

Předpoklad, protiprávnost, příčinná souvislost, přičitatelnost, újma, zavinění.

Název rigorózní práce v anglickém jazyce

Prerequisites for damage compensation liability

Abstract

This rigorous thesis deals with the delict law sector which concerns prerequisites under which the infringer has the obligation to compensate the damage to the aggrieved. The damage must occur under the causal relation with the illegal act of the infringer which must usually be also based on fault. Main chapters copy these basic prerequisites of this thesis. The basis of this content can be found in the civil code.

As wrongful is regarded such act that contradicts the law and order norms. In the civil code context it applies mainly to the breach of good manners, absolute right infringement, protective rules violation, as well as breach of contract.

The mutual relation between act and consequence must be connected with a causal link. This prerequisite splits into two relatively independent parts, thus factual (causality) and legal (imputability). Causality stems from natural patterns of existence and tries to describe them. The condition theory (*conditio sine qua non*) is dominant here and according to it, causal connection is present between a particular act and consequence when the consequence would not have arisen but for the act.

Imputability deals with a concrete case by the method of justice and political consideration. The means which help to find out imputability, are the adequacy theory and the protective purpose of the norm.

Damage in its legal meaning arises through the intervention in the estate (damage) or without property value. Damage can be differentiated as real damage and lost profits, as well as a pure economic loss. Interventions on a person's life, health and freedom are immaterial damage; these are usually harder to quantify, however *de lege lata* the civil code is fairly open to the compensation.

The infringer's fault is usually necessary for the constitution of the damage compensation liability, thus infringer's act which can be reproached to him. For civil law purposes, gross negligence, plain negligence and intention are distinguished.

Keywords:

Prerequisite, wrongfulness, causality, imputability, damage, fault.